Dr. JANKO OBERŠKI

KOMENTAR

DRUGE KNJIGE MAKABEJSKE

Zagreb 1965.

Dr.Janko Oberški

KOMENTAR

DRUGE KNJIGE MAKABEJSKE

Z a g r e b 1965.

Imprimatur

NADBISKUPSKI DUHOVNI STOL U ZAGREBU
Broj: 2696/65.
Dne . 28. VII 1965.

IZDAJE: Rimokatolički bogoslovni fakultet Zagreb, Kaptol 29.
ODGOVARA: Dr. Janko Oberški, red. sveuč. prof. Zagreb,Kaptol 7.
UMNOŽENO u samostanu ss. "Naše Gospe", Zagreb I Primorska 20 .

DRUGA KNJIGA MAKABEJSKA

I.UVODNA POGLAVLJA

I. SADRŽAJ. II. knjiga Makabejska govori o progonima sirskih kraljeva iz dinastije Seleucida protiv sljedbenika Mojsijeva zakona i o bojevima Jude Makabejca za slobodu ispovijedanja Mojsijeva zakona i u vršenje pravovjernog bogoslužja.

Djelomično pokriva se sadržaj ove knjige s onim u I.Makabejskoj, ali s tom razlikom, što se u I.Makabejskoj opisuje borba Makabejaca za vjersku i narodnu slobodu Judejaca za vrijeme od 168- 135 g. pr.Kr, dakle razdoblje od 33 godine, započeta od Matatije, oca petero braće Makabejaca sve do smrti Simona, posljednjega od te braće,dok se u II. Makabejskoj ocrtava pretežno borba Jude Makabejca sve do njegove smrti, a to je razdoblje od 175-161. pr.Kr., dakle vrijeme od 15 godina, t.j. od posljednje godine vladanja Seleuka IV, koji je umro g.175 pr.Kr., pa do smrti vojvode Nikanora g. 161.pr. Kr., Sadržaj ove knjige dijeli se:

1.UVOD (gl.1-2), koji donosi tekst dviju epistola palestinskih Židova Aleksandrijskim Židovima. U prvoj epistoli potiču se aleksandrijski Židovi na slavljenje blagdana očišćenja hrama jerusalemskoga (25.Kisleva), a u drugoj epistoli pozivaju se, da točno vrše pravovjerno bogoštovlje, koje je po Mojsijevom zakonu vezano na zakonito središte pravovjernog kulta u jerusalemskom hramu (1,1-2,19).Potom slijedi pišćev predgovor, gdje označuje, kako je ovu knjigu sastavio na temelju 5 knjiga Jasona Cirenejca, gdje je opisana povijest borbe za oslobođenje Judejaca od jarma i nasilja sirskih kraljeva.Pri sastavljanju ove knjige imao je pisac pred očima svrhu, da onima, koji ne mogu čitati opsežno djelo Jasona Cirenejca, omogući da lako upoznaju čudesnu Božju pomoć Judejcima u spomenutim bojevima (2,20-30).

2. - I. Dio (3,1-10,9) ocrtava početak progona sirskih kraljeva protiv pravovjernih Judejaca i ratove Jude Makabejca do očišćenja hrama.Povod tim ratovima bili su: a) Pokušaj sirskog kralja Seleuka Filopatora (187-175 pr.Kr.), potaknutog od Simona (brata odmetnika Menelaja), predstojnika jerusalemskog hrama, da se po Heliodoru opljačka jerusalemski hram i otme njegovo blago; zatim b) oskvrnuće jerusalemskog hrama po Antiohu Epifanu (175-163. pr. Kr.) i njegova proganjanja Židova zato što se nisu dali odmetnuti od Mojsijeva zakona; c) Mučenička smrt starca Eleazara i sedmero braće s njihovom majkom.

Juda Makabejac pobjeđuje sirske vojvode:Nikanora, Timoteja i Bakhida, te očišćava jerusalemski hram od oskvrnuća idololatrijskim žrtvama.

3. - II.Dio (10,10-37): Opisuje ratove protiv Antioha Eupatora (163-162 pr.Kr.) i Demetrija I. Sotera (162-150). U tim ratovima pobjeđuje Juda Makabejac sirske vojvode Liziju i Nikanora.

4. EPILOG (15,38-40), gdje pisac moli za oproštenje, ako mu nije uspjelo sve opisati onako, kako bi tko želio.

II. JEZIK, kojim je izvorno napisana II.knjiga Makabejska, jest grčki. Sv. Jeronim kaže: "Secundus graecus est, quod ex ipsa phrasi probari potest".(1) Grčki tekst sačuvan je u najstarijim kodeksima: sinajskom (ℵ), aleksandrijskom (A), kao što i u mnogim mlađim unicialnim i minusculi-ma.

Ova je knjiga bila prevedena i na latinski jezik u starim latinskim prijevodima prije sv.Jeronima, a on je jedan od tih prijevoda kritički ispravio i uvrstio u Vulgatu.

Kad su pak nastali sirski prijevodi Sv.Pisma, nalazimo u njima prevedenu i ovu knjigu, kao što i u armenskim prijevodima.

III. AUKTOR ove knjige nije poimence poznat. Svakako morao je biti neki pobožni palestinski Židov. Vrijeme postanka ove knjige može se približno odrediti na temelju datuma prve epistole, koja je napisana g. 188. seleucidske ere, a to je g.124. pr. Kr. Ova knjiga nije u svom sadržaju ovisna od I. knjige Makabejske, koja je nastala nekih 20 godina kasnije, t.j.oko g.105.pr. Kr.

IV.POVIJESNI ZNAČAJ ove knjige. Racionalisti koji a priori ne priznaju čudesa, poriču ovoj knjizi značaj povijesne istinitosti, ali takvo je stanovište znanstveno neosnovano. Budući da povijesnu istinitost mnogih događaja, što se spominju u ovoj knjizi, potvrđuju svjedočanstva svjetovnih povjesničara, kao Appian, Livije i Polybije, nema razloga da sumnjamo u vjerodostojnost i drugih događaja, što ih spominje pisac ove knjige, pogotovo kad se sam poziva i na vrela, koja su njemu bila pristupačna, kao n.pr.Pet knjiga Jasona Cirenejca. Dakako, da piscu ove knjige nije bila svrha, da piše potpunu povijest, nego pod specifičnim vidom religioznog pragmatizma, pa zato između povijesnih događaja bira one, koji na osobit način služe za potvrdu i isticanje one religiozne ideje, koju je sebi pisac preduzeo da je osvijetli. Stoga je razumljivo, da pisac daje često oduška svojim subjektivnim refleksijama prigodom karakteriziranja pojedinih osoba i događaja u svijetlu svog religioznog naziranja.

V.NEKE HISTORIJSKE POTEŠKOĆE

1. Trostruki izvještaj o smrti kralja Antioha. Kao najozbiljnija poteškoća o historicitetu ove knjige smatra se trostruki izvještaj o smrti kralja Antioha Epifana. Jedan izvještaj donosi I. Makabejska (6,1-16), da je kralj Antioh htio opljačkati hram u Elimaidi, ali je bio natjeran u bijeg te se vratio u Babiloniju, gdje je primio nepovoljne vijesti o događajima u Judeji i od velike žalosti smrtno obolio. Drugi izvještaj nalazimo u II. Makabejskoj (9,1-21), gdje se govori, kako je Antioh vrativši se iz Perzije dočuo za poraze u Judeji, te obuzet srdžbom počeo žuriti se u Jerusalem, ali je na putu pao s kola i zadobio smrtne ozljede. Treći izvještaj nalazimo u II. Mak.(1,11-17), gdje se govori, da je Antioh htio opljačkati hram božice Nane u Perziji, ali je bio od svećenika u hramu ubijen.

Prva dva izvještaja nisu međusobno oprečna, nego naprotiv oni se dopunjuju. Za treći izvještaj drže neki (Lyranus, Dion.Carthusianus, Hugo a s. Caro, Diodor, Strabon, Vigouroux, Kugler), da se ne odnosi na Antioha IV. Epifana, nego na Antioha III., koji je ubijen u Perziji g. 187. pr. Kr. Drugi opet drže, da se ovdje radi o lažnoj glasini, koja se bila proširila među Židovima o smrti Antioha IV. Epifana, i o toj je govor u epistoli Židova, koju šalju svo-

1) Migne PL 28,603.

joj braći u Egiptu.Pisac donosi tu epistolu, ali iz toga ne slijedi, da on drži, da je istinito ono, o čemu ta epistola govori.

2. Navodi brojeva vojske.Što se tiče navoda brojeva vojnika,nije isključena mogućnost, da se u tekst mogla uvući po koja prepisivačka pogreška, ali u glavnom treba ih uzimati u okruglom smislu .

3. Hronologija II. Makabejske.S obzirom na hronologiju ove knjige treba znati , da se ona razlikuje od hronologije I. Makabejske utoliko, što se I. Makabejska ravna prema židovskom načinu brojenja godina, te počinje 312. pr.Kr. od mjeseca Nisana, kad je počimala židovska liturgijska godina. Pisac pak II. Makabejske ravna se prema helenističkom brojenju godina, koje počinje g. 312.pr.Kr., ali u mjesecu Tišri-u (sedmom mjesecu po židovskom računanju) te se pokriva sa svršetkom jesenske žetve (berbe), odnosno s početkom nove ekonomske ili građanske godine.Odatle slijedi, da je u hronologiji između I.Makabejske i II. Makabejske razlika za pol godine (6 mjeseci), t.j. brojenje početka godina II. Makabejske uvijek je za pol godine kasnije od onoga u I. Makabejskoj.

4.Spominjanje Božjeg imena. Napokon je značajno za razliku između I. i II. Makabejske, što se u I. Makabejskoj rijetko spominje izrijekom ime Božje, nego se mjesto toga upotrebljava izraz "nebesa" ili zamjenica 3. lica, dok se u II. Makabejskoj ime Božje veoma često spominje, i to 48 puta Kýrios, a 64 puta Theós.

VI. KANONSKI UGLED II. MAKABEJSKE

Premda palestinski Židovi nijesu imali I. i II. Makabejske knjige u svom kanonu, ipak su po svjedočanstvu Josipa Flavija, obje ove knjige bile kod njih u velikom ugledu, dok ih grčki prijevod LXX broji među kanonske. U Novom Zavjetu navodi ih sv. Pavao apostol u poslanici Hebrejima (11,35), aludirajući na mučeništvo Eleazara i sedam braće (II.Mak 6,18.28 ; 7,1 i sl.) U patrističkoj književnosti navode ih: Klement Aleksandrijski, Origen, Tertulijan, sv. Ciprijan, sv. Ambrozije i sv. Augustin, koji izrijekom kaže:" Makabejske knjige, koje Židovi ne drže , ali Crkva ih drži kanonskim radi muka velikih mučenika" (De civ.Dei XVIII, 36). Crkveni koncili u Hiponu (393), Kartagi (397), kao i opći: florentinski , tridentinski i vatikanski I, broje ih među kanonske.

U II. Makabejskoj naročito su važne dogmatske nauke o uspješnosti molitve i žrtava za pokojnike (12,13) i zagovoru svetaca (15,14 prorok Jeremija).

VII. NAJZNATNIJI KOMENTARI I. i II. MAKABEJSKE.

1.Katolički: u patrističko doba: Sv. Grgur Nazijanski, sv.Ivan Hrizostom, sv.Gaudencije, sv.Augustin i sv. Valerijan.

U srednjem vijeku:Rhaban Maurus, Wallafried Strabon, Card.Hugo, Lyranus, Dion.Carthusianus, Hugo s S.Victore, Thomas Wallensis.

U novom vijeku: Serarius , Sanctius, Cornelius a Lapide,Tirinus, Calmetus, Khell (S.J.), Froelich (S.J.), I. Stephanus, J.E.Fullonius (S.J) i P.Verhorst (Trier 1700).

U najnovije doba:Gillet, Piffard, Knabenbauer (Paris 1906),Patrizi, A. Cigoi, H.Weiss, C. Gutherlet, (Münster 1920), H.Bevenot OSB (Bonn 1931), Bückers CSSR (1939), A.Vaccari, La Sacra Bibbia , t.III,libri storici 1950, Echter Bibel (1956).

Akatolički:Keil, W.Fairweather - I.S.Black, Zökler, Oesterley, I.Moffat.

II. KOMENTAR II. MAKABEJSKE
I. EPISTOLA (1,1-9).

A) Prijevod

1. Braću Židove koji su u Egiptu pozdravljaju braća Židovi koji su u Jerusalemu u zemlji judejskoj (želeći im) najbolji mir.
2. Udijelio vam Bog (svako) dobro i opomenuo se svoga zavjeta (Vg što ga je progovorio) s Abrahamom, Isakom i Jakovom, svojim vjernim slugama;
3. I dao vam svima srce, da Ga štujete, te da vršite Njegovu volju s velikim srcem i dragovoljnom dušom;
4. I da vam otvori srce za svoj zakon i za svoje zapovijedi i udijeli mir !
5. I da usliši vaše molitve i pomiri se s vama, te da vas ne ostavi u zlo vrijeme !
6. A mi se, eto , ovdje molimo za vas.
7. Za kraljevanja Demetrijeva godine sto šezdeset i devete mi smo Vam Judejci pisali u najvećoj nevolji, koja nas je snašla u tim godinama, otkako se Jason sa svojim pristalicama odmetnuo od svete zemlje i kraljevstva.
8. Zapalili su vrata svetišta i prolili su nevinu krv. Tada smo se pomolili Gospodu i bili smo uslišani, i prinesli smo žrtvu i prinos od brašna, i upalili smo svjetiljke i izložili hljebove.
9. A sada svetkujte i vi blagdan posvećenja mjeseca Kisleva!

B) Tumačenje

Saglasno s pretežnim brojem tumačitelja ovaj odlomak sačinjava jednu epistolu, a ne, kako neki drže, dvije epistole (Briston, Wilbrich) , jer ne može ista epistola sadržavati dva datuma i pozdrava. Da su razlozi za podjelu ovog odlomka na dvije epistole nedovoljni, utvrđuje tumačitelj Herkenne (Die Briefe zu Beginn des 2. Makkabäerbuches, Freiburg im Br. 1904, str. 19; Biblische Studien 8, 4 , str. 397).

Ova je epistola utješno pismo jerusalemske židovske općine potištenoj braći u Egiptu, u kom dolazi do izražaja zabrinutost oko religioznog života suplemenika u tuđini, gdje su bili izvrgnuti jakom uplivu poganskog helenizma. Osim toga postojala je i pogibao zanemarivanja zakonitog kulta u Jerusalemu radi toga, jer je odbjegli veliki svećenik Onija oko g. 150.pr. Kr. podigao nezakoniti hram u Leontopolisu, i time je nastala pogibao vjerskog raskola za Židove, koji su boravili u Egiptu nastojeći se zakloniti od sirskih progona u domovini. Zato ih Židovi iz Jerusalema podsjećaju, da ne zaborave na svetkovanje blagdana posvećenja hrama, čime će djelotvorno pokazati, da se nalaze u vjerskom jedinstvu s pravovjernim Židovima u Jerusalemu.

1,1. "Braću Židove .... pozdravljaju Židovi .... " To je pozdravni obrazac, u kom se najprije imenuju oni, kojima je epistola upravljena, zatim oni, koji epistolu šalju. Vulgatin prijevod dodaje "et" ispred "pacem", i tako povezuje oba dijela u jedan. Sirski prijevod ima obrnuti poredak: "Braća Židovi, koji su u Jerusalemu i u judejskoj zemlji, braći Židovima, koji su u Egiptu, pozdrav; mir i sreća s vama!" Ovakav je obrazac inače običajan, što se vidi iz obrasca druge epistole. Riječima: "koji su u Egiptu" označuju se Židovi, koji živu raspršeni (u diaspori) po Egiptu. Riječima "najbolji mir " (eirenen agathen - Vg bonam pacem) želi se potpuna sreća i blagosta-

nje, što je u starozavjetnoj ekonomiji spasenja znak Božjega prijateljstva, a Bog nagrađuje vršenje Božjeg zakona obiljem vremenitih dobara i blagostanjem. Zato u tom smislu nastavlja naredni odlomak :

2-6. S molitvom, neka bi im Bog udijelio svako dobro, što proizlazi kao posljedica onog zavjeta, što ga je Bog sklopio s pobožnim i vjernim slugama patriarsima: Abrahamom, Isakom i Jakovom, praocima Židovskog naroda. Time se ujedno naglašuje potreban uvjet za primanje Božjih dobročinstava. Zavjet izraelskih praotaca s Bogom bio je temelj starozavjetnog vjerskog sustava i veze između Boga i izraelskog naroda. Na ovu vezu češće se podsjeća u vrijeme poslije babilonskog sužanjstva (Mal 2,10; I.Mak 2,20.50; 4,10).

3. "I dao vam svima srce .... " Zavjet otaca nije samo teoretski ugovor, nego treba da se djelotvorno ostvaruje iskrenim štovanjem Boga i točnim vršenjem Božje volje, izražene u Božjim zapovijedima. Sve to treba da bude dragovoljno i s najvećom pripravnošću, a ne kao prisilno i nerado jer Bog ljubi veselog darovatelja (hilarem datorem diligit Deus. II. Kor. 9,7).

4. "I da vam otvori srce .... " Ovim se riječima potiče na nastojanje oko shvaćanja i razumijevanja Božjeg zakona, jer samo duh življenja po Božjim zakonima donosi ljudskim dušama pravi mir. Ta je misao i danas savremena, kad se uzalud nastoji među narodima postići ravnotežu mira bez poštivanja Božjih zakona. Iz pravog pak mira slijede kao plodovi i vremenito blagostanje i sreća čovječanstva.

5-6. " I da usliša vaše molitve i pomiri se s vama, te da nas ne ostavi u zlo vrijeme (t.j. vrijeme nevolja)". Ispunjavanje zavjeta također je preduvjet za pomirenje naroda s Bogom, ako Ga je grijesima i otpadom od otačke vjere uvrijedio, i dosljedno uvjet za uslišanje molitve za pomoć u danima tjeskobe. Spominjanje tjeskoba aluzija je na dane progonstva, što su ih Židovi u egipatskoj diaspori trpjeli u vrijeme onih egipatskih vladara, koji su ih pritješnjavali i progonili. To su bili: Ptolemej I. Lagi, koji je to činio u početku svoje vladavine (323-285. pr.Kr.), kad je mnoštvo Židova odveo u ropstvo, ali kasnije je popustio od svojih nasilja, i Ptolemej IV. Filopator (221-204), kad se g. 217. pobjedonosno vraćao iz Sirije. - "A mi se, eto ovdje molimo za vas". Molitva za narodne suplemenike lijep je znak osjećaja skupne religiozne svijesti i zajedničkih interesa vjerske pripadnosti, kao što je u Novom Zavjetu "communio sanctorum" općinstvo svetih, gdje se svi kršćani na zemlji i duše u čistilištu i blaženi na nebu osjećaju jednom duhovnom obitelju.

7-8. "Za kraljevanja Demetrija ..... g.169..." - Ovim riječima spominje se nadnevak jednog pisma, što su ga Židovi pisali svojim suplemenicima u Egiptu. To je bilo za sirskoga kralja Demetrija II. g.143. pr.Kr. Taj Demetrije došao je na vladu g. 167. sel. ere (145. pr. Kr.), uklonivši svoga takmaca Aleksandra Balasa, i vladao je do 141. pr.Kr., kad je u boju protiv Medijaca bio zarobljen (I.Mak. 14,1-3), i nakon desetgodišnjeg ropstva (g.128. pr.Kr.) nakon smrti Antioha VII. Sideta došao opet na prijesto. U to su vrijeme Židovi u Palestini vodili teške borbe za svoju slobodu protiv nasilja sirskih kraljeva to je bilo već nakon smrti Jude Makabejca pod vodstvom njegove preostale braće Jonatana i Simona Makabejca. U to vrijeme zadavala je Židovima veliku žalost pojava Jasonova odmetništva, koji je novcem i ulagivanjem sirskom kralju Antiohu IV. Epifanu uspio lišiti svoga čestitog brata Oniju časti velikog svećeništva i sam se na nedostojan način dočepati velikosvećeničke časti, s koje je

opet nakon 3 godine na sličan način bio od suparnika Menelaja uklonjen, te je kao bjegunac potražio utočište kod Amonita i nakon potucanja po tuđini umro u Lacedemoniji (Sparti) ni od koga oplakivan (II Mak. 4,7-26;5,7-10). Pisac lista spominje žalosnu zgodu oskvrnuća hrama za vrijeme Antioha IV. Epifana, kad su neprijatelji spalili hramska vrata uz okrutno krvoproliće naroda (v.8). Ali nakon izvojevane pobjede nad neprijateljima došli su dani utjehe, kad se počelo vršiti bogoslužje u očišćenom hramu (g.142.pr.Kr.) t.j. krvne žrtve, nekrvne žrtve s prinosom brašna, upaljivanje svjetiljaka i tjedna izmjena posvećenih hljebova.

9. U završnom retku ovog pisma pozivaju palestinski Židovi svoje suplemenike u Egiptu, neka se pridruže svetkovanju blagdana Sjenica u mjesecu Kislevu (25.Kisleva=oko 10.prosinca), a to je zapravo bio blagdan posvećenja hrama, koji se slavio kroz čitavu sedmicu, slično kao blagdan Sjenica (od 15-21. Tišri-a = od 1-10 listopada). Ovaj je poziv imao potsjetiti Židove u egipatskoj diaspori, neka ne zaborave na dužnost održavanja obveze zakonitog središta židovskog bogoštovlja, vezanog na hramu u Jerusalemu, jer Židovima u Palestini nije bilo po volji, što su njihovi suplemenici u egipatskoj diaspori na poticaj izbjeglog svećenika Onije, sina velikog svećenika Onija III. oko 150.g.pr.Kr.podigli sebi hram, da tamo vrše bogoslužje.

10.a) "godine sto osamdeset i osme". - Ovim se riječima označuje nadnevak toga pisma po seleucidskoj eri, a to je g.124.pr. Kr. Da ovaj datum pripada k svršetku ovog pisma, vidi se po drugim pismima, gdje je također oznaka datuma (II Mak 11, 21.33.38).

II. EPISTOLA (1,10-2,19).

1. VIJEST O SMRTI KRALJA ANTIOHA (1,10-17).

A) Prijevod

1,10. Godine sto osamdeset osme stanovnici u Jerusalemu i u Judeji i starješinstvo i Juda učitelju kralja Ptolemeja Aristobulu, koji je od roda pomazanih svećenika, i Judejcima u Egiptu, pozdrav i zdravlje!

11. Budući da nas je Bog izbavio iz velikih pogibli, uvelike Mu zahvaljujemo, jer smo se trebali boriti protiv kralja.

12. On je naime izbacio(Vg + iz Perzije) one, koji su oružjem zauzimali sveti grad.

13. Jer kad je (Vg + sam) vojvoda bio u Perziji, i kad se činilo da je vojska oko njega nepredobiva, bili su pobijeni u Naninu hramu uslijed varke svećenika, koji su oko Nane.

14. Kad je naime Antioh sa svojim prijateljima bio došao u to mjesto, kao da će se s njom (Nanom) vjenčati, a uistinu da uzme blago u ime miraza,

15. Nanini su svećenici iznijeli to blago, a on je bio ušao s malo (ljudi) u hramsko predvorje, zaključavši svetište,

16. Čim je Antioh ušao, otvorili su tajna vrata, stali su bacati kamenje, te ubili vojvodu i sasjekli na komade, te odrubivši glave pobacali si ih onima, koji su bili vani.

17. Neka je hvaljen za sve to naš Bog, koji je predao bezbožnike (na uništenje).

B) Tumačenje

1,10.b) Početak ovog drugog lista spominje kao odašiljaoca narod ili stanovnike grada Jerusalema u Judeji s vijećem starješina , a napose Judu kao najodličniju ličnost toga vremena.To je Juda Makabejac , koji je bio glavni vojskovođa Židova u mnogim pobjedonosnim bojevima za narodnu i vjersku slobodu protiv vojskâ, što ih je Antioh IV. Epifan slao protiv Židova. On je nakon sjajne pobjede, izvojevane nad velikom sirskom vojskom (60.000 pješaka i 5.000 konjanika) kod Betsura (I.Mak 4,26-35;II Mak 8,30-32) pobjedonosno ušao u Jerusalem, dao očistiti hram i nanovo ga dao posvetiti 25,Kisleva g. 165.pr.Kr., i uspostavio je redovito bogoslužje. Juda je poginuo u jednom od potonjih bojeva protiv sirskog vojvode Bakhida, za sirskog kralja Demetrija I. 162-150.pr.Kr.), kod Azota (g.161.pr.Kr.)Neosnovano je mišljenje nekih, koji hoće da je Juda, što se ovdje spominje, sin Makabejskog kneza Simona, brat Ivana Hirkana (I.Mak 16 , 12-16).Naslovnik lista Aristobul, učitelj egipatskoga kralja Ptolemeja Filometora (180-145.pr.Kr.), bio je rodom iz porodice "pomazanih svećenika", a to znači, da je bio iz velikosvećeničkog roda. On je bio inače u to vrijeme na glasu kao filozof peripatetik, te je prema svjedočanstvu Klementa Aleksandrijskog (Strom.1,22,150)posvetio kralju Ptolemeju Filometoru svoje djelo alegorijskog tumačenja Mojsijeva Pentateuha.Ovog Aristobula spominje i historičar Euzebije (Praep.evang.8,9). Tomu dakle Aristobulu, kao najuglednijoj ličnosti među Židovima nastanjenima u Egiptu, kao i ostalim Židovima u Egiptu upravljaju Židovi iz Jerusalema ovim listom svoj pozdrav.

11. Dalje slijedi navod motiva , koji je Židove u Jerusalemu potakao na ovo pismo, a to je zahvalnost Bogu, što ih je smrću kralja Antioha izbavio od velikih pogibelji, protiv kojih su se morali boriti.Po isticanju tih pogibelji izgleda ipak vjerojatnije, da se tu radi o nasiljima u vrijeme Antioha IV. Epifana, dok su za Antioha III. Židovi imali dosta podnošljiv život.

12. Pisac pripisuje samom Bogu moć, kojom su neprijatelji bili izbačeni, kad su se spremali na borbu u svetom gradu. U Vg ima dodatak iza izbačeni + "iz Perzije", ali taj dodatak mijenja smisao izvornog teksta, u kom se misli na izbačenje iz Jerusalema,gdje su neprijatelji pripremali strašan pokolj, kako su to inače u više navrata bili učinili (I.Mak 1,25; 7,12;7,22.27-32).

13-16. U ovom odlomku pripovijeda se o okolnostima smrti kralja Antioha. Tu se razilaze tumačitelji u mišljenju, te jedni tvrde da je tu govor o kralju Antiohu III., koji je zaglavio u Elimaidi prigodom pljačkanja Belova hrama (Dion.Carthusianus, Melchior Canus, Niebuhr). Ali budući da se smrt Antioha III. desila već g. 126.sel. ere (186.pr.Kr.), sigurno ne bi to bio tako nedavan događaj,o kom bi palestinski Židovi g. 148. sel. ere (164.pr.Kr.) smatrali potrebno izvješćivati egipatske Židove, nego se tu moralo raditi o sasvim nedavno zbilom događaju smrti Antioha IV. Epifana.Zato drugi tumačitelji drže vjerojatnijim, da se to odnosi na Antioha IV. Epifana,koji je zaista umro g. 149, sel.ere, dakle 163.g.pr.Kr.)Knabenbauer), a u isto vrijeme pada godišnjica svetkovine posvećenja hrama, obavljenog 25. Kisleva 148.g.sel. ere (164.pr.Kr.). Stoga se rješava ova poteškoća tako, da se u tom listu pripovijeda o glasinama, što su se bile proširile u Palestini prigodom smrti kralja Antioha IV. Epifana, dok sam pisac knjige ne preuzima na sebe odgovornost za istinitost tih glasina.

17. Kakogod bilo glede smrti Antioha IV.Epifana, svakako je činjenica, da je on umro g. 149.sel. ere, odnosno 163.pr.Kr., kad se

u Jerusalemu slavila godišnjica posvećenja hrama, na koju Židovi u Jerusalemu pozivaju Židove u Egiptu, da se odazovu svetkovanju toga blagdana. Zato srdačno zahvaljuju Bogu na tom, što ih je izbavio od bezbožnika, te pozivaju i egipatske Židove, da se pridruže njihovu svetkovanju (18). Odatle se može odrediti i datum ove epistole, iako nije izrijekom zabilježen.

2. SPOMEN NA SVETU VATRU (1,18-36)

A) Prijevod

1,18. Namjeravajući dakle dvadeset i petoga Kisleva svetkovati blagdan hramskog posvećenja smatrali smo potrebnim, da vam saopći - mo, da ga i vi svetkujete na način blagdana Sjenica i na uspomenu vatre, kad je Nehemija sagradivši hram i žrtvenik prinio žrtve.

19. Kad su naime naši oci bili odvedeni u Perziju, uzeli su tadašnji časni svećenici potajno od žrtvene vatre i sakrli je u šupljinu zdenca, gdje je bilo mjesto bez vode i zatvorili je u njemu tako, da nikomu nije bilo poznato to mjesto.

20. Kad je pak minulo dosta godina, poslao je perzijski kralj po Božjoj volji Nehemiju, a taj je poslao po vatru potomke onih svećenika, koji su je sakrili. Ali kako oni rekoše, da nijesu našli vatre, nego gustu kaljužu, on im zapovjedi, da zahvate i donesu.

21. A kad je bilo doneseno ono što je za žrtvu, zapovjedi Nehemija, da tom vodom polijevaju i drva i ono što je bilo položeno na njih.

22. Kad je to bilo gotovo i prošlo neko vrijeme, i kad je opet zasjalo sunce, što je prije toga bilo zastrto oblacima, zapalila se velika vatra tako da su se svi začudili.

23. Dok je žrtva izgarala, svećenici su se molili, i to svećenici i svi, a predvodio je Jonatan, dok su drugi odgovarali kao što i Nehemija.

24. Molitva pak glasila je ovako: "Gospode, Gospode Bože, koji si sve stvorio, strašni i jaki i pravedni i milosrdni, jedini kralju i predobri.

25. Jedini darovatelju, jedini pravedni i svemogući i vječni, koji spasavaš Izraela od svakoga zla, koji si oce (naše) učinio izabranima i posvetio ih,

26. Primi ovu žrtvu za sav svoj Izraelski narod, te čuvaj svoju baštinu i posveti je!

27. Sakupi nas razasute, izbavi nas što robujemo među neznabošcima, nas prezrene i pogrđene pogledaj, pa neka neznabošci govore, da si Ti naš Bog!

28. Pokaraj one, koji nas silom tlače i koji se podruguju u oholosti;

29. Presadi svoj narod na svoje sveto mjesto, kao što je rekao Mojsije!

30. Svećenici pak pjevali su hvalospjeve (Vg + dok se nije žrtva svršila).

31, Kad je pak izgorjela žrtva, zapovjedi Nehemija, da se i preostala voda izlije na veće kamenje.

32. Kad je to bilo gotovo, zapalio se plamen, ali ga upije svjetlo što je sjalo nasuprot žrtveniku.

33. A kad se ta stvar razglasila i kad je to bilo javljeno perzijskom kralju, da se na mjestu, gdje su svećenici odvedeni u sužanj

stvo sakrili oganj, pojavila voda, s kojom su Nehemijini ljudi posvetili žrtve,

34. Dao je kralj ograditi to mjesto ispitavši stvar.

35. I kojima je kralj bio naklon, uzimao je mnoge darove i davao.

36. Ono pak mjesto nazva Nehemija Neftar, što znači čišćenje, a mnogi ga zovu i Neftaj.

B) Tumačenje.

1,18-19. Nakon izražavanja zadovoljstva i zahvale Bogu, što su smrću kralja Antioha izbavljeni od mnogih zala, i spremajući se na proslavu blagdana očišćenja hrama na 25. Kisleva, smatra se židovska općina u Jerusalemu ponukanom, da pozove na svetkovanje ovog blagdana i svoje suplemenike u egipatskoj diaspori. Taj se blagdan slavio jednako, kao i blagdan Sjenica skenopegia, t.j. kroz čitavu sedmicu. Ujedno se u to doba slavila uspomena na pojavu svete vatre iz vremena djelovanja kneza Nehemije.

Prema ustanovi Mojsijeva zakona (Lv 6,12) morala se na žrtveniku za žrtve paljenice bez prestanka podržavati vatra za paljenje žrtava. To je bila dužnost svećenika, određenog za taj posao, koji se svakog jutra pobrinuo za drva potrebna u tu svrhu. Ali prigodom razorenja hrama g. 587. pr.Kr. i odvedenja u ropstvo babilonsko prestala je mogućnost daljeg redovitog prinošenja žrtava. Pisac ove knjige kaže: "kad su naši oci bili odvedeni u Perziju", jer opisuje stvar sa svog savremenog geografskopolitičkog gledišta, kad nije više bilo Babilonaca, nego je na tom teritoriju bila perzijska država. Pisac priopćuje sada sadržaj pučke predaje o sakrivanju svete vatre u jedan zdenac prigodom razorenja Jerusalema i odvedenja u ropstvo. O toj stvari govori se još jednoć na početku gl.2. ove knjige, gdje se spominje, da je to učenjeno prema uputama sadržanima u Jeremijinim spisima. Međutim nema o toj stvari inače govora ni na kojem drugom mjestu Sv.Pisma. Vjerojatno je dakle, da se o toj stvari čuvala uspomena u narodnoj predaji, kao što i uspomena na to, da je prorok Jeremija nakon razorenja Jerusalema sakrio zavjetni kovčeg u nekoj špilji na gori Nebo i zameo mu trag, o čemu je također govora u 2. gl. II Knjige Makabejske.

20. Povodom ovog izvještaja nastaje egzegetska poteškoća, kako to, da se ta sveta vatra uskrisila istom za vremena Nehemijina, nakon što je obnovio zidove grada Jerusalema, došavši u Judeju 445. g. pr.Kr., dok je sam hram i žrtvenik za žrtve paljenice bio obnovljen već g. 516. pr.Kr. za vrijeme perzijskoga kralja Darija Histaspa i Judejskoga kneza Zorobabela, i od tada su se počele prinositi redovno žrtve paljenice i svetkovati svetkovine po Mojsijevu zakonu. Zašto je dakle Nehemija dao poticaj, da se potraži sakrivena sveta vatra u spomenutom zdencu? Tumačitelj Knabenbauer postavlja dvojaku mogućnost objašnjavanja ove poteškoće.

a) Nije isključeno, da su svećenici odmah nakon sagrađenja žrtvenika g. 516. pr.Kr. potražili svetu vatru, ali pučka je predaja spojila zbivanje toga događaja s dobro poznatom i uglednom ličnošću Nehemije, obnovitelja Jerusalema. Tajnu o skrovitom mjestu, gdje je bila pohranjena sveta vatra, čuvali su potomci onih svećenika, koji su je sakrili.

b) Druga je mogućnost, da se ovaj događaj iznašašća svete vatre zbio doista za vremena Nehemije, i to zato, jer kad je Nehemija obnovio grad Jerusalem i podigao mu zaštitne zidove, postao je hram

i žrtvenik osiguran od smetanja poganskih naroda u vršenju bogoštovlja. Zato je istom od sada bilo opravdano, da se obnovi praksa stalnog čuvanja svete vatre. O tom događaju, iako nije zapisan u knjizi Nehemijinoj, sačuvala se uspomena u narodnoj predaji, što pisac II. Makabejske naglašuje, kad kaže: "Kako su nam pripovijedali", i prema tomu ne preuzima na sebe apsolutno jamstvo za historicitet ove stvari.

21. U ovom retku Vg krivo prevodi: "jussit sacerdos Nehemias aspergi ipsa aqua", dok u grčkom stoji: ekéleuse tous hiereís Neemías epirránai. = zapovjedi Nehemija svećenicima da polijevaju tom vodom i drva i ono što je na njima, t.j. žrtveno meso.

22. Dalje se opisuje čudesan pojav vatre, koja je planula, kad je zasjalo sunce, što je do tog časa bilo zastrto oblacima. U toj pojavi krije se simboličko značenje: dok je odabrani narod bio u ropstvu babilonskom i dok je bio izvrgnut neprijateljskim progonima, kao da je nad njim bilo nebo zastrto oblacima; kad je pak nadošao čas nesmetane vjerske slobode, ogranulo je nad njim sunce Božjeg milosrđa, i to sunce zapalilo je opet plamen vjerskog života.

23. Čudesnu pojavu vatre i sagorijevanje žrtve pratio je sav narod s velikim ganućem pobožnosti, a to ganuće i pobožnost očitovalo se u izmjeničnoj zajedničkoj molitvi svećenstva i naroda, dok je veliki svećenik Jonatan predmolio, a sudjelovao je u toj molitvi i knez Nehemija.

24-25. Dalje pisac donosi tekst molitve. Ovaj tekst je od velike važnosti, jer je to jedini tekst, koji nam donosi molitvu, što se molila kod prinošenja žrtve. U toj je molitvi značajno, što se najprije daje Bogu slava time, što se s emfazom ističu atributi Božje savršenosti. Ponavljanjem riječi: "Gospode, Gospode!" izražava se intenzitet čuvstva pobožnosti. Među atributima ističe se najprije Božja stvaralačka svemogućnost ho panton ktistes, u opreci prema nemoći lažnih bogova. Dalje se ističe, kako je On strašan i jak, a to vrijedi u kažnjavanju tvrdokornih grešnika i ponižavanju okrutnih mogućnika i oholica. On je nadalje pravedan, ali i milosrdan. On je u najodličnijem značenju jedini kralj, jer je gospodar svemira; i kao što je kralju dužnost brinuti se za dobrobit svojih podložnika, tako se i On brine za dobro svojih stvorova, i zato ga naziva hrestos- što znači neizmjerno koristan ili dobrostiv, a ujedno je On ho monos horegos = jedini koji tako savršeno upravlja svojom providnošću stvorovima, da svima daje sve, štogod im je potrebno za bitisanje i život. On je jedini pravedan, što znači da svojom pravednošću nadilazi sve i nitko ga u njoj ne može nadmašiti, jer je On vladalac nad svima, pantokrator = Svedržitelj, i to vječni. Sva se ova Božja svojstva naročito očituju u brizi oko odabranog naroda, koga je On spasavao i izbavljao iz najtežih pogibli, kao n.pr. iz egipatskog ropstva, babilonskog sužanjstva i iz progona sirskih kraljeva tlačitelja. Po Božjoj dobroti Izrael je postao odabranim Božjim narodom i posvećenim Bogu.

26. Nakon izraza poklonstva neizmjerno savršenom Bogu slijedi prozbeni dio molitve. U tom se dijelu moli, neka bi Bog primio žrtvu prinesenu za sav Izraelski narod, pa da čuva taj narod kao svoju baštinu ili svojinu, i da ga posveti. Ta se misao često naglašava u Mojsijevom zakonu (Ex 19,5; Dt 9,29; 32,9 i dr.).

27. Naročita se prošnja upravlja Bogu za raspršene dijelove Izraelskog naroda u tuđini, napose za one, koji još stenju u tuđinskom ropstvu neznabožačkih naroda, te su izvrgnuti pogibli idololatrije.

Pod vlašću krivoboških naroda Izraelski je narod bio izvrgnut preziranju i pogrđivanju, što se naročito događalo u vrijeme nasilja sirskog kralja Antioha IV. Epifana. Zato nastavlja narod u molitvi vapiti k Bogu, da se obazre na nevolje svojega naroda i priteče mu u pomoć protiv takovih nasilja. Ta to je i u interesu Božje slave, da naime po tom i neprijatelji Božji uvide, da je onaj Bog pravi, koga štuje Izraelski narod.

28. Molitva se nastavlja prošnjom, neka bi Bog pokarao sve one koji silom tlače Izraelski narod i koji mu se u svojoj oholosti rugaju. Značajan je grčki izraz basanison = stavi na kušnju, kao n.pr. prigodom sudbene istrage, kada su mučenjem nastojali prisiliti optuženoga na priznanje krivnje. Katadynasteuontas kai exhybrizontas = one koji silom tlače nasilnike, tirane, teroriste, diktatore. Ovdje nadahnuti pisac izražava želju, neka bi Bog u svom neizmjerno pravednom sudu prosudio krivicu bezbožnih tlačitelja i podvrgao ih zasluženoj pravednoj kazni, jer su prekoračili mjeru u zloporabi svoje vlasti i uzobijestili se u svojoj oholosti tako, da izvrgavaju ruglu i podsmjehivanju potlačene pravednike.

29. Ovdje se aludira na Božje obećanje, dato izabranom narodu po Mojsiju, da će Bog oštro pokarati bezbožnike radi njihove okrutnosti prema odabranom Božjem narodu; ako se odabrani narod nakon Božjih kazni raskajao i obratio se k Bogu, Bog će mu se velikodušno smilovati i oboriti se pravednim gnjevom na neprijatelje Božjeg naroda, da ih pokara (Dt 30,5-8). U molitvi kao da se hoće podsjetiti, neka bi se Bog sjetio, kako je u vrijeme Mojsijevo u veličini svoje slave lišio moći svoje protivnike, te je prema njima očitovao svoju srdžbu, koja ih je proždrla kao pljevu .

To je bilo prigodom izgibanja egipatske vojske u Crvenom moru (Exd 15,7). Riječima pak: "Presadi svoj narod na svoje sveto mjesto, kao što je rekao Mojsije" - podsjeća se na Božje obećanje, ako se narod pod udarcima Božjih kazna raskaje, da će ga rasijana među neznabožačkim narodima opet sakupiti u zemlji baštine njihovih otaca, a njihove neprijatelje pohoditi teškim kaznama za njihove okrutnosti i zlodjela. (Dt 30,5-7; 32,40-43). To se događalo u doba sudačko, kad je Bog uslišavao vapaje raskajanog Izraelskog naroda i izbavljao ga od tuđinskog jarma. Najočevidnije se pak to obistinilo, kad je nakon trajanja 70 godišnjeg babilonskog ropstva Bog prikupio vjerne ostatke toga naroda i uveo ih natrag u njihovu zemlju, koju je Bog svojim obećanjima i blagoslovom posvetio kao svoje kraljevstvo i svoje svetište, gdje su se prinosile žrtve u čast Božjeg imena.

30-32. Molitvu naroda pratilo je opet sa strane svećenika pjevanje hvalospjevnih psalama sve dok nije žrtva izgorjela. To potvrđuju također navodi drugih knjiga Sv. Pisma (I.Ezdr. 3,11; Ps 136; II Dnv 23,18), ali se ne zna točno, koji su se Psalmi pjevali kod pojedinih vrsta žrtava. -

"Kad je žrtva izgorjela, zapovjedio je Nehemija, da se i preostala voda izlije na veće kamenje. I od te vode nastao je čedesnim načinom plamen, ali je taj plamen bio progutan od svjetla žrtvenog plamena". Tako je ovim simboličkim čudom bilo naznačeno i istaknuto jedinstvo žrtvenog svetišta, t.j. da je u jerusalemskom hramu pravo i zakonito Božje svetište, pa zato da osim toga hrama ne mogu postojati druga legitimna svetišta. To je upereno protiv nezakonitog kulta, koji je bio uveden u židovskom hramu u Leontopolisu u Egiptu radi židovske diaspore.

33 - 35. Pojava čudesne vatre pobudila je veliku pažnju i začuđenje, tako da je sam perzijski kralj dao ovu stvar točno ispitati. Uvjerivši se o istinitosti stvari dao je mjesto, gdje se pojavila vatra , ograditi kao sveto.Time je ovo mjesto postalo izlučeno i osigurano od profane upotrebe.

Svećenicima pak pokazao je naročitu naklonost mnogim darovima.

36. Mjesto, na kom se dogodila čudesna vatra, prozvano je Neftar, što znači očišćavanje. Ovaj naziv potječe etimološki iz hebrejskog ili aramejskog jezika.Što pak pisac spominje, da drugi to zovu Neftai, znači po svoj prilici , da je to ime bilo poznato kod Perzijanaca, koji su tekuću mirisavu smolu nazivali nafta.

G L A V A II.

I.O SAKRIVANJU KOVČEGA ZAVJETNOG I UREĐENJU ZBIRKE SVETIH KNJIGA (2,1-19)

A) Prijevod

2,1.U spisima proroka Jeremije nalazi se također, kako je zapovjedio onima, koji su išli u sužanjstvo, da uzmu nešto od vatre,kako je spomenuto i kako je zapovjedio prorok onima koji su išli u sužanjstvo.

2. Davši im zakon, da ne zaborave Božjih zapovijedi i da ne zablude duhom gledajući zlatne i srebrne likove s uresom oko njih.

3.I o drugim takovim stvarima poticao ih je, da se u svojim srcima ne odmeću od zakona.

4. A u tom spisu bilo je i to, kako je prorok zapovjedio prema datoj objavi, s njim zajedno otpremiti šator i zavjetni kovčeg, kad je otišao na goru, na koju je bio Mojsije uzašao i ugledao Božju baštinu.

5.I došavši Jeremija našao je stan u pećini, te je unio onamo i šator i kovčeg i kadioni žrtvenik, i zagradio ulaz.

6. A kad su neki, koji su išli za njim, htjeli označiti put , nijesu ga mogli naći.

7. Kad je to saznao Jeremija, prekorio ih je govoreći im,da to mjesto treba da bude nepoznato sve dotle, doklegod Bog ponovno ne sabere zbor naroda i ne smiluje se na nj.

8. I tada će Gospod to pokazati i vidjet će se Gospodnja slava i oblak, kao što se je pojavljivala za Mojsija,i kao što je Salamon bio počašćen , da mjesto bude veličanstveno posvećeno.

9. A pripovijedalo se također, kako je Salomon bio mudar te prinesao žrtvu prigodom posvete i završetka hrama.

10. I kao što se Mojsije molio Gospodu, te je sišao oganj s neba i sažgao žrtvu, tako se i Salomon molio, te je oganj, koji je sišao potrošio žrtve.

11. I Mojsije je rekao:Zato, što nije bila izjedena žrtva za grijeh, bila je potrošena;

12. Tako je i Salomon svetkovao osam dana (posvećenja hrama).

13. O tom istom pripovijeda se i u spisima i uspomenama Nehemijinim, kako je sastavljajući knjižnicu sakupio knjige o kraljevima i prorocima, te one Davidove i kraljevske listove o darovima .

14. Isto tako je Juda sabrao sve (spise) razasute poradi rata, što nas je bio zadesio, te su (sada) kod nas.

15. Ako ih dakle potrebujete, pošaljite k nama (ljude)da ih

odnesu (dopreme).

16. Namjeravajući dakle svetkovati očišćenje, pišemo vam. Bilo bi dakle lijepo, da i vi svetkujete te dane.

17. Ta Bog je onaj, koji je spasio sav svoj narod i koji je dao svima u baštinu i kraljevstvo i svećeništvo i posvećenje,

18. Kako je bio navijestio po zakonu; jer mi se uzdamo u Boga, da će nam se brzo smilovati i sabrati nas ispod neba na sveto mjesto;

19. Jer nas je izbavio iz velikih zala i očistio (ovo) mjesto.

B) Tumačenje

2,1. Za potvrdu onoga što je rečeno u 1,19 o sakrivanju svete vatre poziva se nadahnuti pisac na sadržaj spisa proroka Jeremije, koji je dao naputak svećenicima prigodom odvođenja u babilonsko sužanjstvo, da sakriju svetu vatru, i da se u tuđini čuvaju od idololatrije. Budući da o naputku o sakrivanju svete vatre ne nalazimo ništa u Jeremijinim kanonskim knjigama (Proročka knjiga, Tužbalice i Epistole u Baruhovoj knjizi), slijedi da se takav naputak nalazio u Jeremijinim nekanonskim spisima. Tek opomena o čuvanju od idololatrije nalazi se u Jeremijinoj III. epistoli, što je donosi Baruhova proročka knjiga (Bar 6,3-72).

2. "Davši im zakon, da ne zaborave Božjih zapovijedi ...." U spomenutoj III. epistoli proroka Jeremije doista nalazimo opomene upravljene onima, pretežno mladim ljudima, koji su bili odvedeni u babilonsko ropstvo, da se čuvaju da ne pristanu uz idololatriju. Za mladi naime svijet prijetila je velika opasnost, da prione uz babilonsku idololatriju , koja ih je svojom blistavošću, raskoši i pompoznošću mogla opsjeniti.

3. Zato im je prorok Jeremija živo stavljao na srce, neka se vjerno drže Mojsijeva zakona, kao svoje svetinje, da mu se nikad ne iznevjere.

4-5. Iz istih nekanonskih Jeremijinih spisa uzima nadahnuti pisac II. Makabejske knjige također podatke o sakrivanju svetog šatora, kovčega zavjetnog i kadionog žrtvenika na gori Nebo, na kojoj je umro Mojsije i bio na njoj zakopan, a da mu je grob ostao nepoznat.(Dt 34,5-6). Poznato je iz IV. knjige Kraljevske (25,13-17), da su Babilonci prigodom razorenja Jerusalema i jerusalemskog hrama odnijeli u Babilon sve dragocjenosti, do kojih su mogli doći, naročito dragocjeno hramsko posuđe, ali se ne spominje, da bi im dopali u ruke zavjetni kovčeg i kadioni žrtvenik, što su bile najveće svetinje u hramu. Te dakle svetinje uspjelo je po Jeremijinom naputku spasiti od oskvrnuća, kad bi dopale u ruke nevjernicima. Isto tako i ostatke nekadašnjeg svetog šatora, koji su bili pohranjeni u gornjim prostorijama (II. Dnv 5,5). Sve ove stvari sakrio je Jeremija u nekoj špilji na gori Nebo i zatvorio ih kamenjem tako, da im je zametnuo trag.

6-8. Kod sakrivanja tih stvari pomagali su Jeremiji svećenici, jer ih sam ne bi mogao ponijeti. Kad su oni htjeli da označe mjesto, gdje su sakrivene stvari, kaže se u ovoj epistoli, da ih je Jeremija od toga s prijekorom odvratio, veleći da to mjesto ima ostati tajno dotle, dok Bog opet ne sabere narod na okup, nakon što ga potpuno pomiluje; i tada će Gospod pokazati, gdje se sve to nalazi, i pokazat će se oblak (Slava Božja=šekinah), kao što se je pokazivao Mojsiju i Salomonu , kad se molio, da se posveti mjesto velikom Bogu . Međutim kad nadahnuti pisac II. Makabejske na ovom mjestu to spomi-

nje, ne valja to shvatiti, kao da on to mišljenje vjerovanja pučke predaje potpuno usvaja, nego je to izražaj pučkog shvaćanja slave mesijanskog vremena, koja bi se imala očitovati vremenitoj slavi Izraelskog naroda pred svim drugim narodima, a takovo poimanje mesijanskog vremena nije ispravno. Sam Jeremija u svojoj kanonskoj knjizi proroštva (3,16) kaže: "Ne će više govoriti: Kovčeg Gospodnjeg zavjeta, niti će ga se više sjećati, niti će se taj kovčeg pohađati, niti će više postojati"!

9-10. U ovom retku spominje se pisac Salomonove mudrosti, koja ga je također vodila i potakla, da prinese žrtve prigodom svršetka gradnje hrama. Tom je prigodom Bog čudesnim načinom zapalio žrtve, kao što i u vrijeme Mojsijevo (ispor.II. Dnv 7,1;Lvt 9,24).

11-12. Što se u ovom verzu govori o Mojsiju, čini se da nema prave veze s kontekstom, naime s pojavom čudesne vatre, niti se može dovesti u vezu s onom zgodom iz Levitske knjige (10,16-19), gdje Mojsije prekorava Aronove sinove, zašto nisu izjeli ostatke žrtve za grijeh na svetom mjestu. Prema tomu drži egzegeta Knabenbauer, da je na ovom mjestu II. Makabejske knjige tekst manjkav. Vjerojatno da su se ušuljale ove riječi kao glosa, jer nemaju prave veze ni sa slijedećim retkom 12., gdje se spominje, da je i Salomon slavio 8 dana svetkovinu posvećenja hrama, kao što je slave sada u vrijeme makabejsko. Svetkovina je zapravo trajala sedam dana, ali je još osmi dan bilo na okupu mnoštvo naroda, koji se taj dan otpuštao (III. Kralj. 8, 65-65; II. Dnv 7,8-10).

13-14. Da se što jače istakne povezanost Jude Makabejca sa starom predajom, nadahnuti pisac II. Makabejske spominje ovdje i to, kako je u Nehemijinim spisima i uspomenama sadržano i to, da se Nehemija pobrinuo, da se sastavi i sabere knjižnica knjiga Kraljevskih i proročkih, i Davidovih spisa (t.j. Psalama), zatim zbirka kraljevskih pisama o darovima. U latinskom prijevodu Vulgate nalazimo razliku "congregavit de regionibus", što bi značilo da su te knjige bile razasute po raznim krajevima, a Nehemija da ih je sabrao na jedno mjesto. Ali ovdje valja dati prednost grčkom tekstu: ta peri ton basileon. Da se u doba Ezdrino i Nehemijino radilo o tom, da se sabere zbirka svetih knjiga, potvrđuje židovska talmudistička predaja (Baba batra 14b) i navod apokrifne knjige IV. Ezdrine (14,18-47). Tu dakle predaju spominje pisac II. Makabejske knjige na ovom mjestu, da može spomenuti i analognu zaslugu Jude Makabejca, koji se pobrinuo, da se za vrijeme progona Antioha IV. Epifana razasute knjige, u kojima je sadržana povijest ratnih događaja, saberu. Tu se dakle radilo o sabiranju ne samo svetih knjiga, nego i drugih.

15. Židovi pišući ovu epistolu svojim sunarodnjacima u Egiptu nađaju im da mogu tih knjiga dobiti ako hoće, razumije se u prepisima.

16. Kako je glavna svrha ove epistole, da istakne prednost jerusalemskog hrama pred onim, što su ga podigli Židovi u diaspori u Egiptu u gradu Leontopolisu, to se na kraju ove epistole još jednom naglašuje poziv, upravljen Židovima egipatske diaspore, da se priključe svetkovanju blagdana posvećenja hrama u Jerusalemu.

17-18. Epistola završuje blagoslovnom željom, da će onaj Bog, koji je izbavio svoj narod od tolikih nevolja, te mu povratio baštinu zemlje, kao što i nezavisnost kraljevstva, t.j. slobodni narodni suverenitet i ustanovu svećeništva i narodno posvećenje, kao što je obećao u Mojsijevu zakonu. Taj Bog će se smilovati svome narodu i opet ga razasuta sabrati na svetom mjestu.

19. Kao prvi znak i zalog ispunjenja ovih želja razabire se u tom, što je Bog u nedavno vrijeme izbavio svoj narod od velikih zala i dao da se očisti sveto mjesto od poganskih oskvrnuća.

Napomena. Ako se promotri sadržaj prve i druge epistole, što ih pisac II. Makabejske knjige ovdje donosi, nema razloga da se sumnja u njihovu autentičnost. One su donesene kao dokumenti u svojoj cjelovitosti onako, kako su izvorno glasile, ali sam pisac ne preuzima na sebe kritičnu odgovornost za točnost njihova sadržaja, nego ih navodi kao odraz pučkoga mišljenja i predaje svoga vremena. Kad bi ih sam pisac bio izmislio, zacijelo ne bi propustio, da uskladi njihove podatke s historijskom obradbom ostalog sadržaja u ovoj knjizi tako, da ne bi bilo nikakvih antinomija između sadržaja tih epistola i preostalog sadržaja ove knjige.Ujedno se iz činjenica na kraju ove epistole spomenutih razabire, kako je narod bio ispunjen nadom o skorom dolasku mesijanskog vremena, iako je narodno poimanje o tom vremenu bilo obilježeno više idejom o vremenitom blagostanju toga vremena, negoli pravom idejom o duhovnom preporodu teokracijskoga kraljevstva, koji se imao ostvariti dolaskom Mesijinim.

II.PIŠČEV PREDGOVOR O II.KNJIZI MAKABEJSKOJ (2,20-33)

A) Prijevod

2,20.O Judi dakle Makabejcu i o njegovoj braći, te o velikom očišćenju hrama i obnovi žrtvenika,

21.Zatim o bojevima, što se odnose na Antioha Epifana(slavnoga) i njegova sina Eupatora;

22. Nadalje o nebeskim pojavama, što su se dogodile onima,koji su se za Judejstvo časno junački borili, da čitavu zemlju, premda su bili malobrojni, opet osvoje i barbarsko mnoštvo natjerali u bijeg;

23. Pa o tom, kako su po čitavom svijetu proslavljeni hram ponovno zadobili i grad oslobodili, te uspostavili zakone, što su trebali biti ukinuti, da im se Gospod nije sa svom svojom blagošću smilovao,

24.Ono , što je Jason Cirenac ocrtao u pet knjiga, pokušat ćemo ukratko izložiti u jednoj knjizi.

25. Videći naime mnogo brojeva i nepriručnost za one, koji bi htjeli proučiti povijesna izlaganja, radi opsežnosti građe,

26. Naumili smo onima, koji bi htjeli čitati da im bude za duhovnu okrepu, a onima, koji bi htjeli upamtiti, da olakšamo trud,

27. Pa i nama samima, koji smo se morali truditi oko skraćivanja, nije bilo lako, nego nas je stvar stajala znoja i besanice;

28. Ali kao što onome, koji pripravlja gozbu i nastoji oko koristi drugih, nije lako, tako ćemo i mi radi zahvalnosti mnogih rado podnijeti napor,

29.Prepuštajući povjesničaru, da o svemu točno ispituje, preduzeli smo sebi, da se potrudimo oko skraćenog opisivanja.

30. Jer kao što graditelj nove kuće treba da se pobrine za čitav nacrt, a onome, koji izvodi rezbarenje i slikanje, treba da nastoji oko ukrašivanja, tako držimo da trebamo i mi.

31. Ulaziti dublje u stvar i o svemu raspravljati i opširno se baviti pojedinostima, dužnost je glavnom piscu povijesti.

32. Onome pak koji prerađuje, treba da je dopušteno, da se

služi zbitim izražavanjem i da se kloni iscrpnog raspravljanja.

33. A sada da započnemo s pripovijedanjem nakon što smo se toliko zadržali kod predgov..Bilo bi naime neumjesno u predpovijesti biti opširan, a samu povijest skraćivati.

B) Tumačenje

19-23. Nakon iznesenih tekstova dviju epistola, koje će biti potrebne za objašnjenje daljeg sadržaja, polazi nadahnuti pisac na pisanje vlastitog djela, kojemu služe kao uvod reci 19-24.Ovaj se uvod odlikuje klasičnom konciznošću i zbitosti, gdje ukratko kazuje sadržaj čitave knjige. Ujedno upućuje na glavni izvor obradbe svoje knjige, t.j. na historijsko djelo Jasona Cirenca, koje je obuhvatalo pet knjiga, pa budući da bi bilo naporno za čitaoce i teško za njihovo pamćenje, da čitaju tako opsežno djelo, naumio je u jednoj knjizi ukratko prikazati najvažnije događaje iz povijesti borbe Jude Makabejca i njegove braće.Sam stil pokazuje veliku razliku od onoga u epistolama, t.j. da odavle nadahnuti pisac izrađuje svoje djelo.U ovom uvodu odmah označuje metodički postupak svoje obradbe, a to je kraćivanje Jasonove povijesti u pet dijelova.Označuje glavnog junaka povijesnih događaja, Judu Makabejca,i naglašuje glavnu svrhu i uspjehe njegove borbe, t.j. očišćenje hrama i obnovu žrtvenika i glavna lica protivničke strane, Antioha IV. Epifana i Eupatora, te kako je sam Bog čudesno pomagao Judejce, dok su s pouzdanjem u Njega molili Božju pomoć. Osobito je značajno u ovoj II. Makabejskoj knjizi, da se mnogo ističe čudesna Božja pomoć, kojoj se imadu zahvaliti svi uspjesi junačke borbe.

Značajno je i to, što nadahnuti pisac ove knjige, kao pošten auktor, navodi glavno vrelo, na temelju kojeg je sastavio svoju knjigu, priznajući, da ona nije sasvim samostalno izvorno djelo. Jason Cirenac bio je helenizirani Židov, koji je živio u 2. stoljeću pr.Kr.Njegovo djelo bilo je pisano grčkim jezikom, ali se nije sačuvalo, nego se prema sadržaju II. knjige Makabejske može otprilike rekonstruirati njegov sadržaj.

Važno je, što ističe pisac II.Makabejske. o jerusalemskom hramu, da je to bilo najznamenitije svetište na čitavom svijetu -peribóeton kath holen ten oikoumenen-, što nije samo hvalisavo nadmetanje, nego je doista objektivno istinito, jer je stvarno to bilo jedino pravovjerno svetište pravoga Boga i kao takvomu pripadala mu je prednost pred svim poganskim hramovima, a u drugu ruku bio je taj hram doista građevna umjetnina i spomenik prvoga reda.

24-28. Dalje pisac II.Mak.knjige naglašuje praktičnu korist svoje knjige, jer Jasonovo opsežno djelo bilo je teško upotrebivo radi mnoštva brojčanih podataka i radi svoje opsežnosti.Brojčani podaci sastojali su se u brojevima vojske i hronološkim datumima.Svakako je za čitaoce bila velika korist u skraćivanju i eliminiranju svih tih brojčanih podataka, koji su otešćavali i memoriju čitalaca i plašili ih da čitaju tako opsežno djelo.Ipak naglašuje pisac II. Mak., da taj posao nije bio lagan, nego ga je stajao mnogo truda i bdijenja.Njemu nije bila svrha, da dade svojim čitaocima zabavno štivo, nego knjigu duhovne koristi, ali tako, da je s lakoćom i zanimanjem čitaju.Svoj posao uspoređuje pisac s brigom oko pripravljanja ugodne gozbe, koja zadaje dosta brige onome, koji je pripravlja, ali mu pripravlja veliko zadovoljstvo nada, što će mu gosti biti zahvalni.

29-32. Riječi:"prepuštajući historičaru, da o svemu točno ispi-

tuje" dale su nekim egzegetima povoda (O.Marcoult), da stave u pitanje činjenicu inerantiae nadahnuća u ovoj knjizi, naročito ako se slijedi smisao netočnog prijevoda Vulgate, koja prevodi riječ "diakriboun" veritatem quidem de singulis concedentes.Ali "diakriboun " znači točno ispitivati, a taj posao predpostavlja nadahnuti pisac , da ga je izvršio historik Jason Cirenac. No odatle ne slijedi, da nadahnuti pisac II.Makabejske nije odgovoran za istinitost navoda,o kojima on izriče svoj sud.Nadahnuti pisac sastavljajući ovu knjigu navodi povijesne činjenice, koje je historičar Jason Cerenac kritički utvrdio kao povjesno istinite.Nije stoga potrebno da pisac II . Makabejske ponovno iznosi kritičke dokaze za te činjenice, nego ih donosi kao utvrđene rezultate povjesnog istraživanja, koje je izvršio Jason Cirenac, kao što se to inače u popularnim djelima čini .

Pisac II. Makabejske objašnjava svoj rad poredbom između posla graditelja kuće i posla dekoratera. U ovom slučaju Jasonovo djelo je nalik na posao graditelja kuće , a posao pisca II. Makabejske nalik je na posao dekoratera, koji je opet posebno samostalno i ne baš lako umijeće.

33. Prije prelaza na glavni predmet opisivanja u II. Makabejskoj knjizi pisac se ispričava, da ne daje duljeg predgovora, jer bi u tom slučaju mogao zapasti u nerazboritu pogrešku, da mu uvod bude dulji od samoga glavnog raspravljanja u knjizi.

\+ + +

I. D I O

DOGAĐAJI OD POČETKA PROGONA DO OČIŠĆENJA HRAMA (3,1-10,9)

1.SIMONOVA IZDAJA (3,1-8)

A) Prijevod

3,1.Dok je dakle sveti grad živio u potpunom miru i dok su se još zakoni radi pobožnosti i oduravanja zla (neporočnosti)velikog svećenika Onije najtočnije održavali,

2. Događalo se, da su i sami kraljevi poštivali sveto mjesto i počašćivali hram veoma dragocjenim pošiljkama.

3. Tako je Azijski kralj Seleuk iz vlastitih dohodaka namirivao sve troškove, koji su bili potrebni za žrtvene službe .

4. Ali neki Simon iz Benjaminova plemena, postavši hramskim predstojnikom, zavadio se s velikim svećenikom radi gradskog tržnog nadzora.

5. I pošto nije mogao pobijediti Onije, došao je k Apoloniju, sinu Trasejevu, koji je u to vrijeme bio vojvoda u Celesiriji iFeniciji;

6. Pa mu je priopćio, kako je jerusalemska riznica krcata neiskazanog blaga tako, da joj se mnoštvo blaga ne može izbrojiti, i da to nije potrebno u svrhu žrtava, nego da bi bilo moguće, da to dopadne u kraljevsko vlasništvo.

7. A kad se Apolonije sastao s kraljem i priopćio mu o prokazanom blagu, on je odredio Heliodora, koji je bio nad poslovima (kancelar) i poslao ga davši mu nalog, da izvrši iznašanje spomenutog blaga.

8.I Heliodor se odmah dao na put pod izlikom kao da će nadzirati gradove Celesirije i Fenicije, a uistinu da izvrši kraljev nalog.

B) Tumačenje

3,1. Riječju toinyn=dakle, prelazi pisac s uvoda na samu povijest. Najprije hoće da prikaže stanje Judejaca prije makabejskog vremena, dok je još vladao mir između Judejaca i sirskih kraljeva . U to je vrijeme bio na čelu judejske svećeničke uprave veliki svećenik Onija.To je Onija III., koji je svojim uzornim svetim životom svima prednjačio, a mrzio je na svaku opačinu.Mimogred valja spomenuti, da je on imao sina, imenom također Oniju, koji je otišao iz domovine u Egipat i tamo podigao nezakoniti hram među Židovima u diaspori u gradu Leontopolisu, jer mu je bilo predugo čekati na smrt svoga oca Onije III , da postigne velikosvećeničku čast.

2-3 . Za Onija III. vladali su i miroljubivi odnosi sa sirskim vladarima tako, da su i sami sirski kraljevi obilno darivali jerusalemsko svetište dragocjenim darovima.Onija III. bio je veliki svećenik za vladanja kralja Antioha III. (222-187.pr.Kr.) i Seleuka IV.(187-175).Josip Flavije spominje (Ant.jud.12,2.4.5.15 i Contra Apionem 2,5),da su kraljevi Ptolemej II. i Ptolemej III. Euerget i

Antioh III. (Ant. 12,3,3) slali darove za jerusalemski hram.Nadahnuti pisac spominje poimence kralja Seleuka (a to je Seleuk IV.Filopator) koji je vladao 187-175. pr. Kr. Riječima "hoste kai = kao i za - hoće da istakne, kako je i sam taj kralj,koji se kasnije polakomio za blagom jerusalemskog hrama, isprva taj hram častio darovima i namirivao iz vlastitih svojih prihoda troškove za bogoslužne žrtve. Naziva se kraljem Azije, jer su se sirski kraljevi običavali tako nazivati, premda je nakon poraza od Rimljana Antioh III,izgubio vlast nad područjem preko gore Taurusa, t.j. nad Mizijom,Lidijom i Frigijom.

4-6. Mir u zemlji narušen je svađam, koju je uzrokovao neki Simon iz Benjaminova plemena , koji je vršio službu hramskog predstojnika nad tržnim nadzorom,došavši u sukob s velikim svećenikom Onijom III. Kao razlog svađe navodi se u Vg prijevodu "iniquum aliquid in civitate moliri", što je prijevod grčkog "perí katá ten pólin paranomias", što znači točno "radi neke protuzakonitosti s obzirom na grad".Ali neki kodeksi (A_1) imadu mjesto čitanja "paranomías"=protuzakonitosti , drugo teže čitanje "agoranomías" = tržne uprave", što bi značilo, da je taj Simon počinjao protuzakonitosti u nadzoru oko nabavljanja raznih potrebština za hram, kao što su životinje za žrtvovanje, ulje i oprema svećenika, ili kod preuzimanja žrtvenih i zavjetnih darova.

Iz riječi u r.5. "ne mogavši pobijediti Oniju" razabire se, da se moralo raditi o nekoj protuzakonitosti, koju veliki svećenik Onija kao čovjek, koji je revnovao za pravednost, nije mogao podnijeti, i vjerojatno da je Simon radi toga bio lišen svoje službe. Podlost Simonova značaja vidi se najbolje po tom, što je,videći da ne može uspjeti protiv pravednoga Onije zakonitim načinom, utekao se sredstvu zlonamjerne denuncijacije kod Apolonija, koji je u to vrijeme bio vojnički upravitelj Celesirije i Fenicije, dakle kod predstavnika tuđinske vlasti.Računajući s lakomošću tuđinca za blagom , smislio je pakosnu osnovu, da prokaže Apoloniju bogatstvo blaga jerusalemskog hrama,. obrazlažući kako je hramu potpuno nepotreno toliko blago.Ta je prijava Apoloniju dobro došla, jer je znao,da je državna blagajna zbog mnogih izdataka za vojsku, i zbog danka što se plaćao Rimljanima, bila prazna.

7. Zato je Apolonije odmah iskoristio priliku, da kod prvog sastanka s kraljem Seleukom IV., kod kojeg je on bio u velikoj milosti , obavijesti toga kralja o prijavljenom blagu.Kako je kralj ovu stvar smatrao važnom,vidi se po tom, što je odmah odredio Heliodora, svoga najvišeg dostojanstvenika "ho epí pragmátōn", a to je otprilike ono, što je kraljevski kancelar,da izvrši posao dopreme jerusalemskog blaga.

8.Heliodor se odmah dao na posao, da izvrši kraljev nalog.Ali da Židovi ne bi naslutili štogod sumnjivo i neprijatno u njegovu dolasku, pošao je na putovanje pod izlikom nadgledanja uprave u Celesiriji i Feniciji, i pod tom izlikom došao je i u Jerusalem. Simon je pak po svoj prilici mislio, da će kod svega toga postići svoj cilj, da ga kralj za nagradu postavi opet u službu tržnog nadzornika, gdje bi uz lihvarske cijene mogao na nepravedan način da se obogaćuje, što mu nije moglo uspijevati za pravednog velikog svećenika Onije III.

STRAVA ZBOG HELIODOROVE NAKANE
2.(3,9-22)

A) Prijevod

3,9. A kad je došao u Jerusalem i vrhovni ga je svećenik grada ljubazno primio, priopćio je učinjenu prijavu i objasnio je radi čega je došao, te je počeo ispitivati, da li je to uistinu tako.

10. Veliki svećenik mu objasni, da su to pohrane udovica i siročadi.

11. A nešto od toga da pripada Hirkanu, sinu Tobije, veoma uglednom čovjeku, a ne kako je klevetnički prikazao opaki Simon; svega pak da ima četiri stotine talenata srebra i dvjesta zlata.

12. Nikako pak nije dopušteno, da se ošteti one, koji su se pouzdali u svetost mjesta i u dostojanstvo i nepovredivost hrama, koja se poštuje po čitavom svijetu.

13. Ali Heliodor je izjavio, da ima od kralja takove naloge, da mu to svakako valja preuzeti u kraljevsku blagajnu.

14. Odredivši dakle dan ušao je da razgleda i zagospodari nad njim (blagom), u gradu pak nastala je ne mala tjeskoba.

15. Svećenici pak bacivši se u svećeničkim odjećama pred žrtvenik kadioni vapili su prema nebu k Onome, koji je dao zakon o pohrani blaga, da ga sačuva onima, koji su ga dali na čuvanje.

16. A tkogod je gledao lice velikog svećenika, kao da mu je bio ranjen osjećaj, jer se vidjelo po izgledu lica i promijenjenoj boji, da ga je obuzela duševna tjeskoba;

17. Jer je čovjeka obuzeo neki strah i drhtanje tijela, po čemu se očitovalo onima, koji su ga gledali, da mu je srce obuzela bol.

18. Drugi su opet hrpimice istrćavali na skupnu molitvu, kad je prijetila opasnost da bude mjesto oskvrnuto.

19. A žene su podpasavši kostrijet ispod grudi ju grnule na ulice; pa i zatvorene djevojke, jedne su trčale k vratima, a druge na zidove, a neke opet provirivale su kroz prozore.

20. A sve su pružale ruke prema nebu i molile.

21. Bilo je žalosno, kako je sve pomiješano mnoštvo popadalo (na koljena), dok je veliki svećenik u velikoj tjeskobi očekivao, što će se dogoditi.

22. I vapili su k svemogućemu Bogu, neka bi sačuvao u potpunoj sigurnosti povjereno blago onih, koji su ga pohranili.

B) Tumačenje

3.9 -11. Heliodor bio je u gradu Jerusalemu ljubazno dočekan kako od velikog svećenika, tako i od samih građana, jer nitko nije slutio, s kakvim podlim namjerama od dolazi.Heliodor je odmah velikom svećeniku priopćio Simonovu prijavu, i nadovezao pitanje, da li je sve to istina, što je Simon govorio.Budući da se ovim pitanjem tražilo razjašnjenje o istinitom stanju stvari, Onija nije zanijekao, da uopće nema nikakva blaga , nego je izložio pravo stanje stvari, objasnivši da je to pohranjeni novac udovica i siročadi,a jedan dio toga blaga da je također pohranjen od veoma uglednog čovjeka Hirkana, sina nekoga Tobije.Kako je naime socijalni položaj udovica bio veoma bijedan, jer nisu poslije muževljeve smrti imale prava na baštinu, to je njihovo uzdržavanje bilo ovisno od dragovoljnih prinosa rodbine i drugih milodara. Proroci Isaija (1,23;10,2),Jere-

mija (5,28;7,6), Ezekiel (22,7),Zakarija (7,10) i Malahija (3,5)prekoravaju svoje suplemenike radi nehaja za uzdržavanje udovica.U Makabejsko doba postojala je hramska blagajna, u kojoj se pohranjivao dio plijena pobijeđenih neprijatelja, namijenjen uzdržavanju udovica i siročadi.U prostorijama hramske riznice običavali bi pohranjivati blago i razni odličnici, kao na najsigurnije mjesto, kamo nisu imali pristupa kradljivci ni zločinci. Hirkan bio je pristaša egipatske stranke, i zato je morao pobjeći iz domovine, da spasi sebi život ugrožen od protivne helenističke stranke.Spominje ga Josip Flavije (Ant.12,4,6) kao unuka Tobijina, a drugi drže da je vjerojatno bio sin sestre velikog svećenika Onije III, koja je bila udata za spomenutog Tobiju.Nije tu dakle bilo toliko novaca, da se ne bi moglo prebrojiti, kako je to lažno prijavio Simon.Svega je bilo 400 talenata srebra i 200 talenata zlata.Računa li se poprečna težina srebrenog talenta oko 30 kg, to znači, da je bilo svega 12.000 kg. srebra, a zlata oko 6.000 kg, što znači: srebra oko 2miljuna maraka, a zlata oko 14 miljuna maraka.

12. Veliki svećenik Onija je dakle odlučno i oštro nastupio protiv Heliodora, da bi bila najveća nepravda dirati u to blago , jer se i drugdje svuda po svijetu poštuju stvari, povjerene na čuvanje u hramovima. Onija se dakle poziva na međunarodno pravo , koje bi trebalo obvezivati vladare suverene pojedinih država.

13-14.Ali Heliodor se nije dao ovakvim naglašivanjem pravde odvratiti od njegova nauma, jer je držao, da je veći ugled naloga njegova vladara, i zato je svakako zahtijevao, da mu se blago ima izručiti.Kada dakle nije to mogao dobiti milom, odlučio je da ga otme silom.Ali da prije izvidi količinu novca i da uzmogne odrediti način prenošenja, odredio je dan, kada će ući u hram.Ova je vijest uzrokovala silno uzbuđenje i ogorčenje u čitavom gradu.

15. U neizrecivoj tjeskobi, koja je obuzela sav grad, svećenici su prvi pokazali svojim primjerom, da se treba uteći Božjoj pomoći.Obučeni u svećeničke haljine , da pokažu da kao Božji službenici i posrednici između Boga i naroda mole od Boga pomoć, bacili su se na koljena kraj žrtvenika za žrtve paljenice i zavapili su prema nebu za pomoć.Žrtvenik je mjesto koje predočuje mjesto najtjesnije veze svećenika s Bogom."Nebo" ovdje u obliku sinekdohe znači samoga Boga, gdje je On na osobit način prisutan. Vapiju k Bogu, od koga je naređen zakon , da se stvari pohranjene u svetištu, imadu vjerno čuvati, pa sada kad prijeti pogibao da se taj zakon pogazi, mole Boga za pomoć, da ne dopusti taj zakon prekršiti (Ex 22,6 hebr.).Svećenici su inače u svečanim zgodama oblačili svečano svećeničko ruho. Tako n.pr.pripovijeda Josip Flavije (Ant 11,8,5),kad je došao u Jerusalem Aleksandar Veliki, da su mu izašli u susret veliki svećenik Jaddo i ostali svećenici, obučeni u svečano svećeničko ruho, da i na taj način sjajem svoga dostojanstva djeluju na kralja, da im bude naklon.

16. Najveće uzbuđenje odražavalo se na velikom svećeniku Oniji, po čijoj se vanjštini lica vidjelo, da je potresen najdubljom boli, kao da mu je srce ranjeno.On je sav drhtao od straha i boli .

17-19.Velika strava obuzela je također sav narod, koji se hrpimice strčavao na okup, da se pridruži zajedničkoj molitvi svećenika, neka bi Bog pružio svoju pomoć u ovom času, kad je svetom mjestu prijetilo toliko obeščašćenje. Ženskinje su u znak pokore obukle na sebe kostrijet, pa čak i djevojke koje inače nisu običavale izlaziti na ulicu, istrčale su na ulice,ili su se naginjale preko zidova

kuća, ili provirivale korz prozore, premda se inače zbog stidljiva odgoja nisu pokazivale na ulice u javnom mnoštvu.

20-22. Sve su žene prema nebu uzdignutim rukama vapile za pomoć. Riječi: "epoiounto litaneian" znače izmjenične molitvene zazive. Bio je potresan prizor, kako je svakojako pomiješano mnoštvo bespomoćnog naroda vapilo promatrajući tjeskobu velikog svećenika, da im se Bog smiluje, stavljajući svoje ufanje u Božju svemogućnost, koja se naglašuje riječju Pantokrator =Svedržitelj, vladalac svega što postoji, ufajući se, da taj Bog može čudesnim načinom pružiti pravednima svoju pomoć protiv bezbožnog silnika, koji namjerava svojim zlodjelom oskvrnuti sveti hram.

3. BOŽJA KAZNA NA HELIODORU (3,23-40)

A) Prijevod

3,23. Heliodor pak pošao je da izvrši ono, što je bio odlučio. I kad je već sa svojom pratnjom (kopljanicima) bio došao onamo do riznice,

24. Gospod otaca (Vg Duh svemogućega Boga) i koji vlada svom moću, učinio je viđenje (pojavu) tako da su svi, koji su se usudili zajedno unići bili udareni Božjom moću, i obuzela ih je nemoć i strah,

25. Jer im se pojavio neki konj imajući na sebi strašna jahača, ukrašen prekrasnim sedlom, te je propinjući se udarao Heliodora prednjim kopitima, a onaj što je sjedio na njemu, činilo se da ima zlatno oružje.

26. Osim toga ukazala su mu se i druga dva mladića odlične snage, prekrasnog sjaja i u sjajnoj odjeći; i oni su ga pristupivši sa svake strane bez prestanka bičevali zadajući mu mnoge modrice.

27. A kad je iznenada pao na zemlju, pograbiše ga zastrta gustom tamom i metnuše na nosila,

28. I nosili su ga sebi samom bespomoćna, onoga koji je čas prije s mnogobrojnom pratnjom i sa svim kopljanicima bio ušao u spomenutu riznicu, te su jasno upoznali Božju silu.

29. I on je po Božjoj moći bio oboren nijem i lišen svake nade u spasenje.

30. Tada su veličali Gospoda, koji je proslavio svoje mjesto, i što se hram, gdje je malo prije bio jauk od straha i užasa, proslavio svemogući Gospod, napunio radošću i veseljem.

31. Tada su brzo neki od Heliodorovih prijatelja molili Oniju, da prizove Svevišnjega, da se udostoji udijeliti život ovomu što leži u posvema posljednjem izdisaju.

32. A veliki svećenik zlc . sluteći da ne bi kralj posumnjao, da je na Heliodoru izvršen kakav zločin od Židova, prinesao je žrtvu za spas čovjeka.

33. A kad je veliki svećenik prinosio žrtvu pomirnicu, opet su se Heliodoru ukazali oni isti mladići, obučeni u istim haljinama, te su stavši (kraj njega) rekli: "Zahvali mnogo velikom svećeniku Oniji, jer samo po njemu poklonio ti je Gospod život.

34. A ti, koji si s neba bio bičevan, kazuj svima o veličanstvenoj Božjoj sili!" I to rekavši postadoše nevidljivi.

35. Heliodor pak prinesavši Gospodu žrtvu i učinivši vrlo velike zavjete Onomu, koji mu je poklonio život, te ljebazno primivši Oniju, vratio se s vojskom ka kralju.

36. I svjedočio je pred svima o djelima svevišnjega Boga, što ih je vidio svojim očima.
37. A kad je kralj upitao Heliodora, ima li koga drugoga, koji bi bio prikladan da bude još jednom poslan u Jerusalem, on je odgovorio:
38."Ako imaš kakova neprijatelja ili zasjedača države, pošalji ga onamo da ga poslije primiš izbičevana, ako se uopće spasi živ, jer je uistinu oko onog mjesta neka Božja sila.
39. Jer onaj, koji ima na nebu stan, nadzire i brani ono mjesto; pa one koji zlonamjerno onamo pristupe, bijući uništava.
40.Tako se dakle dogodilo s Heliodorom i s čuvanjem riznice.

B) Tumačenje

3,23-24. Na sve molitve i žalost uzbuđenog naroda nije se Heliodor dao pokolebati od svoga nauma, da ga ne izvrši.Uzdajući se nepokolebljivo u svoju oružanu snagu približio se hramskoj riznici,da je silom opljačka, ali se tada pokazalo, da je Bog uslišao pouzdane i žarke molitve naroda, te je bezbožni nasilnik osjetio zahvat čudesne sile svemogućega Boga, Gospoda otaca, t.j. onoga Boga,koji svojom posebnom providnošću i svemogućnošću čuva i brani njihovo potomstvo kao svoju odabranu baštinu.U nekim grčkim kodeksima (S i mnogi minusculi) ima mjesto riječi "patéron" = otaca,"pneumáton"=duhova , što znači, da se Gospod Bog ovom prigodom poslužio nebeskim duhovima ili anđelima zaštitnicima svetog mjesta, kao osvetnicima protiv zločinačkih oskvrnitelja svetog mjesta.O takvim duhovima (anđelima) govori se u knjizi Crkvenici (39,33):"Ima duhova, koji su stvoreni za osvetu". To potvrđuje i sv. Pavao apostol u poslanici Hebrejima (1,14):"Nisu li svi duhovi za upravljanje poslani na službu onih koji kane zadobiti baštinu spasenja?"Takovi su dakle duhovi osvetnici ovaj puta oprli se nasilniku Heliodoru i njegovoj oružanoj pratnji, da ih onemoguće u upotrebi oružane sile i napune strahom njihovu zločinačku drskost.

25-26. Heliodoru ukazale su se dvije vrste anđela osvetnika: jedan u obliku konja sa strašnim jahačem, opremljena s prekrasnom ormom;Taj se konj propinjao i prednjim kopitima udarao Heliodora i gazio po njemu; druga dvojica anđela, prekrasna mladenačkog izgleda i obučeni u sjajnu odjeću, bičevali su bez prestanka Heliodora s jedne i druge strane.Da se anđeli poslužuju likom mladića, očevidno je iz mnogih mjesta Sv. Pisma St. i N. Z. kao n.pr. To.5,10;Mt 28,3 ; Mark 16,5;Lk 2,9;24,4; Dap 10,30;Otkr 10,1.

27-28 . Nadahnuti pisac majstorskom vještinom opisuje kaznu,kojom je bio pokaran Heliodor, ističući opreke prema pređašnjoj Heliodorovoj drskosti i oholosti te preuzetnom pouzdanju u svoju oružanu snagu, za koju je vjerovao, da joj se nikakva sila ne može oprijeti, a sada je obnemogao sam pao na zemlju, a kraj toga obuzela ga je potpuna tama.Potpuno nemoćna staviše ga na nosila i jedva malo živa iznose ga napolje.I sama pratnja Heliodorova jasno je upoznala,da se ovdje radi o čudesnom Božjem zahvatu.

29.Kakovo je beznadno stanje bilo u Heliodora , vidi se po tom, što hagiograf dalje opisuje, da je postao nijem i lišen svake nade da spasi svoj život.

30. S druge strane pobožan narod, koji je pun pouzdanja vapio k Bogu za pomoć, bio je za to nepokolebljivo pouzdanje nagrađen,kad je vidio čudesnu Božju pomoć, te je iz svega srca zahvaljivao Bogu. Tu se očevidno pokazala moć pouzdane molitve, koja prodire u nebesa

i biva nagrađena Božjom pomoću.Pređašnja tjeskoba i žalost obratila se u neopisivu radost i veselje.

31.Ali to još nije bio svršetak čuda.Božje čudo očitovalo se i na ozdravljenju Heliodora po žrtvi i molitvi velikog svećenika Onije.Neki naime od Heliodorove pratnje, vidjevši čudesne stvari koje su se dogodile i uvjerivši se o svemogućnosti pravoga Boga, povjerovali su, da taj isti Bog može pomoći bespomoćnom Heliodoru,koji se nalazio u pogibli svog života.Zato se odmah obratiše s molbom na velikog svećenika Oniju, neka bi Svevišnjega zamolio za pomoć, da spasi Heliodora, koji se nalazio u potpuno beznadnom stanju.

32. Veliki svećenik Onija rado se odazvao molbi Heliodorovih pratilaca, tim više, što je razborito naslućivao, da bi sirski kralj mogao doći na misao, da obijedi Židove zbog kakova zlodjela, pa da im se osveti.S druge strane vidi se kod Onije pleminitost njegova značaja, da je svome neprijatelju bio pripravan u nevolji priteći u pomoć.Mudrost opreza i plemenitost značaja sklonule su dakle velikog svećenika Oniju, da se odazove molbi poniženih i pokaranih neprijatelja i da pomogne Heliodoru.On je prinesao Bogu žrtvu pomirnicu za učinjeni grijeh svetogrđa. I doista Božji neprijatelj Heliodor bio je spašen molitvom i žrtvom.onoga, koga je on progonio,t. j. molitvom i žrtvom velikog svećenika Onije.

33-34. Ovu je antitetičnu misao naročito naglasio nadahunuti pisac, kad spominje, da su se za vrijeme prinošenja žrtve opet Heliodoru ukazala ona dva mladića, koji su ga u hramu bičevali, te su ga ozbiljno opomenuli, da ima najviše zahvaliti molitvi i žrtvi plemenitog Onije, da ga se Gospod Bog udostojao pomilovati i spasiti mu život.Ujedno su anđeli opomenuli Heliodora, neka pred svima pripovijeda o Božjoj svemogućnosti.Tako je Božji neprijatelj postao pobornikom vjere u pravoga Boga.Nakon toga čudom je nestalo viđenja Božjih anđela.

35. Poslije svog ozdravljenja upoznao je Heliodor Božju svemogućnost te je dao za sebe prinijeti Bogu mnoge zavjetne zahvalne žrtve.Ujedno je oprečno prema svom pređašnjem oholom nastupanju prema velikom svećeniku Oniji sada njega s poštovanjem primio,te se sa svojom oružanom pratnjom povratio k sirskom kralju u Antiohiju.

36-37. Heliodor je izvršio i nalog anđela, da svuda pripovijeda o Božjem čudu, što ga je vlastitim očima vidio i doživio u Jerusalemu.

38. Pa i samoga sirskoga kralja nastojao je Heliodor uvjeriti o čudesnom događaju, što ga je doživio u Jerusalemu, kad ga je izvijestio o tom, zašto mi nije mogao dopremiti blaga, po koje je bio poslan.Ali kako je kralj sa skepsom primio taj izvještaj i pitao,da li bi tko drugi bio podesan za namjeravani pothvat dopreme blaga iz Jerusalema, Heliodor ga ozbiljno upozorava ne zbiljnost činjenice , koju je on doživio, dajući mu domišljat savjet, u kom je sadržano i nešto ironije: neka taj posao povjeri nekomu koji mu je neprijatelj ili koji želi da se domogne časti velikoga kancelara, da ga se na ovaj način može osloboditi. Izraz "ton pragmáton epiboúlon"znači čovjeka, koji ima ambiciju da postane državni kancelar.

39. Heliodor uvjerava kralja, neka bude siguran, da će ga natrag primiti izbičevana, ako uopće ostane na životu,jer Heliodor je stvarno iskusio, da je to sveto mjesto zaista pod zaštitom neke božanske sile, koja osvećuje svaki pokušaj zlonamjernog približavanja ovome mjestu tako, da ga udari i upropasti.Na sličan način Bog je čudesno zaštitio proroka Iliju, na kojeg je bolesni izraelski kralj

Ohozija poslao tri puta po jednog pedesetnika sa pedeset oružanih ljudi, ali su prve dvije čete bile na Ilijinu riječ ognjem ubijene, dok se treći spasio poklonivši se Iliji i moleći ga za milost (IV Kralj.1,9-14). Tako je i proroka Eliseja Bog zaštitio, da ne padne u ruke neprijateljske vojske, nebeskim četama na ognjenim kolima(IV Kralj.6,17).Josip Flavije spominje, da je i povjesničar Polybije zabilježio čudesni događaj s Heliodorom u Jerusalemu, a taj je povjesničar bio inače u prijateljstvu s Demetrijem I. i Seleukom IV.sirskim kraljevima . (1)

40.Riječima:" Tako se dakle dogodilo s Heliodorom i s čuvanjem riznice"pisac završuje ovaj odlomak naglašujući historijsku stvarnost samog događaja.Neodrživo je stajalište racionalista, koji zbog navoda čudesnih događaja poriču Makabejskim knjigama historijsku vrijednost.Ako svjetovni historičari potvrđuju istinitost prilika sirskih kraljeva, koji su radi izgubljenog rata s Rimljanima bili prisiljeni da plaćaju Rimljanima danak, a s druge strane sirski su kraljevi mnogo trošili na uzdržavanje vojne sile, da ratuju u Mesopotamiji i u Palestini, razumljivo je, da im je državna blagajna bila često puta prazna, pa bi jedva dočekali prigodu, da se otkale domognu novaca. Tako je razumljivo i to, da su pokušali domaći se blaga iz Jerusalemskog hrama.Kada se dakle činjenice iz profane historije podudaraju s historijskim navodima pisca II. Makabejske knjige, nema razloga da se dvoji o historicitetu čudesnih događaja , što ih on spominje.

GLAVA IV.

1.OPAKOST ODMETNIKA SIMONA I JASONA
(4,1-17)

A) Prijevod

4,1.A spomenuti Simon, izdajnik novca i domovine, oklevetao je Oniju, kao da je on zastrašio Heliodora i da je podstrekač zala.

2.I tako se usudio nazvati državnim zasjedačem onoga, koji se brinuo za grad i branio svoj narod,te revnovao za Božji zakon.

3. Kad je međutim došlo dotle , da je netko od Simonovih pristalica počinio ubivstva,

4. Onija je, videći težinu svađe, i kako se Apolonije,(sin Menestejev - prema kodeksu B^1), vojni upravitelj Celesirije i Fenicije, žesti, raspirujući novu zloću, zaputio se do kralja.

5. Ne da tuži svoje sugrađane, nego gledajući da koristi svemu mnoštvu,zajednici i pojedincu,

6. Jer je vidio, da se bez kraljeva posredovanja niti s obzirom na stvar ne može postići mira, niti da će se Simon okaniti ludosti.

7. Kad je Seleuk preminuo, a preuzeo je kraljevstvo Antioh nazvan Epifan, nastojao je da se dočepa velikog svećeništva Onijin brat Jason:

8. On je sastavši se s kraljem obećao 360 talenata srebra i još 80 talenata nekog drugog dohotka;

---

(1) J.Knabenbauer, Comm. in II.Macchab.Parisiis 1907, p. 316.- Jos. Flavius, Ant. jud.12,3.3; Pybius, 16,39,5 i 31,19,4).

9. Osim toga obećao je, da će zapisati još drugih 150 ,ako mu se dopusti da podigne o svom trošku gimnazij i vježbalište za mladež, i da se Jerusalemci upišu za Antiohijce (Antiohijske građane).
10. Kad je kralj na to pristao, čim se on dočepao vlasti, odmah je svoje suplemenike stao prevoditi na helenističke običaje.
11. I ukidao je sve ono, štogod je čovjekoljubivi kralj bio odredio za Židove posrddstvom Ivana, oca Eupolemova, koji je kao poslanik išao k Rimljanima radi prijateljstva i saveza. I tako je rušio građanska prava, te uvodio nove protuzakonite običaje.
12. On je namjerice dao ispod tvrđave sagraditi gimnazij i naredio najodličnijim mladićima, da nose grčki šešir (Vg da se postavljaju u bludilišta).
13. I tako je nastao neki porast helenizma i prelaženje na tuđinstvo zbog toga, jer je Jason bio bezbožnik, a ne veliki svećenik i prekomjerno bestidan.
14. Stoga nisu više ni svećenici kod kadionog žrtvenika bili revni u službi, nego su prezirući hram i zanemarujući žrtve žurili se da prisustvuju u trkalištu protuzakonitom prikazivaju nakon poziva k bacanju diska.
15. Oni su smatrali otačke časti za ništa, a helenske počasti najljepšima.
16. Radi toga ih je stigla teška nevolja, jer su dobili za neprijatelje upravo one, koji su način života nastojali nasljedovati i sasvim se s njima izjednačiti.
17. Jer nije mala stvar biti bezbožnim protiv božanskih zakona, a to će se pokazati u vremenu što će slijediti.

B).Tumačenje

4,1-2. Na prеđašnji sadržaj tijesno se nadovezuje opis odvratnog značaja Simona , koji je postao ne samo zlobni prokazivač novca i time htio nanijeti veliku štetu hramu, nego se pokazao i kao odmetnik od prave vjere i izdajica domovine, kad je pred tuđincima klevetnički optuživao pravednoga velikog svećenika Oniju. Simon koji je sam bio izdajnik domovine, usudio se drsko i klevetnički optuživati Oniju kao opasnog i protudržavnog rovara, i ocrniti ga, da je bio huškač zlostavljanja protiv Heliodora.Jakom oprekom nadahnuti pisac ističe plemenit značaj velikog svećenika, kojemu je bila na srcu briga, da se koliko je najviše moguće zalaže za dobro i probitke svoga grada i svojih suplemenika, i revnuje za vršenje zakona.Takvih natpastirà ne manjka ni u današnjoj povijesti čovječanstva.

3-6. Onija je dobro uočio težinu situacije, koja je nastala uslijed odmetništva Simonova, jer je Simon stjecao svoje stranačke pristalice, koji su u svojoj drskosti, oslanjajući se na sklonost sirskog vojvode Apolonija, išli tako daleko, da su počinjali ubistva na svojim stranačkim protivnicima, a da nisu bili pozivani na odgovornost radi narušivanja mira i javne sigurnosti. Da se tomu u napredak predusretne, zaputio se Onija osobno do kralja kao najvišega državnog auktoriteta, da intervenira u interesu javne sigurnosti i mira, dakle za dobrobit svoga naroda, ne bi li se tako moglo urazumiti Simona, da se okani svoje ludosti . U Simonu nalazimo tip čovjeka, koga je strast za postignućem osobnih materijalnih ciljeva tako zaslijepila, da za njega nije više postojala nikakva viša svetinja, ni poštivanje interesa svoje domovine i naroda, niti svetost vjerskih svetinja.

7. Nadahnuti pisac ne kazuje nam ništa o uspjehu Onijine intervencije, po svoj prilici zato, što je međutim kralj Seleuk IV. bio ubijen, pa je uslijedila promjena na prijestolju,koje je zasjeo Antioh IV.Epifan.

O umorstvu Seleuka IV. Filopatora (187-175.pr.Kr.)svjedoči nam svjetovni historičar Appian, da je poginuo od urotničke ruke Heliodorove, a to će biti isti Heliodor, koji je doživio neuspjeh, kad je htio porobiti jerusalemski hram.Heliodor je pokušao da sam zasjedne na kraljevski prijestol, ali je bio protjeran od Eumena i Attala, koji su pomogli doći na kraljevski prijestol Antiohu IV.Epifanu (175-164.pr.Kr). On je bio sin kralja Antioha III Velikoga, a brat kralja Seleuka IV. Antioh IV. Epifan bio je nakon poraza njegova oca Antioha III. od Rimljana kod Magnezija (189.pr.Kr) kao talac poslan u Rim. Međutim je Seleuk IV.g.175.pr.Kr.poslao u Rim za taoca svoga sina Demetrija, i time oslobodio Antioha IV.Epifana, a taj mjesto da bude zahvalan svome bratu Seleuku IV. i da poslije njegove smrti pusti doći na prijestolje Seleukovu sinu Demetriju,sam je protuzakonito preoteo kraljevski prijestol. Značaj Antioha IV. Epifana, kako se odrazuje iz Makabejskih knjiga, bio je vrlo opak (I. Mak 1,11: radix peccatrix),pun slavičnosti, pristupačan laskanju , razmetljiv u darovima, a s druge strane strašno pohlepan za blagom i strašno okrutan, ne poznajući granica kad bi ga obuzela srdžba.On je bio velika nesreća za Židove. On je sebi preduzeo kao zadatak,da provede potpunu helenizaciju Židova.Kao prvi korak u tom bilo je uklanjanje Onije III.s časti velikog svećenika.

8-9.Nakon svrgnuća Onije III. nastojao je da se dočepa velikosvećeničke časti njegov nevrijedni brat Jason(što je helenizirano ime od Jesus) i to sramotnom kupnjom pomoću novca.Jason je obećao kralju 360 talenata srebra, što je po svoj prilici kanio namaknuti iz hramskoga blaga, zatim od drugud 80 talenata, i napokon se pismeno obvezao, da će doprinijeti 150 talenata, ako mu se dopusti, da svojom pobudom, t.j. bez privole starješina sagradi gimnazij i vježbalište za mladež, i da se Jerusalemcima dopusti, da se upišu u Antiohijske građane, da kao takovi uživaju naročite povlastice.Pomoću takvog upisivanja računao je Jason na nov način stjecanja novca,jer se tom prigodom plaćala izvjesna pristojba. Gimnaziji bili su javna vježbališta za priređivanje gimnastičkih natjecanja, gdje bi natjecatelji prisustvovali u potpunoj golotinji.Efebija pak bila su omladinska vježbališta za tjelesni odgoj mladeži.Takva su se vježbališta nalazila u svim znatnijim helenističkim gradovima, kako to svjedoče povjesničari Vitruvije i Strabon. (1) To su bila najuspješnija rasadišta za odgoj u helenističkom duhu, jer su bila veoma privlačiva ne samo za omladinu, nego i za odrasli svijet, te ujedno sredstva za odvraćanje od tradicionalnih običaja Židovskog naroda da živi po Mojsijevom zakonu.Po svemu se jasno vidi , da u odmetničkom i pokvarenom Jasonu nije bilo ni najmanje religioznog ni patriotskog duha, nego je podli izrod i otpadnik od Mojsijeva zakona, i u dno duše pokvaren karakter.

10.Razumljivo je, da kralja Antioha IV. nije trebalo mnogo nukati na privolu skopčanu s dobitkom tolike svote novaca i takovih usluga helenističkoj propagandi.S druge strane Jason dao se svom žurbom na provođenje helenizacije, jer je tako u prvom redu osigurao sebi kraljevu naklonost, a u drugu je ruku zadao najteži udarac pravovjernoj stranci svrgnutog Onije III.

11.Prvi čin Jasonov bio je taj, da odmah ukine sve povlastice

i ljudska prava Židova u pogledu vjeroispovijedanja, koja su oni u živali na temelju odobrenja perzijskih, a kasnije i samih sirskih kraljeva. Naročito se spominju prava, što ih je Židovima potvrdio Antioh III. posredovanjem nekoga Ivana, oca Eupolemova, koji je kasnije učestvovao u poslanstvu odaslanom Rimljanima, o čemu se govori u I. Makabejskoj (8,17-32). Te su se povlastice sastojale u tom, što je Židovima bilo dopušteno, da slobodno živu po očinskim zakonima (t.j. po Mojsijevom zakonu); nadalje, svećenici i ostali hramski službenici bili su oslobođeni od plaćanja poreza; što više i od same kraljevske strane namirivale se neke potrepštine za hramsko bogoslužje i žrtve (Jos.Flav.Ant.12,3,3.4). Namjesto židovskih religioznih običaja Jason je uvodio potpuno poganske običaje, koji su bili oprečni Mojsijevu zakonu.

12. Jasonovo nastojanje u heleniziranju postiglo je vrhunac u izgradnji gimnazija, i to da bude prkos prema religioznim osjećajima Židova tim veći, sagradio ga je naumice tik do hramske kule usred grada, da svojom privlačivošću što jače djeluje na mladež najodličnijih Židova, koju su privlačile gimnastičke priredbe. Po Jasonovu nalogu počeli su ti mladići nositi petasos, što jedni tumače sa značenjem grčkog šešira sa širokim obodom, a drugi (u smislu prijevoda Vg) da je to bilo neko pokrivalo oko bokova, kad su mladići dolazili na vježbalište, ili pokrivalo kojim bi se zastirali kod sramotnih čina (Cornelius a Lapide, Calmet).

13. Nadahnuti pisac nadovezuje svoju kritičku opasku: en d' hoútōs akmē tis hellenismoū kai prósbasis allofylismoū = tako je došlo do nekog porasta helenizma i pristupanja k tuđinstvu. Vg. prevodi slobodnije po smislu: Erat autem hoc non initium, sed incrementum quoddam et profectus gentilis et alienigenae conversationis ..... " = to je pak bio ne samo početak nego i neki napredak poganskog i tuđinskog načina života. Nadahnuti pisac dalje oštro predbacije Jasonu takovo bezbožno i nesvećeničko, neizrecivo grješno zločinstvo, kojim se osramotio i okaljao velikosvećeničku čast na veliku sablazan vjernog puka.

14. Jasonow sablažnjiv primjer djelovao je na velik broj nižeg svećenstva tako, da i ono nije više marilo za bogoslužje kod žrtvenika, nego su zanemarujući hram i žrtve hrlili da prisustvuju na vježbalištu protuzakonitim priredbama i bacanju diska. Pisac naziva te priredbe protuzakonitima, jer se u njima povrijeđivao osječaj stidljivosti, pošto su se vršile u potpunoj golotinji. Time se i mladež demoralizirala i postajala raspuštenom , odanom nečistići i bludnosti.

15. Svekoliko ovakovo vladanje, naglašuje nadahnuti pisac, bilo je skroz oprečno onom shvaćanju svećeničke časti, kako su je poimali pravovjerni oci, a ovi izrodnički i odmetnički svećenici smatrali su ih kao najodličnije svećeničke počasti i odlikovanja.

16. Pisac nastavlja svoje refleksije, kako su radi svih tih grješnih stvari, koje su u vezi s odmetništvom od Božjih zakona, došle na narod teške nevolje i kazne, i to upravo od onih, kojima su nastojali u svemu ugoditi, da su im postali najvećim neprijateljima. Doskora se naime Antioh IV. nije više zadovoljavao s nikakvom polovičnišću ni komrpomisima , nego je od Židova tražio potpuni otpad od vjere, te je obešćastio i hram, tako da su odsele svećenici izgubili svoj razlog opstojanja, jer nisu više imali gdje prinositi žrt

(1) Vidi kod :Knabenbauer, Comment.in II.Macchab.str.:319.

ve. Oni koji su paktirali s poganstvom, sami su sebe upropastili.
17. Zato pisac s pravom zaključuje: da se ne može bez kazne vrijeđati Božje zakone, a to će se pokazati u događajima budućeg vremena, što ih pisac kani prikazati.

2. DALJA JASONOVA ULAGIVANJA, MENELAJEVO POTKOPAVANJE JASONA (4,18-29).

A) Prijevod

4,18. Kad su se u Tiru priređivale petogodišnja natjecanja, kojima je i kralj prisustvovao,
19. Poslao je zločinački Jason od Jerusalemaca one ljude kao gledaoce (Vg grješnike), koji su imali antiohijsko građansko pravo. Oni su nosili sa sobom tristo drahma (Vg didrahma) srebra za žrtvu Heraklu, ali su ipak smatrali, da nije zgodno da ih upotrijebe za žrtvu, jer da se to ne dolikuje, nego da se potroše na druge stvari.
20. Tako je dakle, to, što je odašiljač bio poslao za žrtvu Heraklu, bilo radi donosilaca poslano za opremu troveslarki (lađa sa tri reda vesala).
21. U to je Apolonij Menestejev bio poslan u Egipat radi proglašenja kraljevskog nastupa kralja Ptolomeja Filometora, pa je Antioh doznao, da je on postao protivnik njegovih stvari, i počeo se brinuti za svoju sigurnost. Radi toga došavši u Jopu zaputio se u Jerusalem.
22. Kad je od Jasona i grada veličanstveno primljen ušao u grad s bakljadom i klicanjem, vratio se po tom s vojskom u Feniciju.
23. A poslije tri godine vremena poslao je Jason Menelaja, brata prije spomenutog Simona, da odnese kralju novaca i da izvrši isporuke o nekim potrebnim stvarima.
24. Ali kad je bio preporučen kralju i počeo ga slaviti pred njim samim radi moći, isposlovao je za sebe velikosvećeničku čast, nadmetnuvši Jasona sa tristo srebrnih talenata.
25. Primivši dakle kraljevske naloge, vratio se nemajući na sebi ništa, što bi dolikovalo velikosvećeničkoj časti, nego pun duha nasilničke okrutnosti i bijesa divlje zvijeri.
26. I tako je Jason, koji je potkopao vlastitog brata, bio od drugoga potkopan, i morao kao bjegunac pobjeći u Amonsku zemlju.
27. A kad se Menelaj domogao vlasti, nije ni u kakvom redu plaćao kralju obećanih novaca,
28. Premda je od njega to zahtijevao Sostrat, zapovjednik tvrđe, koji je bio ovlašten za utjerivanje dohodaka. Radi toga su obojica od kralja bili pozvani na odgovornost.
29 I Menelaj je ostavio kao nasljednika velikosvećeničke časti Lizimaha, a Sostrat opet Ciparskog (namjesnika) Kratesa.

B) Tumačenje

4,18. Hagiograf ocrtava dalje konkretnim primjerima poganskih duh nedostojnog velikog svećenika Jasona. To je bilo prigodom javnih natjecanja u feničkim gradu Tiru, koja su se održavala po uzoru olimpijskih igara, kao u drugim većim helenističkim gradovima svake pete godine. Zapravo su se te igre održavale svake četvrte godine, jer su se računale obje godine, četvrta i peta, kroz koje su se održavale. Tim je igrama prisustvovao i kralj.
19. Jason se u svojoj ulagivajućoj revnosti pobrinuo, da kod

spomenutih igara budu zastupani kao gledaoci jerusalemski građani posebnom izaslanstvu, i to sabrani od onih, koji su dobili antiohijsko građansko pravo. Pisac naziva Jasona zločinačkim (miarós=oduran i nečist) Mjesto grčkog theoroús = spectatores Vg prevodi peccatores, što je gramatički doduše pogrešno, ali stvarno su ti ljudi bili grješnici, ukoliko su se pristupanjem u antiohijsko građanstvo odmetnuli od Mojsijeva zakona. Po ovim je ljudima Jason poslao i novčani prilog za žrtve Herkulu, čim je još očevidnije pokazao svoj potpuni otpad od pravovjerja, jer je pogazio prvu i temeljnu zapovijed dekaloga, koja zabranjuje štovanje idola. Herkul se inače poštivao u Tiru pod imenom Melkart (=kralj grada) identičan s feničkim božanstvom Baal, kao bog sunca, i bog trgovine i morske plovodbe. Njemu se pripisuju i uspjesi osnivanja feničkih kolonija na zapadu. Svota od 300 drahma, ili kako Vg prevodi "didrachmas trecentas", bila je razmjerno neznatna. Neki kodeksi Lucijanove recenzije (S,19,62, 64.93) imadu 3.300 drahma. Ipak je to bio težak grijeh sa strane Jasona, tim više, što je obnašao velikosvećeničku čast, a to djelo značilo je potpunu apostaziju od Mojsijeva zakona.

20. Međutim saki izaslanici osjetili su se u savjesti potreseni i ponukani, da ne uzruče taj novac za poganske žrtve, nego u neku drugu profanu svrhu, koja ne bi bila tako oprečna njihovu religioznom naziranju, a to je bila oprema lađa troveslarki, na kojima se navečer povodom javnih igara priredila svećana procesija, a ta je bila uvedena kao običaj od vremena kralja Aleksandra Velikoga, kad je osvojio grad Tir, kako to spominje povjesničar Arrianus (1).

21. Međutim se u Egiptu dogodila promjena na prijestolju, kod čega se smatrao interesiranim sirski kralj Antioh IV. Epifan. U Egiptu je naime bilo proglašeno, da nastupa kraljevsko prijestolje Ptolemej VI. Filometor (181-146), koji je tada (173) navršio 14 godina života. On je bio sin Kleopatre, sestre Antioha IV. Epifana i Ptolemeja V. Epifana (205-181), a poslije smrti svoje majke imao je za skrbnika Euleja i Leneja sve do svoje 14. godine, kad bi proglašen punoljetnim. Između njega i Antioha IV. došlo je do sukoba radi Celesirije, koja je bila obećana za miraz Kleopatri, ali to obećanje nije bilo ostvareno. Ptolemej VI. Filometor zahtijevao je prigodom nastupa na prijestolje da mu se izruči Celesirija. Ali to nije išlo u račun Antiohu IV. Epifanu. Zato je poslao svog poslanika u Egipat Apolonija, sina Menestejeva, da diplomatskim pregovorima odvrati Ptolemeja VI. Filometora od njegovih nauma. Ujedno je Antioh IV. Epifan, i ne čekajući navale egipatske vojske, zaputio se sa svojom vojskom do grada Jope, a odavle u Jerusalem. Povjesničar Polibije spominje ovom prigodom (27,17) (2): "Kad je Antioh vidio, da se Aleksandrijci spremaju za rat na Siriju, poslao je svoga legata Meleagra u Rim, da u njegovo ime javi rimskom senatu, da s obzirom na ugovor Ptolemej nema pravo da navaljuje na nj. Antioh je polaskom na Jerusalem i Judejce namjeravao dobiti za svoje pomagače protiv Egipta.

22. Priliku dolaska kralja Antioha IV. Epifana upotrijebio je Jason, da mu priredi veličanstven doček s gorućim bakljama i klicanjem naroda, da tako pokaže svoju odanost i dodvori se kralju Antiohu IV. Epifanu. Kad je Antioh dobio utisak, da mu je Judeja odana, povratio se s vojskom natrag na sjever.

(1) J. Knabenbauer, Comment. in II Macch. Paris 1907, str. 322; Herders Bibelkommentar V Bd; H. Buckers, Makkabaer Bucher, Freib. im Br. 1939, str. 175.

23. Jasonova sreća nije dugo potrajala.Već tri godine poslije nastupa svoje službe(172) on je pao, iskusivši kako je nepostojano pouzdanje u ljudsku naklonost, kako to kaže prorok Jeremija (17, 5):"Proklet bio čovjek, koji se uzda u čovjeka!"On je naime poslao ka kralju kao svoga izaslanika Menelaja, brata gore spomenutog Simona, s novcem i da isporuči neke nužne stvari.Kako se odatle vidi,Jason se povezao s članovima obitelji, koja je radila na tom, da sruši njegova brata Oniju III. s velikosvećeničke časti, i prouzrokovala Oniji toliko neugodnosti.Novac, što ga je Menelaj donio, bio je po svoj prilici namijenjen za namirenje kupovnine, koju je Jason bio obećao kralju za postignuće velikosvećeničke časti.Ne zna se, o kakvim je to stvarima trebao Menelaj usmeno isporučivati. Vjerojatno da se radilo o nekim političkim izvještajima, što ih je Jason imao priopćiti kralju.

24. Ali Menelaj je tu prigodu iskoristio, da se ulaska kralju i da ishodi za sebe velikosvećeničku čast. Kako je kralju godilo Menelajevo veličanje njegove slave i moći, brzo je Menelaj postigao što je želio, tim više, što je u obećanju novaca natkrilio Jasona, obećavši 300 talenata srebra više. Kralja Antioha Epifana, kojega je morila nezasitna lakomost za novcem, predobilo je odmah ovo obećanje, unatoč toga, što Menelaj nije bio potomak svećeničkog Levijevog plemena, nego Benjaminova, pa je zato njegovo imenovanje za velikog svećenika pred pravovjernim Židovima bilo protivno odredbama Mojsijeva zakona; ali to nije ništa smetalo kralja Antioha, kao ni moralna pokvarenost Menelajeva.To je uostalom bila posljednja konsekvencija helenizacije, kad se i velikosvećenička čast laicizirala.

25. Menelaj se odmah pobrinuo, da od kralja Antioha IV. Epifana dobije potrebne isprave, dekrete, kojima se skida s časti velikog svećenika Jason i postavlja za velikog svećenika Menelaj. Nadahnuti pisac oštro karakterizira nevrijedni značaj Menelajev, ne samo kao takvoga, na kom nije bilo ništa dostojna velikosvećeničke časti, nego i kao čovjeka, koji je bio najokrutniji nasilnik i pun divljačkog zvjerskog bjesnila.

26. Jason bio je sam kažnjen u onom, u čemu se teško ogriješio. Kao što je naime on nepravedno potkopao i srušio svoga brata Oniju III. s velikosvećeničke časti , tako se dogodilo i njemu, da je bio potkopan i srušen, te mu nije preostalo drugo, nego da pobjegne u tuđu zemlju k Amonićanima, da spasi svoju glavu, ali ni temo nije imao trajnog opstanka, nego je konačno morao pobjeći k Lacedemoncima (Spartancima), gdje je skapavajući od bijede završio svoj život (5, 5-10).

27-29. Doskora je došao očito na vidjelo Menelajev nepošteni značaj.Ponajprije prevario je kralja Antioha IV.Epifana, ne htijući mu platiti obećanog novca,premda ga je jerusalemski upravitelj Sostrat tražio da plati. Sostrat je dapače sa strane kralja pao pod sumnju, da nije dosta odlučno zahtijevao od Menelaja naplatu obećanog novca.Zato su obojica, Sostrat i Menelaj, bili pozvani u Antiohiju na odgovornost. Budući da su obojica naslućivali nepovoljan uspjeh radi ove odgovornosti, ostaviše na odlasku iz Jerusalema svaki svoga zamjenika, i to Menelaj svoga brata Lizimaha, a Sostrat Kratesa, ciparskog namjesnika.Prema prijevodu Vg Menelaj je bio uklonjen s velikosvećeničke časti , ali taj prijevod nije sasvim točan.O konačnom ispadu procesa nije nam hagiograf ništa zabilježio.Čini se da uopće nije ni došlo do preslušanja,jer je međutim Antioh bio zau-

(2) Knabenbauer,Comment. in II Macchab. Paris 1906,str. 323.

zet s utišavanjem ustanka, što je buknuo u pokrajini Ciliciji. Nije nevjerojatno ni to, da se lukavi Menelaj znao iz neprilike izvući, tako da je ipak ostao u službi velikog svećenika.

3.ZLOČINSTVA MENELAJA I LIZIMAHA (4,30-50)

A) Prijevod

4,30. A dok se to zbivalo, dogodilo se da su se Taržani i Malaćani pobunili radi toga, što su bili darovani za miraz kraljevoj inoči Antiohidi.

31. Kralj je dakle brže otišao da utiša bunu, ostavivši kao svoga zamjenika Andronika, jednoga od onih, koji je bio u časti.

32. A Menelaj računajući da mu se pružila zgodna prilika prisvojio si je neko zlatno posuđe iz hrama i darovao ga Androniku, a drugo je porasprodao u Tiru i u susjednim gradovima.

33. Kad je o tom bio pouzdano obaviješten Onija, oštro ga je prekorio iz Dafne kod Antiohije, mjesta svog utočišta.

34. Stoga je Menelaj privatno zamolio Andronika, da ubije Oniju. A on, došavši k Oniji, prevarom ga nagovori pruživši mu desnicu na zakletvu, i on premda je sumnjao u njega, ipak se podufao da izađe iz zakloništa, i on ga je ne bojeći se pravde odmah ubio.

35. Radi toga bili su ogorčeni ne samo Židovi, nego i mnogi od drugih naroda i teško su podnosili nepravedno umorstvo toga čovjeka.

36. A kad se kralj povratio iz Cilicijskih krajeva, potužili su se Židovi iz grada i Heleni radi toga, što je Onija bio nepravedno ubijen.

37. Antioh dakle duboko u duši ožalošćen i ganut zaplakao je nad krepošću i velikom razboritošću pokojnoga.

38. Planuvši gnjevom odmah je dao Androniku skinuti grimizni plašt i razderavši mu odijelo dao ga je provesti kroz čitav grad, i na onom istom mjestu, gdje je počinio bezboštvo na Oniji dao je svetogrdnog ubojicu smaknuti, i Gospod ga je kaznio onako, kako je zaslužio.

39. A kad je Lizimah po naputku Menelajevu počinjao u gradu mnoga svetogrđa i o tom se daleko izvana pro širio glas, skupilo se mnoštvo protiv Lizimaha, nakon što je već bilo mnogo zlatnine raneseno.

40. I kad je mnoštvo već bilo ogorčeno i raspaljeno gnjevom, Lizimah je naoružavši oko tri hiljade ljudi počeo se služiti nepravednim rukama, što ih je provodio neki nasilnik (A: Auran), poodmakao u dobi, ali ne manje bezumnošću (zloćom).

41. Ali kad su ljudi razabrali Lizimahovu namjeru, pograbili su jedni kamenje, a drugi čvrste toljage, a neki su grabili i prašinu, što je bila na hrpi kraj njih i stali su je jedan preko drugoga bacati na Lizimaha.

42. Radi toga su mnoge od njih ranili, a neke oborili na zemlju, sve su pak natjerali u bijeg, a samoga oskvrnitelja hrama ubili su kraj riznice

43. Radi toga bi podignuta tužba protiv Menelaja.

44. Kad je kralj došao u Tir, podnijeli su tri čovjeka, poslani od velikog vijeća, tužbu protiv njega (Menelaja).

45. Kad je Menelaj bio već od sviju napušten, obećao je mnogo novaca Ptolemeju Dorimenu, da udobrovolji kralja.

46. Tada odvede Ptolemej kralja na stranu u neki trijem, da se

rashladi, i sklone ga da (promijeni mišljenje) se predomisli.

47. I tako je kralj Menelaja, krivca svega zla, odriješio od tužbe;a one bijednike, koji bi i kod Skita bili proglašeni nevinima, kad bi pred njima govorili, osudio je na smrt.

48. I odmah su podnijeli nepravednu smrtnu kaznu oni, koji su govorili za obranu grada i naroda i svetog posuđa.

49. Radi toga su se zgražali i sirski građani i priredili su im svečani ukop.

50. A Menelaj, zahvaljujući lakomosti vlastodržaca, ostao je na vlasti, rastući u zloći, postavši zagrižljivim progoniteljem građana.

B) Tumačenje

4,30. Opaki Menelaj imao je neobičnu sreću, što nije zbog kraljeve zaposlenosti protiv pobune u Ciliciji imao prigode, da odmah dođe pred kralja na odgovornost radi još neplaćenog novca.Kralj je naime otišao da stiša bunu stanovnika grada Tarsa u Ciliciji i Maloćana, stanovnika grada Mala u istoj pokrajini kraj rijeke Pirama,nedaleko od mora.Stanovnici naime tih gradova našli su se povrijeđenima, što ih je kralj darovao kao miraz svojoj priležnici Antiohidi. Stariji i noviji tumačitelji objašnjuju to tako, što upozoravaju na Cicerona (In Verr.2,3,33),da je kod barbarskih kraljeva u Perziji i Siriji bio običaj poligamije, pa su svojim priležnicima davali u posjed izvjesne pokrajine na taj način , da su im jedni gradovi podavali danak za ukras vrata, drugi za ukras kose i t.d. Tako je i narod morao biti na službu njihovih naslada.Tako su i ova dva grada teško podnosili svoju sudbinu, što su bili predani na službu kraljeve inače.Prilike su tražile, da je morao brzo otići po tom poslu da stiša bunu, a to je bilo u prilog Menelaju i Sostratu, da nisu imali prigode, da dođu pred kralja na odgovorsnot, dok je još bio gnjevan na njih radi neplaćanja novca.

31. Za vrijeme svoje otsutnosti kralj je ostavio kao svoga namjesnika Andronika, jednoga od svojih viših dostojanstvenika. Taj Andronik, prema svjedočanstvu grčkih pisaca, bio je grozan čovjek jer je već za kralja Seleuka IV. dao pogubiti njegova sina,mladoga princa Seleuka.

32. Za Menelajeve tamne osnove bio je to veoma podesan čovjek. Menelaj je dakle opet iskoristio priliku, da toga čovjeka podkupi zlatom, darujući mu neko zlatno posuđe, koje je bio za sebe prisvojio, a osim toga prodao je drugo posuđe u Tiru i drugim gradovima, da namakne novaca za naplatu obećane svote kralju. Posuđe ukrao je Menelaj iz hrama u Jerusalemu, što se vidi po tom, što ga je radi toga svetogrđa Onija oštro prekorio.

33. Onija se međutim zaklonio u neki gaj kod grada Dafne,predgrađa Antiohije na rijeci Orontu.To je bilo znamenito prisojno mjesto, bogato vodom i izvorima, a usred njega nalazi se hram Apolona i Diane, veoma znamenit zbog dostojanstva i prava utočišta,kako svjedoči povjesničar Strabon, od Antiohije udaljen kojih 40 stadija, dok je opseg gaja iznosio oko 80 stadija. Onija se poslužio pravom utočišta (azila) u Apolonijevom gaju, da se zaštiti pred nepravednim nasiljem svojih neprijatelja.Ipak time nije povrijedio svoje vjere, da bi priznao kult Apolona, nego se samo poslužio građanskim pravom utočišta.Kad je Onija bio pouzdano obaviješten o Menelajevu zločinu, oštro ga je prekorio, jer premda se nalazio u progonstvu, ipak je kao zakoniti veliki svećenik osjećao dužnost odgovornosti za hramsko svetište i njegovo vlasništvo.

34. Menelaj se našao veoma pogođenim Onijinim prekoravanjem, jer je i kod pogana bila velika opačina, ako je tko bio svetogrdni kradljivac, jer je znao, da Onija uživa veliki ugled i kod naroda i kod samoga kralja, pa se bojao, da će biti skinut s velikog svećeništva, a Onija da će biti povraćen na svoje mjesto. Zato je smislio pakosnu osnovu, kako bi Oniju dao ubiti.Menelaj je za svoju osnovu lako predobio Andronika, čovjeka okrutna, pohlepna za blagom i podmitljiva, tajno se s njim sporazumivši,da ubije Oniju.Iz grčkog teksta, gdje se za Andronika kaže:"peistheis epi dólo"= zaveden da se posluži lukavošću, razabire se, da je sam Menelaj savjetovao Androniku način prevare, kako će namamiti Oniju da izađe iz mjesta svog utočišta.Andronik se u tu svrhu poslužio krivokletstvom na časnu riječ, pruživši kod toga desnicu Oniji, da mu se neće ništa dogoditi.Premda je sam Onija sumnjao u to obećanje,ipak se dao nagovoriti, da izađe iz svoga utočišta ne sluteći da Andronik može biti toliki podlac, da ne poštuje pod zakletvom zadate riječi.Čim je Onija izašao iz utočišta, Andronik ga je odmah ubio (g.170.pr.Kr.), ne bojeći se pravde.

35. To je bio nečuven zločin podlosti i nepravde, koji su osuđivali ne samo Židovi, nego i po narodnosti tuđinci, naime Grci, tim više, što je tako bilo povrijeđeno vjerolomstvo zakletve i pravo azila.

36. Čim se kralj Antioh povratio iz Cilicije u glavni grad Antiohiju, našao je sav grad u uzbuđenju radi počinjena zločina na Oniji, i odmah su se kod kralja potužili na Andronika i Židovi koji su u tom gradu živjeli, a i grčko stanovništvo, koje je s gnjušanjem osuđivalo taj zločin.

37. I sam kralj Antioh bio je u dno duše ožalošćen radi Onijine smrti, jer ga je i on duboko poštivao, kao čovjeka veoma razborita i kreposna, tako da je od žalosti proplakao.Nije se čuditi, što je Antioh doista plakao od žalosti, jer povjesničar Diodor Sicilski kaže (31,16), da su njemu bili svojstveni neki savršeno kraljevski i čudnovati porivi i djela, ili kad kaže, da je nevjerojatno,kako se u tom jednom istom duhu moglo naći toliko kreposti i mana.Antioh je dakle bio čuvstven, sangviničan i promjenljiv temperamenat, koji je katkada usplamtio za pravdu, a drugiput opet podivljao u okrutnosti.

38. Kao što je Antioh bio ožalošćen radi nepravedne smrti Onijine, tako je planuo gnjevom protiv podlog ubojice Andronika, koga je odmah dao egzemplarno kazniti.Najprije dao ga je javno osramotiti time, što mu je oduzeo grimizni plašt u znak da ga lišava dostojanstva i časti, a zatim mu je poderao i donju haljinu, hiton i tuniku, i tako osramoćena dao ga je provesti kroz čitav grad, i napokon ga dao pogubiti na onom istom mjestu, gdje se Andronik usudio nepravedno ubiti Oniju.Nadahnuti pisac nadodaje ovdje svoju refleksiju, da je tako od Gospoda bio kažnjen kaznom prema starozavjetnom načelu (ius talionis):kakav je tko zločin počinio,takvom kaznom treba da bude kažnjen, oko za oko, zub za zub, glava za glavu(Ex 21, 24;Lv 24,20; Dt 19,21); ili kako je predviđao zakon još iz predmojsijevskih ili Noinih vremena:"Tkogod prolije ljudsku krv, neka se prolije njegova krv"! (Gen 9,6).Taj je zakon važio kao sankcija za sav ljudski rod i izvan pripadnika Mojsijeva zakona, da se ljudski rod zastraši od nepravednog prolijevanja ljudske krvi.

39. Dok su se spomenute stvari zbivale u Antiohiji, nije ni u Jerusalemu bilo mnogo bolje.Tu je nastala pobuna naroda radi mnogih

svetogrdnih krađa svetog posuda iz Jerusalemskog hrama, što ih je počinio Lizimah po naputku Menelajevu, da ih on može prodati i namiriti obećani novac za kupnju velikosvećeničke časti. Glas o tim svetogrdnim krađama proširio se svuda među narodom i nastalo je veliko ogorčenje.

40. Sa sviju strana počele su se skupljati velike mase naroda u Jerusalemu , raspaljene gnjevom protiv Lizimaha.Zlo je postalo još gore, kad je Lizimah skupio protiv ogorčenog naroda oko 3000 oružanih ljudi, da silom suzbije pobunu,a na čelo te oružane snage postavio je nekog okrutnog silnika, poodmakla u dobi i ne manje u zloći. U recenziji kodeksa A spominje se ime toga okrutnika Aurana. Kod starog čovjeka djeluje osobito odbojno, ako je okrutan.

41.-42. Kad je masa pobunjenog svijeta primijetila Lizimahovu namjeru, da kani oružanom silom navaliti na narod, odlučila je oduprijeti se oružanoj sili . Ljudi su odmah posegnuli za sredstvima obrane, što su im se desila pri ruci. Jedni su rukama mašali se za kamenje, drugi su pograbili drvene toljage, a treći su pregrštima hvatali prašinu i bacali su protiv oružanih vojnika i Lizimaha.Spontano su se dakle podigli na obranu, koja se pretvorila u strašnu tučnjavu, u kojoj su mnogi od neprijatelja bili ranjeni, mnogi oboreni na zemlju, a preostali bili natjerani u bijeg, dok je svetogrdni zločinac Lizimah bio ubijen kod hramske riznice. Tako je i tu bio izvršen sud Božje pravde nad zločincem.

43. Glavni uzročnik pljačkanja hramskih dragocjenosti bio je Menelaj . Zato je i njemu zaprijetila nemila sudbina.Protiv njega bila je podignuta tužba od strane izaslanika velikog vijeća iz Jerusalema.

44-45. Kad se kralj Antioh zaputio u Tir, došli su pred njega trojica izaslanika velikog vijeća iz Jerusalema s tužbom protiv Menelaja.Da li je kralj došao u Tir radi nemira, koji su se dogodili u Jerusalemu, ili radi čega drugoga, nije iz samog teksta poznato . Protiv iznesene tužbe ne bi se Menelaj mogao tako lako obraniti, da se opet nije obratio podmićivanjem na nekoga od kraljevskog dvoranstva, po imenu Ptolemeja, sina Dorimenova.Ovaj Ptolemej je historijsko lice, koji je kasnije bio upravitelj Celesirije, te je s vojvodama Nikanorom i Gorgijom poveo borbu protiv Židova (I.Mak.3,38;II. Mak.8,8). Menelaj je sa svojim planom podmićivanja opet uspio.

46-47. Ptolemej upotrijebio je priliku, dok je dugo trajala rasprava o tužbi, da je pozvao kralja za čas napolje u trijem, da se malo rashladi od uzrujanosti.Tom prigodom uzeo je Ptolemej u obranu Menelaja,po svoj prilici prikazujući kralju stvar tako, da je tužba protiv Menelaja podignuta iz zavisti. Glede prodaje svetog posuđa izvinio je Menelaja tako, kao da je spomenuto posuđe i onako bilo suvišno za hramsku upotrebu,pa ga je Menelaj unovčio, da namiri kralju dug obećane svote novaca. Nije čudo, da se kralj ovakvim predočivanjem stvari dao odmah sklonuti, da promijeni svoje mišljenje o Menelaju, te ga odriješi od krivnje, a one koji su ga optuživali, osudio je na smrt.Ovu krivičnu osudu oštro osuđuje pisac kao najveću nepravdu, kakvu ne bi bili kadri počiniti niti najokrutniji barbari Skiti, koji su u ono doba bili poznati radi svoje okrutnosti, dok je u ovom slučaju Menelaj kao uzročnik svih zlodjela bio oslobođen od svake krivnje.

48-49. Kako je ova presuda bila oprečna pravednom očekivanju , vidi se po tom, kad nadahnuti pisac naglašuje , kako su nevino bili osuđeni na smrt oni, koji su vršili svoju dužnost obrane svetoga

grada i narodnih prava, tako da su čak i građani pogani u Tiru bili ogorčeni radi smaknuća tih ljudi, tim više, što je ono bilo • brzo izvedeno, sigurno nastojanjem bezbožnog zločinca Menelaja,komu je bilo stalo, da ti ljudi budu odmah smaknuti, dok se kralj možda ne predomisli u svojoj presudi.Nepravedno smaknuće tih ljudi bilo je povodom, da je prigodom njihova pogreba bila sa strane Tirskoga građanstva priređena javna demonstracija tako, da su u velikom broju prisustvovali njihovu pogrebu. Zacijelo je ta demonstracija znak velike smionosti prirodnog poštenja poganskih građana Tira, kojom su javno pokazali, da osuđuju nepravedno nasilje kralja Antioha Epofana IV.

50. Na svršetku ovog odlomka nadovezuje nadahnuti pisac svoju refleksiju, kako je zločinački Menelaj radi lakomosti vlastodržaca i dalje ostao na svom položaju vlasti, i ne samo to, nego je postajao sve gori, tako da je postao najveći dušmanin i zakleti neprijatelj svoga vlastitog naroda. Tu se obistinilo ono, što kaže knjiga Crkvenica (10,9):"da ništa nije opakije od lakomca". Neutaživa lakomost za novcem (auri sacri fames) nije poznavala nikakvih skrupula u zločinstvima.

G L A V A V.

1.KUKAVNI SVRŠETAK JASONOV (5,1-10).

A) Prijevod

5,1. U to je isto vrijeme poveo Antioh drugu vojnu na Egipat .

2. I tada se dogodilo, da su se gotovo kroz četrdeset dana nad cijelim gradom pojavljivali konjanici trčeći po zraku imajući pozlaćene haljine, u četama naoružanim kopljima.

3.I čete konjanika, poredane kako navaljuju i nasrću jedan na drugoga, kako mašu štitovima, i mnoštvo sulica te trzanje mačeva i bacanje strjelica, blistanje zlatnog nakita sa svakojakim oklopnim oružjem .

4. Zato su se svi molili, da bi ta pojava bila na dobro.

5. A kad se proširila lažna glasina, da je Antioh preminuo,uzeo je Jason ništa manje nego hiljadu ljudi, te je iznenada izvršio napad na grad. I kad je stjerao zajedno one, koji su bili na zidu i napokon već zauzeo grad, Menelaj je utekao u tvrđu.

6. Jason je stao nemilice klati vlastite građane ne uviđajući da je sreća protiv svojih suplemenika najveća nesreća, misleći da sebi pripravlja pobjedničke znakove nad neprijateljima, a ne nad suplemenicima.

7. Ipak se nije domogao vlasti, nego je napokon za svoj napadaj bio osramoćen i opet kao bjegunac otišao u moapsku zemlju.

8. A daljnji mu je svršetak opaka života bio taj, da je pribivši se+omražen , kao odmetnik od zakona i odvratni krvnik domovine i građana bio izbačen u. Egipat

9. I onaj koji je mnoge lišio domovine, poginuo je u tuđini,otišavši k Lakedemonjanima, ne bi li u ime srodništva nešao zaštitu.

10. I Onaj koji je pobacao nepokopane, ostao je neoplakivan, niti je imao ikakva pogreba niti kakova otačkog groba.

B) Tumačenje

5,1-3.Jason i Menelaj, prigrabivši nezakonitim načinom veliko
+ k Areti,arapskom vladaocu, bježao od grada do grada,od svih progonjen i

svećeničku vlast, postali su najsablažnjivijim primjerima potkopavanja Mojsijeva zakona i zavođenja naroda na poganske običaje.Što su ova dvojica nedostojnih svećenika započeli, to je kralj Antioh IV.Epifan najvećim nasiljem i okrutnošću nastojao povećati s nakanom da sasvim iskorijeni štovanje pravoga Boga i sasvim ukine Mojsijev zakon.Bliži povod za to dao je svrgnuti svećenik Jason svojim oružanim napadom na Jerusalem, nakon koga su se brzo nizala jedno za drugim sve veća zla.Kao vremensku polaznu točku, nakon koje su se počeli nizati ti važni događaji, spominje nadahnuti pisac drugi vojni pohod Antioha IV. na Egipat, a taj se zbio 170.g.Pr.Kr. u odnosu prema onom prvom, što se spominje u 4,21 ove knjige (g.173). O ovom polasku govori i pisac I.Mak. (1,18). On spominje, kako su se u to vrijeme kroz 40 dana zapažala čudesna viđenja nad gradom Jerusalemom, kao predznaci presudnih događaja . U zračnim visinama vidjele su se pojave bojnih četa konjanika u sjajnim odjećama i svakojakim oružjem, kako kao u boju nasrću jedni na druge, s kopljima, mačevima i štitovima, svi oklopljeni sjajnim oklopom. O historijskoj istinitosti ovih viđenja nema nikakve dvojbe, jer ih pisac tako živo opisuje, i jer su im bili mnogi očevici . svjedocima.
Ali pisac se suzdržava od tumačenja, što znače ta viđenja.Jedino je bilo shvatljivo to, da su ona bila čudesni predznaci teških i dugotrajnih borba, koje su doskora poslije toga uslijedile između sirskih i judejskih vojska.Teško je odatle prosuditi, koliko se tu radi o čudesnim pojavama, ili možda prirodnim pojavama, kakovima nalazimo češće u kasnijoj povijesti analognih.

Tako n.pr. Josip Flavije spominje (Bellum judaicum 6,6,3), da su se prije vremena opsade Jerusalema po Rimljanima (g.70.po Kr.)viđevali u zraku nad Jerusalemom prije zalaza sunca brojna kola i oružani bojni redovi, kako trče po oblacima i opkoljavaju grad.Tumačitelj Kornelije a Lapide navodi primjer, da se sjeća, kako je on kao dječak u Belgiji vidio početke ratova, koji su doskora po tom uslijedili, pa da su mudri ljudi zaključivali iz tih znakova, da će doskora doći do tih ratova.Više sličnih pojava spominje pisac Edmund Parish u VII i VIII. svesku svojih "Schriften der Gesellschaft fur Psychologische Forschung (Leipzig 1893-1897,str. 202 i sl.).Tumačitelj Knabenbauer (Comm.in duos libr. Macchbaeorum 332) spominje ovim povodom „ kako su ljeti g. 1571. stanovnici grada Praga poslije neke žestoke bure vidjeli u zraku četu konjanika, kako ulazi u grad.U mjesecu rujnu g.1680. zabilježeno je u javnim ispravama u Češkoj na temelju izjava zaprisegnutih svjedoka, da su vidjeli svojim očima na nebu vojne čete, kako se bore i jedni na druge bacaju strelice.G.1686. vidjelo je mnogo ljudi kroz više dana u Lamarku u Škotskoj na obali rijeke Clyde na zemlji i na drveću mnogo šešira strjelica i mačeva, i kako jedna za drugom stupaju čete vojnika uz tok rijeke, i to tako, da je jedna četa prodirala kroz drugu,i nakon toga su vojnici polegli na zemlju i nestali; ali odmah potom pojavile su se druge čete i prolazile su na isti način. Očevici , koji su to vidjeli, s prestravljenim licem su posvjedočili, da su sve to zaista vidjeli. Dne 22. I. g.1854. bila je slično viđena u zraku vojska u mjestu Buderich, što spominje astronom Heis, čovjek katolik, koji je pokušao to protumačiti atmosferskim uslovima (Nebelbank und Kimmung),=magleni sloj i fata morgana).

4. Iako stanovnici Jerusalema nisu znali, što bi to viđenje moglo značiti, ipak su naslućivali, da se približuju veoma ozbiljni događaji, i zato su se utekli molitvi, neka bi Bog te čudesne pojave okrenuo na dobro, t.j. da rat, koji im je prijetio,ispadne na

korist Izraelaca.Stvarno ove čudesne pojave imale su proročko značenje, da će se doskora unutar zidova grada Jerusalema odigrati drama krvavih događaja, što se doskora doista i dogodilo.

5. U to se proširila lažna vijest, da je Antioh IV. prigodom vojnog pohoda na Egipat poginuo.Tu je prigodu htio otpadnik Jason iskoristiti, da se pomoću vojne sile opet domogne velikosvećeničke časti.U tu svrhu skupio je na brzu ruku oko 1000 ljudi, te s njima iznenada navalio na Jerusalem i zauzeo ga, ali svoga suparnika Menelaja nije mogao uhvatiti, jer se on bio zaklonio u jerusalemsku tvrđavu, dok je pučanstvo, koje se strčalo na gradskim zidovima, Jason sa svojom vojskom stjerao zajedno i izvojštio ulaz u grad.

6. U gradu je Jason počinio strašan pokolj na svojim vlastitim suplemenicima, ne štedeći nikoga. On je njih smatrao svojim neprijateljima, na kojima je htio steći pobjedonosna odlikovanja pred neprijateljima (t.j. Helenima,) a ne pred svojim suplemenicima.Ali njegova časovita pobjeda nad suplemenicima, koju je smatrao sretnim usudom, postala je za njega upravo najnesretnijim usudom.

7. Jasonov prepad imao je sasvim protivan učinak, negoli je on namjeravao.Mjesto da predobije građane za sebe, navukao je s njihove strane najveću mržnju.Pokušaj da zadobije opet velikosvećeničku vlast, svršio je sramotnim neuspjehom, tako da mu nije preostalo drugo, nego da pobjegne iz domovine u tuđinu, i to opet k Amonićanima, kamo je bio i prvi puta pobjegao (II.Mak 4,26), jer ga je sada iz tvrđava ugrožavao njegov suparnik Menelaj,a s druge strane pribli - žavao se neočekivano dolazak Antioha IV Epifana s vojskom, pred kojim ne bi mogao obastati.

8. Ali ni kod Amonićana nije više Jason bio siguran za svoj život, jer otkako je Jason postao Antiohov neprijatelj , nisu se Amonićani htjeli zamjeriti Antiohu primajući u zaštitu Jasona. Zato je Jason bio prisiljen tražiti drugdje utočište, pa se utekao arapskom knezu Aret, ali ni on nije ga prijateljski primio radi jednakih razloga, da se ne zamjeri kralju Antiohu IV . Vjerojatno da je Menelaj, a kasnije i Antioh IV. tražio od Arete Jasonovo izručenje.Zato je Areta držao Jasona u zatočenju.Jasonu je međutim uspjelo da pobjegne od Arete, ali bježeći od grada do grad, jer ga nije nitko htio primiti, kao izdajnika domovine, pobjegao je napokon u Egipat. Tako je Jason ipet bio kažnjen onakvom kaznom, kakvu je prema starozavjetnom jus talionis bio zaslužio: budući da je mnoge svoje građane lišio domovine, postao je i on sam lišen domovine.

9. Jason se nadao, da će u Egiptu naći utočište, jer je Egipat bio zaraćen sa Sirijom, ali se prevario, jer ni Egipat nije htio da radi jednoga tako omraženog čovjeka dade povod novom ratnom sukobu sa Sircima.Stoga Jasonu ne preostade drugo, nego da pobjegne k La - cedemoncima (Spartancima) , kao tobože k svojim srodnicima, kako ih naziva Onijino pismo, što se spominje u I.Makabejskoj knjizi (12 7.21).

10.Ali i tu se Jason prevario u nadi, jer u Lacedemoniji nije nitko mario za njega.Tu je kukavno završio svoj život, tako da nije imao ni pristojna ukopa, što je za Židova bila najveća sramota i opet znak Božje kazne (Jer.36,30;22,19;Is 34,3 i sl.). Onaj, koji je mnoge svoje suplemenike svojim nasilnim umorstvima lišio počasti pogreba u očinskom grobu, bio je i sam lišen te počasti, i tako bio kažnjen za svoja svetogrđa i nedostojno prisvajanje velikosvećeničke časti.

2. ANTIOHOVO KRVOPROLIĆE U JERUSALEMU (5,11-27).

A) Prijevod

5,11 . A kad je kralj doznao, što se dogodilo, pomislio je, da se Judeja odmetnula. Zato se podigao iz Egipta zvjerski razjaren u duši, te je zauzeo grad kopljaničkom vojskom.

12. Zatim je zapovijedio vojnicima, da bezobzirno pobiju sve , što im dopadne ruku, te da pokolju i one, koji su se popeli na kuće

13. Tako je nastalo ubijanje mladića i staraca, zatiranje muževa , žena i djece, i pokolj djevojaka i nejačadi.

14. U samo tri dana bilo je pobijeno osamdeset hiljada duša, a četrdeset hiljada od krvničkih ruku, a ne manje od poklanih bilo je prodano u roblje.

15. Ali ni s tim se nije zadovoljio, nego se drznuo da uđe u svetište, koje je na čitavom svijetu najsvetije, a vodio ga je Menelaj, koji je postao izdajica zakona i domovine.

16. Tu je uzimao u svoje oskvrnute ruke sveto posuđe, i ono što su drugi kraljevi darovali kao posvećeno za uveličanje i proslavu mjesta i njegovu čast, on je svojim poganim rukama grabio.

17. Antioh u svojoj nadutoj preuzetnosti nije uviđao, da se Gospod za kratko razljutio na gradske stanovnike radi njihovih grijeha i radi toga odvratio svoj pogled na mjesto.

18. Jer da slučajno nije bilo opterećeno mnogim grijesima, bio bi odustao od svoje drskosti, isto tako odmah izbičevan, kao što je bio Heliodor, poslan od kralja Seleuka da pregleda riznicu.

19. Ali Gospod nije izabrao narod radi mjesta, nego mjesto radi naroda.

20. Zato će i samo mjesto imajući udjela u narodnim nevoljama, kasnije imati udjela i u Gospodnjim dobročinstvima; pa zato će (mjesto) u srdžbi Svemogućega napušteno, opet posve biti obnovljeno,kada se veliki Gospod bude pomirio.

21. Kad je dakle Antioh odnio 1800 talenata iz hrama, brže je otputovao u Antiohiju, misleći u svojoj oholosti, da može učiniti zemlju plovnom a more prohodnim, radi gordosti srca.

22. Za nadzornike pak , koji će zlostavljati narod, ostavio je u Jerusalemu Filipa, po narodnosti Frigijca, a po ćudi surovijega od onoga koji ga je postavio;

23. A na Garizimu Andronika, a nad njima se uzdizao Menelaj kao najgori od ostalih prema građanima.

24. A budući da je bio neprijateljski raspoložen protiv Židova, poslao je iskonskog zločinca Apolonija s vojskom od 22.000 ljudi, zapovijedivši mu, da sve odrasle pokolje, a žene i mladež proda.

25. Kad je taj došao u Jerusalem i pretvarao se kao miroljubac, pričekao je do svetog subotnjeg dana, i vidjevši da Židovi svetkuju, zapovijedio je svojim podložnicima da pograbe oružje.

26. I tako je dao isprobadati, sve koji su došli na smotru, a potom je nasrnuo s oružanom silom na grad i pogubio dosta mnoštva .

27. A Juda Makabejac samodeseti (=on i još devetorica) povukao se u pustinju, te u gorama provodio život sa svojima kao divlje zvijeri; tu su boravili hraneći se zelenjem, da se ne bi čime oskvrnuli.

B) Tumačenje

5,11-12. Paralelno mjesto o povratku Antioha IV.Epifana iz Egipta nalazimo u I.Mak 1,21-24. Premda je uspješno ratovao u Egiptu zadobivši mnogo plijena (143.g.sel.ere,170.pr.Kr.), ipak je morao

intervencijom rimskog senatora Popilija Lenas-a prije ulaza u Aleksandriju odustati od rata. Popilije sastavši se s Antiohom IV. Epifanom na pregovore načinio je oko Antioha IV.Epifana krug i rekao mu, da ne će izaći iz toga kruga, dok mu ne odgovori, hoće li rat i li mir.Antioh IV. Epifan, našavši se u tjeskobi i bojeći se rata s Rimljanima, popustio je od daljeg ratovanja na Egipat.Uslijed te kapitulacije bio je Antioh Epifan strašno ljut.Njegovu srdžbu još su povećale nepovoljne vijesti o događajima u Jerusalemu, naročito o pobuni Judejaca protiv Menelaja, koga je on imenovao velikim svećenikom, a taj je svetogrdno opljačkao hram.Tu pobunu Judejaca shvatio je Antioh IV.Epifan kao urotu protiv svoje kraljevske vlasti nad Judejom.Osim toga budući da je Egipat bio njegov protivnik nije nikako mogao trpjeti,da i Judejci kao narod između Egipta i Sirije budu njegovi protivnici. Zato je vraćajući se iz Egipta ljut kao divlja zvijer navalio na Jerusalem i oružjem ga zaposjeo. U svom gnjevu naložio je svojim vojnicima, da bez milosrđa pobiju sve, koji im se usude usprotiviti, pa i one, koji bi se sakrivali u kućama.

13-14 U Jerusalemu nastao je strašan pokolj, bez obzira na dob počevši od nemoćnih staraca pa do najnevinije djece.Strahota toga pokolja vidi se iz navedenih brojčanih podataka:80.000 poubijanih korz cigla tri dana, 40.000 od krvničkih ruku (u Vg 40.000 bačenih u okove), a jednako toliko prodanih u roblje. O tom pokolju spominje se u I.Makabejskoj (1,25),gdje se ukratko kaže:epoiese fonoktonian = učinio je pokolj.

15-16. Antioh se nije zadovoljio samo strašnim krvoprolićem,nego se drznuo oskvrnuti i hramsko svetište „ odakle je porobio sveto posuđe i ostale dragocjenosti od zlata i srebra (I.Mak, 1,21-23).Koliki je to bio zločin, vidi se odatle, što je hramski prostor bio ograđen kamenom ogradom, preko koje nisu smjeli pod prijetnjom smrtne kazne zakoračiti neobrezani (1). Antioh pak ne samo da je pogazio taj zakon, nego je svetogrdno svojim rukama dirao posvećeno posuđe, koje su inače samo svećenici smjeli doticati.Kod svega toga bio je Antiohu vodič zločinački veliki svećenik Menelaj, izdajica domovine i odmetnik od Božjeg zakona. Među svetim posuđem bilo je skupocjenih zavjetnih darova samih kraljeva (II.Mak 3,2), a Antioh je sve bez razlike grabio i dijelio svojoj pratnji.Ono što nije uspjelo +je kralju Antiohu IV. Epifanu, jer kad je Heliodor došao da otme hramsko blago, sav se narod zajedno s pravednim velikim svećenikom, Onijom molio Bogu, da kazni taj zločin, a sada je sam opaki veliki svećenik Menelaj sudjelovao kod te svetogrdne otimačine,i zato je Bog dopustio, da se dogodi toliko zlo.

17-18. Radi ovog uspjeha Antioh je u svojoj oholosti postao sav izvan sebe, pa je razumljivo, da mu nije bilo ni na kraj pameti, da pomišlja na to, da se taj časoviti njegov uspjeh dogodio po Božjem dopuštenju kao kazna za opačine odmetničkih grijeha Židovskoga naroda. Ali to je bilo samo za čas, dok se taj narod nije raskajao i obratio k Bogu, i tada mu je Bog opet pomogao. Inače bi Bog bio zaštitio sveto mjesto, kao što je bio učinio čudesnim načinom protiv nasilja Heliodorova. Kad naime građani ne bi bili odaljani mnogim grijesima, bila bi kraljeva drskost slično kažnjena. Sličnih se slučajeva dešavalo u povijesti Izraelskog naroda. Za kralja Ezekije zaprijetila je vojska asirskoga kralja Senaheriba Jerusalemu, ali na molitvu proroka Isaije i kralja Ezekije i naroda Bog je čudesnim načinom učinio pomor nad asirskom vojskom, a preostatak sa samim kraljem Senaheribom pobjegao je od silnoga straha (Is g.36-37;

+ Heliodoru,uspjelo

IV Kralj gl. 18-19). Jednako je Bog čudesnim načinom pomogao junačkoj Juditi prigodom opsade Betulije, da je ubila ohologa asirskoga vojvodu Holoferna, a silna njegova vojska bila je natjerana u divlji bijeg. Naprotiv, kad je Izraelski narod radi svojih grijeha zaslužio da bude kažnjen, Bog je dopuštao, da neznabožački narodi triumfiraju pobjedom nad Izraelcima. To se naročito dogodilo za razorenja Samarije po asirskom kralju Sargonu (722.pr.Kr.)i razorenja Jerusalema po Babiloncima (587.pr.Kr.), nakon kojih katastrofa uslijedilo je asirsko i babilonsko sužanjstvo. Tako su ti poganski narodi bili "šiba ili štap Božjega gnjeva" (Is 10,5) za kaznu grešnom Izraelu. Iz tih se događaja vidi, kako se obistinjuje Božja riječ:"Pravednost podiže narode, a grijeh čini narode bijednima" (posl.14,34). Radi narodnih grijeha Izraela Bog je dopuštao, da i njihova najveća svetinja, sveti šator i zavjetni kovčeg dopane u ruke poganima, a svoj narod odbacivao bi od sebe u ruke njegovim neprijateljima (Ps 77,60;Jer 7,12-14).

19-20. Pisac i dalje parafrazira istaknutu misao, da Bog šalje na sveto mjesto svoje pokaranje radi narodnih grijeha, a kad se narod pokaje, Bog opet na svetom mjestu pokazuje svoje milosrđe. Ta je misao često istaknuta u Mojsijevom zakonu, kad nalaže, da treba pomiriti svetište od nečistića Izraelskih sinova (Lv 16,16), ili kad prorok Jeremija prekorava Izraelski narod, da su nakon ulaska oskvrnuli njegovu zemlju i njegovu baštinu okaljali. Tako je i radi grijeha prvih ljudi Bog prokleo zemlju (Gn 3,17), a i na drugim mjestima ističe se, kako Bog radi narodnih grijeha obraća najplodnije krajeve u pustoš (Is 13,19 i sl.;34,7 u sl.;Jer 50,38;Sof 2,9;Ps 106,34). I kao što se kažnjavanjem opustošenja i oskvrnuća zemlje i svetog mjesta radi opačina naroda slavi Božja pravednost, tako se opet nakon pokajanja i obraćenja naroda proslavljuje Božje milosrđe, vraćanjem blagostanja i obnove posvete svetih mjesta.

21. Nakon gornjih refleksija nadahnuti pisac vraća se opet na Antioha, te ocrtava značaj njegove neopisive oholosti. Antioh je odnio dragocjenosti iz Jerusalema u vrijednosti 1.800 talenata, što u gotovu novcu, što opet u dragocjenom posuđu, i brzo se vratio u Antiohiju. Časoviti uspjeh, što ga je Antioh postigao, dao mu je povoda, da se silno uzoholi, gradeći utopističke planove i precjenjujući svoju moć, kao da može kopno učiniti plovnim, a more prohodnim; drugim riječima , kao da je on kadar iskopati kroz kopno kanale, kojima bi plovili brodovi, a kroz more načiniti nasipe za kopneno putovanje, i tako tobože kao gospodar naravi može i sam poredak prirodnih zakona mijenjati po svojoj volji. Takovi planovi odaju veliku preuzetnost toga kralja. Sličnim su se mislima zanosili neki drugi orijentalni vladari, kao n.pr.Kserkso, koji je snovao o rušenju gora i ispunjavanju dolina, o izgradnji mostova preko mora (Helesponta) i kopanju kanala za skraćivanje plovidbe kod poluotoka Halkidike.

22-23. Antioh se na povratku u Antiohiju pobrinuo, da u Jerusalemu ostaví svog namjesnika, koji će nastaviti s pritješnjavanjem Židova, a to je bio Frigijac Filip, koji je okrutnošću nadmašivao kralja Antioha. U Samariji pak postavio je Antioh za svog namjesnika Andronika, i to na Garizimu, gdje se nalazilo samarjansko svetište. Obojica dakle namjesnika bili su smješteni kod religioznog svetišta, gdje se stjecao narod na vršenje bogoštovlja , da se to lakše spriječi i prisili narod na pokornost kralju. Žalosno je, što je od spomenutih neprijatelja naroda bio još gori prema svojim suplemen-

nicima odmetnik i izrod Menelaj, kao nezakoniti nosilac velikosvećeničke časti, a k tomu najveći zločinac. Za narod bila je ta situacija veoma bijedna i beznadna, jer nije u svećeničkoj hierarhiji imao valjanog vodstva, nego je niže svećenstvo i neznatan ostatak vjernog naroda bilo upućeno na vlastitu samopomoć, da otpočne otpor skopčan s velikim brojem mučeničkih žrtava.

24. Premda se iz ovog retka ne razabire točno vrijeme, kada je Antioh poslao protiv Židova novog progonitelja Apolonija, čini se da je moguće to vrijeme odrediti na temelju paralelnog teksta u I. Makabejskoj knjizi(1,25-30). Tu se spominje, da je dvije godine nakon pokolja i porobljenja, što ga je u Jerusalemu počinio Antioh, poslao svoga kneza nad ubiranjem poreza (g.168 pr.Kr.ili 145.sel. ere), koji je ujedno bio vojni zapovjednik, te je imao zadatak, da silom upokori Židove. On je u tu svrhu počinio podlu prevaru protiv naroda, da ga uzmogne što više poubijati. Taj je zapovjednik vojske i utjerivač poreza bio onaj isti Apolonije. On je poveo sa sobom 22.000 vojnika. U grčkom mu se daje pridjevak "mysárhess", što neki neispravno prevode "mizijski vojvoda", dok Vg ispravno prevodi "odiosum principem" = omraženog vojskovođu, radi njegove neiskazane okrutnosti i podlog vjerolomstva. Njemu je Antioh naložio, da izvede nad Židovima u Jerusalemu novi nesmiljeni pokolj nad svima odraslima, a žene i djecu da proda u roblje. Time je očito imao nakanu Židove potpuno istrijebiti, kad ih inače nikako nije mogao upokoriti.

25-26. Apolonije poslužio se protiv židovskog pučanstva u Jerusalemu podlom prevarom. Isprva se pričinjao, kao da ima miroljubive namjere te je čekao do subote, kada se Židovi uzdržavaju od svakog rada i kada uopće nisu očekivali nikakve navale. Na taj dan dao je Apolonije iznenada svojoj vojsci zapovijed , da se opremi oružjem . Na prvi pogled činilo se kao da se upriličuje kroz grad vojnička smotra, a kad je sve pučanstvo istrčalo da to gleda, vojska je iznenada udarila oružjem po mnoštvu i poubijala dosta veliko mnoštvo naroda. Neki tumačitelji drže, da je Apolonije upotrijebio prigodu, kad se mnoštvo naroda sakupilo da prisustvuje bogoštovnim obredima, a drugi drže, da je to bilo prigodom priređene vojničke smotre izvan grada, na koju se skupilo mnoštvo židovskih gledalaca.

27. Posljedica ljutih progona sa strane sirskih vlastodržaca protiv golorukih Židova bila je ta, da se počeo organizirati otpor protiv nesnošljivih nasilja, a glavni organizator i „vođa toga otpora bio je Juda Makabejac. Iz navoda nadahnutog pisca „Juda Makabejac bio je deseti" , razabire se, da se najprije okupio oko njega malen broj zavjerenika, njih zajedno s Judom desetak, koji su se zaklonili u pustinjske gorske krajeve i tamo pod teškim životnim uslovima, živući među divljom zvjeradi, od koje im je prijetila životna opasnost, a s druge strane hraneći se oskudnom biljnom hranom, da se ničim ne oskvrnjuju, i ujedno posteći da isprose Božju pomoć, pripravljali su se na junački otpor i boj protiv svojih nepravednih tlačitelja. Pisac spominje samo Judu kao glavnog junaka toga otpora, jer je sebi poduzeo kao cilj, da prikaže njegova junačka djela u borbi za oslobođenje svetog mjesta i uspostavljenje bogoslužja, dok n.pr. pisac I.Makabejske opisuje pretežnim dijelom borbu svega židovskog naroda, koju je započeo Matatija, otac Jude Makabejca i ostale njegove braće, a dovršena bi za njegovih sinova (I.Mak 1,65).

G L A V A VI.

1. OKRUTNO PROGONSTVO PROTIV ŽIDOVA (II Mak 6,1-17).

A) Prijevod

6,1. Ne dugo vremena potom poslao je kralj nekog starca Atenjanina (Vg Antiohijca), da prisiljava Židove na otpad od otačkih zakona i da više ne živu kao građani po Božjim zakonima.

2. Ujedno da oskvrne hram u Jerusalemu i da ga nazove hramom Olimpijskog Zevsa, a na Garizimu Gostoljubivim Zevsom, prema tome kakvi su bili stanovnici toga mjesta.

3. Ali ovaj nasrtaj zloće bio je i samom narodu težak i odvratan;

4. Jer se svetište napunilo raspuštenošću i gozbama neznabožaca; oni su se zabavljali s djevojčurama i u svetim predvorjima lijegali su sa ženskinjama, a pored toga unosili su unutra i koješta nepristojno.

5. I žrtvenik je bio pun nedopuštenih stvari, koje su bile po zakonima zabranjene.

6. Nije se moglo svetkovati subote, niti slaviti otačke svetkovine, niti se uopće mogao tko priznavati Židovom.

7. Ali su ih okrutnom silom vodili na mjesečne žrtvene gozbe na spomen kraljeva rođendana, a kad se slavila Dionizova svetkovina, sililo se Židove, da ovjenčani bršljanom idu u počast Dionizu u svečanoj povorci.

8. Na Ptolemejev pak prijedlog izašla je naredba, da i susjedni helenski gradovi jednakim načinom postupaju sa Židovima, da žrtvuju.

9. A one koji ne bi htjeli da prijeđu na helenski način života, da pokolju. Odatle se moglo vidjeti, kolika je bila nevolja, što je nastala.

10. Tako su bile izvedene dvije žene, koje su obrezale svoju djecu. Njima su objesili dojenčad o dojke, te ih javno vodili unaokolo po gradu i strmoglavili ih niz zid.

11. A druge, koji su se strčali u obližnje špilje, da potajno svetkuju sedmi dan, prokazali su Filipu, i dali su ih spaliti, jer su se bojali iz poštovanja prema svetom danu, da sami sebi pomognu.

12. Molim dakle one, kojima će ta knjiga dopasti u ruke, da ne klonu duhom radi ovih nevolja, nego da promisle, kako ta karanja nisu na propast, nego na odgajanje našeg naraštaja.

13. Jer je znak velikog dobročinstva, ako (Bog) ne pušta mnogo vremena bezbožnike, nego ih odmah susreće s kaznama.

14. I dok kod drugih naroda Gospod strpljivo čeka da ih kazni kad sasvim ispune mjeru svojih grijeha;

15. S nama je odlučio postupiti, da nas ne kazni nakon što smo prispjeli do svršetka svojih grijeha.

16. I upravo zato On nam nikada ne uskraćuje svoga milosrđa, niti ostavlja svoj narod, i ako ga kara s nevoljama.

17. Ali ovo neka ne bude rečeno nego za napomenu. Nakon kratkog prekida treba da nastavimo s pripovijedanjem.

B) Tumačenje

6,1. Ovdje se podrobnije izvješćuje o događajima, o kojima se općenito govori u I. Makabejskoj (1,41-64), gdje se kaže, da je An-

tioh IV. Epifan izdao naredbu, da se svuda ima uvesti helenistička religija. U tom pogledu nastale su najveće poteškoće u Judeji, i zato su onamo izaslana posebna izaslanstva, koja će se brinuti, da se to što uspješnije provodi. Neko vrijeme poslije Apolonija bio je onamo poslan neki stari Atenjanin (Vg. Antiohijac')+t.j. čovjek rodom iz Atene, kao središta grčke kulture, za koga je kralj držao, da će najbolje umjeti provesti uvođenje helenskog načina javnog života. Njegov je prvi glavni zadatak bio, da kod Židova pokrene gibanje za otpad od Mojsijeva zakona.

2. Drugi zadatak toga starog Atenjanina bio je taj, da se jerusalemski hram pravoga Boga preobrati u hram Zaevsa Olimpijca. Time je židovsko svetište pravoga Boga bilo oskvrnuto. Atenjanin je mislio, da će lako moći zamijeniti kod Židova vjerovanje u Jahveha s vjerovanjem u grčko vrhovno božanstvo Zevsa. Ipak je bilo jasno svakom pravovjernom Židovu, da vjera u jednoga pravoga Boga ne može biti ekvivalentna s vjerom u Zevsa, s kojom je spojen politeizam ostalih nižih poganskih bogova. Sličnu zamjenu namjeravao je taj Atenjanin provesti u Samariji u svetištu na brdu Garizimu, gdje su Samarjani imali svoj hram u prkos onomu u Jerusalemu; a da ipak bude zadovoljeno i nekoj razlici, uspostavljen bi tu kult Zevsa pod imenom "gostoljubivog". Ne zna se, po čemu bi Samarjani zavrijedili naziv gostoljubivosti, pa zato tumačitelji objašnjavaju taj naziv tako, da je Zevs u ovom mjestu zaštitnik doseljenika i stranaca (Corn. a Lapide, Calmet). Josip Flavije (Ant.12,5,5) pripovijeda, da su Samarjani zato, da izbjegnu mučenju kralja Antioha, isticali, da oni nisu Židovi, nego Sidonjani, i da žele, da njihov hram bude posvećen Helenskom Zevsu. Kakogod je Atenjaninu ova religijska nivelacija izgledala lako razumljivom, kod pravovjernih Židova nije se smatrala dopuštenom, nego otpadom od prave vjere i prelazom na pogansku idololatriju.

3. Dalje se opisuje nasrtljivo nastojanje Atenjanina, da najdrastičnijim oskvrnjivanjem svetog mjesta obustavi vršenje Božjeg zakona. Ali to nastojanje, da se raširi njegova opačina, bilo je i samom puku, u kom je još iole bilo osjećaja za naravnu pristojnost i poštenje, veoma teško i odvratno.

4. Svijet se sablažnjavao nad bludnošću i neumjerenim gozbama neznabožaca, kojima se napunilo nekadašnje sveto mjesto hrama, gdje se odsada branila najlascivnija raspuštenost s bludnicima, jer se svuda po trijemovima oko hrama moglo vidjeti bludničenje sa ženjskinjama. Povrh toga unosili su pogani i koješta nedolično i nepodobno u hram, a pod tim se misli na stvari, koje po Mojsijevom zakonu nisu smjele biti žrtvovane, kao n.pr. svinjsko meso. To se razabire iz retka koji slijedi.

5. "Žrtvenik je bio pun nedopuštenih stvari, koje su bile zakonima zabranjene". Iz I.Mak (1,47-59) očevidno je, da se tu radilo o oskvrnjivanju žrtvenika svinjskim mesom i mesom nečistih životinja, o prisilnom žrtvovanju nečistih stvari. Što više, iz I. Makab. (1,59) saznajemo, da su se i svete knjige spaljivale i ubijalo se svakoga, kod koga bi se one pronašle, i koji bi izvršivao Mojsijev zakon. To isto potvrđuje i slijedeći redak.

6. "Nije se moglo ni svetkovati subote, niti slaviti otačke svetkovine, niti se uopće tko mogao priznavati Židovom". Svaki dakle kult po Mojsijevom zakonu bio je silom obustavljen pod prijetnjom smrtne kazne.

7. Mjesto vršenja svoga bogoštovlja Židovi su morali prisilno

+ ali prema grčkoj stilistici vjerojatnije je "géronta Athenáion"

(metà pikràs anankéias) prisustvovati žrtvi u proslavu kraljeva rođendana, i to prema grčkom tekstu svaki mjesec, kako se to spominje na napisima spomenika Kanopejskog iz 9.godine Ptolemeja III.(239-238.pr.Kr.),zatim Rosettean-skog,rođedan kralja Ptolemeja V, koji je počeo vladati 196.g.pr.Kr.Jednako je odredio kralj Antioh I.commagenes da se slavi njegov rođendan ne samo za njegova života, nego i poslije njegove smrti.Povjesni napisi potvrđuju to također za Attala II. (159-138) i Attala III.(138-133). Neki pergamski napis svjedoči, da se Augustov ređendan slavio sve do vremena cara Hadrijana. Isto tako prisiljavali su Židove da prisustvuju proslavama Dionizove svetkovine (Vg Liberi=Bakho, božanstvo pijanstva i neumjerenosti).Te su se svetkovine slavile procesijama, u kojima bi ljudi stupali ovjenčani bršljanovim lišćem. Te su se svetkovine inače zvale Bacchanalia.Tko ne bi htio tim svečanostima prisustvovati, izvrgao se pogibli smrti.

8. Vjerski progoni protiv Židova bili su ne samo na području Jerusalema i Judeje, nego i u susjednim helenističkim gradovima po zapovjedi Ptolemeja,, koji je otprije bio zagrižljiv neprijatelj Židova i Menelajev zaštitnik (4,45-46). Židovima u takovim prilikama nije preostajalo drugo, nego da prijeđu na hlenizam i žrtvuju krivim bogovima, ili da umru mučeničkom smrću.

9. Istina je doduše, da su pod tako teškim prilikama mnogi Židovi otpali od vjere, kako se to vidi iz izvještaja I.Mak (1, 43-45) jer nisu bili dorasli herojskom duhu mučeništva.Ali našao se također lijep broj junačkih značajeva, koji su voljeli podnijeti mučeničku smrt, negoli pogaziti svoju vjeru.Nadahnuti pisac spominje u ovoj knjizi nekoliko takovih primjera.

10. Najprije spominje primjere dviju žena, koje su bile prijavljene i pozvane na odgovorsnot zato, što su izvršile svaka na svom djetetu čin obrezanja.Iz I.Mak (1,51) razabire se, da je obrezanje bilo zabranjeno. Iz njihove kazni vidi se, kako su pogani u svojoj okrutnosti izmišljali grozne načine mučenja.Tim dvjema ženama objesili su na njihove sise vlastitu njihovu djecu, da ih tako njima na očigled ubiju na onom dijelu tijela , kojim othranjuju svoju djecu. Zatim su ih s ovako obješenom djecom na sramotu vodili kroz grad i napokon ih usmrtili strmoglavivši ih niz gradske zidove (I.Mak 1 , 63-64).

11. Kao drugi slučaj spominje nadahnuti pisac skupinu ljudi,koji su strčali u obližnju špilju da tamo potajno svetkuju subotu.Kad ih je netko prijavio upravitelju Filipu (5,22), on ih je dao poubijati tako, da je pred špiljom zapalio vatru i tjerajući dim i plamen unutar špilje uzrokovao njihovu smrt, tim više, što se oni iz bojazni da ne prekrše subotu nisu ni pokušali da se brane. O sličnom slučaju izvješćuje i pisac I.Mak (2,32-38).

12-13. Na gornje prizore mučeništva nadovezuje nadahnuti pisac pobudnu i odgojnu refleksiju, upravljenu čitaocima ove knjige, neka ne klonu duhom zbog tako teških kušnja, koje su se oborile na Židovski narod. Kao što je gore (516-21) smatrao potrebnim opravdati sudbinu oskvrnutog hrama radi toga, što su se stanovnici Jerusalema preuzetno ufali, da im se, makar griješe,, ne može ništa zla dogoditi, jer da su zaštićeni svetošću mjesta; sličmo sada opravdava patnje, koje su se oborile na židovski narod, da one nisu na njegovu propast, nego za njegovo pokaranje i odgoj na dobro. Često puta događa se, da Bog dugo čeka grešnike, dok se do vrha napuni čaša njihovih zločina, pa ih istom onda kažnjava;ako pak Bog brzo pohađa

kaznom grešnika, kaže nadahnuti pisac, da je to znak velikog Božjeg dobročinstva, jer ih tako po patnjama hoće obratiti od grijeha.

14-15.Tako je Bog i u ovim slučajevima patnje Izraelaca pokazao, da ne čeka dugo da ih kazni, kao što to biva kod drugih naroda, da ih kažnjava kad se sasvim napuni mjera njihovih zločina, pa se onda obara na njih u punini pravednog suda s najvećim kaznama. Ako Izraelci promatraju pod vidom ove istine sudbinu svojih patnja, ne treba da im problem patnja pravedne retribucije bude zagonetan.

16-17.Nadahnuti pisac ponovno naglašuje misao, da Bog nikad ne uskraćuje svome narodu svoga milosrđa, i kad ga kara nevoljama ne ostavlja ga, nego to čini da se obrati.Ove misli o Božjoj providnosti u upravljanju svijeta pune su utjehe za one, koji mnogo trpe i bivaju nevino progonjeni. Dalje napominje, da su ove njegove refleksije bile napomene, koje je smatrao potrebnima, a sada prelazi na opisivanje mučeničkih primjera.

2.ELEAZAROVO MUČENIŠTVO (6,18-31).

A) Prijevod

6,18. Bio je starac Eleazar,jedan od prvaka među pismoznancima, čovjek već poodmakao u dobi, ali na pogled veoma časna obličja; njega su silili da otvorivši usta jede svinjsko meso.

19. Ali on je volio izabrati slavnu smrt, negoli sramotan život , i zato je dragovoljno pristupio k mučilu.

20. Nakon što je ispljunuo, kako treba da postupa svaki koji hoće da se ustrajno brani od onoga što nije dopušteno okusiti ni pod cijenu ljubavi prema životu,

21. A oni, koji su bili postavljeni nad protuzakonitim žrtvovanjem (Vg 4 qui adstabant iniqua miseratione commoti,) poznavajući čovjeka od davnih vremena, uzeli su ga na stranu i stali ga nagovarati, neka bi sebi dao donijeti mesa koje smije uživati, da ga sebi dade pripraviti,pa neka bi se pretvarao kao da jede od žrtvenog mesa po kraljevoj zapovijedi;

22.Da se, tako učinivši, izbavi od smrti, i da će tako zbog svoga starog prijateljstva prema njima iskusiti čovjekoljublje.

23. Ali on je stvorio velikodušnu odluku, dostojnu svoje dobi i poodmakle starosti i stečene slavne sjedine kao i najljepšeg vladanja od svoga djetinjstva, a još većma skladno sa svetim i od Boga danim zakonom izjavio je govoreći: da ga brže pošalju na onaj svijet (u šeol=podzemlje).

24. "Jer se ne dolikuje našoj dobi, da se pretvaramo, pa da mnogi od mladića pomislivši kako je devedeset godišnji Eleazar prešao na tuđinske običaje;

25. I tako bi oni radi moga pretvaranja i malenog i kratkotrajnog života bili po meni zavedeni na stramputicu, a ja bih sebi stekao ljagu i sramotu starosti.

26. Jer kad bih se sada i izbavio muka od ljudi, ali ni živ ni mrtav neću izbjeći rukama Svemogućega.

27. Zato hoću da sada junački preminem iz života, da se pokažem dostojnim starosti.

28. A mladićima da ostavim plemenit primjer, da spremno i odvažno umiru za časne i svete zakone". Kad je to izgovorio , odmah je pristupio k mučilu.

29. A oni koji su ga vidjeli, premda su malo prije bili prema

njemu prijazni, promijenili su se u mržnju radi riječi što ih je izrekao, a oni su ih smatrali ludošću.

30. A kad je već umirao pod udarcima zajauknuo je rekavši:"Gospod, koji ima sveto znanje, zna, da sam mogao izbaviti se od smrti, ali da bičevan teškim tjelesnim mukama to rado trpim radi straha prema Njemu".

31. I tako je ovaj preminuo, ostavivši ne samo mladićima, nego i većini suplemenika svojom smrću primjer srčanosti i spomen kreposti.

B)Tumačenje

6,18.Nadahnuti pisac prelazi na opis mučeništva 90-godišnjeg starca Eleazara,čovjeka veoma ugledna, časna izgleda i po zvanju pismoznanca. Ime Eleazar dolazi kod Hebreja dosta često.Tako n.pr. zvao se i jedan od Matatijinih sinova, brat Jude Makabejca Eleazar (I.Mak 2,5).Po svom etimološkom značenju=Bog je pomogao.Unatoč svoje starosti bio je krasna izgleda lica, što se smatralo osobitim Božjim darom, i tako je samo njegovo lice pobuđivalo na počast i poštovanje. U IV. apokrifnoj Makabejskoj knjizi (5,3) kaže se da je bio svećenik.Radi njegove lijepe i časne pojave osjećali su i njegovi neprijatelji prema njemu poštovanje. Ovo se ističe, da se tim jače istakne opreka okrutnog postupanja njegovih krvnika,koji su mu silom otvarali usta i turali u njih svinjetinu, koja je sljedbenicima Mojsijeva zakona bila zabranjena jesti kao nečista (Lv 11,7; Dt 14,8). Jedenjem svinjetine trebao je taj čovjek da vanjskim načinom pokaže prezir svoje vjere i Mojsijeva zakona i da tako otpada od vjere u pravoga Boga i prihvaća poganstvo.Kod pogana, Grka i Rimljana svinjetina se jela i prinosila se također za žrtve, dok se kod Židova smatrala nečistom. Danas ni Arapi ni ostali muslimani ne jedu svinjetine, jer je ona u toplijim krajevima nezdrava. O jednakom načinu prisiljavanja na otpad od Mojsijeva zakona govori se i u I. Makabejskoj (1,50-52).

19.Nakon što je nadahnuti pisac ocrtao časnu vanjštinu starčeve pojave, još nam ljepše ocrtava moralnu veličinu njegova značaja. Junački časni starac nije dugo krzmao u izboru, nego je odmah odabrao radije slavnu mučeničku smrt, koju je volio pretrpjeti, negoli za kratkovremeni razmak života okaljati se nevjerom i otpadom od od Božjeg zakona. Zato se odmah zaputio do mučila, koje pisac zove tympanon, a to je bila po svoj prilici neka sprava, na koju bi razapeli tijelo mučenika i potom ga udarali bičevima.

20. Usput je starac ispljunuo iz usta, da vanjskim načinom pokaže svoj protest protiv nasilja, kad su mu turali u silom otvorena usta svinjetinu , i svoju spremnost na mučeničku smrt.

21-22.Eleazarovi krvnici, a to su bili oni koji su bili postavljeni nad poganskim žrtvama, vjerojatno i židovski otpadnici od Božjeg zakona, jer su Eleazara od mladosti poznavali kao prijatelja,mislili su da će prema starcu pokazati svoje čovjekoljublje, ako mu savjetuju, neka bi se samo pretvarao da jede svinjetinu, a oni će mu dobaviti meso koje smije jesti, pa da tako barem vanjskim načinom pokaže, da se pokorava kraljevoj zapovijedi i da sebi spasi život od smrti.

23. Ali časni starac odbio je ovakav sramotni kompromis. Vanjski otpad od vjere uvijek je grešan, ako je čovjek dužan javno ispovijedati svoje vjersko osvjedočenje . U opreci prema prije spomenutim sramotnim primjerima otpadnika: Simona (3,4.11), Jasona (4,6)i

Menelaja (4,23.50), koji su radi vremenitih probitaka odmetnuli se od Božjeg zakona, nadahnuti pisac iznosi u starcu Eleazaru svijetao primjer nepokolobljive vjernosti Božjem zakonu. U strelovitoj retrospektivi starac Eleazar omjerio je sav svoj dosadašnji život u kom je vjernim održavanjem Božjeg zakona postigao ugled časna, i kreposna čovjeka i kao takav u dubokoj starosti svima prednjačio uzornim primjerom života, a sada kad bi pogazio Božji zakon, u jednom bi času osramotio sav vijek svoga života; i zato je stvorio čvrstu odluku, da voli umrijeti, negoli takovo što počiniti.

24-25. Starac Eleazar ističe motive svoje odluke:ne dolikuje se staračkoj dobi pretvarati se, jer time podao bi rđav primjer mladeži, koja bi prstom upirala na njega, kako je kao 90 godišnji starac pogazio Božji zakon i odmetnuo se na poganstvo.To bi dakle bila velika sablazan za mladi svijet, kada bi za malenskost propadljivog života svojoj starosti pribavio toliko sramotnu ljagu i prokletstvo.Odatle se vidi, kako se već kod čestitih ljudi staroga zavjeta sablazan smatrala teškim grijehom, o kom u novom zavjetu Isus Krist kaže:"Ako tko sablazni jednoga od ovih malenih koji vjeruju u mene, bolje bi mu bilo da mu se objesi mlinski kamen o njegovu vratu i da se potopi u morsku dubinu.Teško svijetu od sablazni!... Jao čovjeku po kome dolazi sablazan!"(Mt 18,5-7). I starac Eleazar smatra se svojim primjerom odgovornim za mladež, jer taj primjer treba da joj bude pobudom za dobro.Naprotiv njegow rđav primjer bio bi za mladež tim sudbonosniji, čim bi kraće bilo vrijeme njegova još staračkog života, a za mladež bi taj primjer imao posljedice otpada za čitav njihov budući život.Takova dakle izdaja vjere doista bi bila najsramotnija.

26-27. Ali starac Eleazar nema pred očima samo vremenitu sramotu ovakovog čina otpada od vjere, nego još većma teške posljedice za vječni život, jer tvrdo vjeruje, ako bi i izmakao vremenitim mukama ljudi, ne bi izmakao neizmjerno pravednom sudu svemogućega Boga ni na ovom ni na drugom svijetu. I tu se vidi, kako je već u starom zavjetu u Makabejsko doba bila poznata vjera o neizmjernoj cijeni spasenja duše, o kojoj u novom zavjetu Isus Krist uči:"Što koristi čovjeku, ako sav svijet dobije, a duši svojoj naudi?(Mt 16, 26). Ili:"Nemojte se bojati onih, koji ubijaju tijelo, a duše ne mogu ubiti, nego većma se bojte onoga, koji može dušu i tijelo upropastiti u pakao!"(Mt 10,28).Zato starac Eleazar izjavljuje, da ostaje nepokolebljiv u svojoj odluci:radije junački umrijeti i pokazati se dostojnim svoje starosti.

28. Starac Eleazar imao je naročito pred očima prilike svoga vremena, u kom je mladeži htio ostaviti hrabar primjer postojanosti u veoma teško obvezatnim i svetim zakonima, da za njih umre časnom smrću. S ovom je odlukom odmah i spremno pristupio k mučilištu. U Vg kaže:"ad supplicium trahebatur",što oslabljuje smisao izvornog teksta:epi to tympanon eutheos elthe=smjesta je pristupio k mučilištu.S takvim je duhom u početku ere kršćanskih mučenika polazio u mučeničku smrt sv.Ignacije, biskup Antiohijski, nazvan Bogonosac,koji u svojoj poslanici Rimljanima piše, da drage volje umire za Boga,pa bojeći se da rimski kršćani ne bi što poduzeli da to spriječe, kaže:"Molim vas, neka mi vaša sloga ne bude u zao čas. Pustite me, neka sam hrana zvijerima, jer po njima mogu k Bogu.Zrno sam Božje,zubi me zvjeradi smljeli, da iziđem čisti kruh Kristov!"(1)

29. Pokušaj Eleazarovih prividnih prijatelja krvnika, koji su mu htjeli spasiti život pomoću licemjernog kompromisa, ostao je bez

(1)Rac-Lasman,Izbor iz stare književnosti kršćanske,Zagreb,1917,str 16.

uspješan, jer je bio osnovan na labavim temeljima ljudske vremenite koristi, a nije računao s hrabrošću jednog nepokolebljivog junaka u vjeri. Zato oni, povrijeđeni u tom, što prezire njihovu ponudu, rasrdiše se na njega, predbacujući mu da je luđak. Zapravo Eleazarovo je junačko držanje bilo prijekorom za njih, koji su se odmetnuli od Mojsijeva zakona u tolikoj mjeri, da su postali i krvnicima njegovih pristaša. Da izvana opravdaju svoj postupak, nazvali su ga luđakom.

30. Mučenje je dakle otpočelo. Starca su Eleazara pričvrstili na mučilo i počeli ga tući bičevima. U stenjanju pod bolima smrtonosnih udaraca Starac Eleazar je pun pouzdanja u Boga vapio, što u grčkom tekstu stoji u neupravnom govoru, a u Vg u upravnom: "Gospode, koji imaš sveto znanje, Ti očito znaš, da pošto sam se mogao izbaviti od smrti, podnosim teške tjelesne boli, ali dragovoljnom dušom radi straha prema Tebi da ovo trpim".

31. S pravom nadahnuti pisac završuje ovaj odlomak o mučeništvu starca Eleazara, da je on, ovako preminuvši s ovoga svijeta ostavio ne samo mladeži , nego i svim svojim sunarodnjacima najdivniji primjer hrabrosti i uspomenu u kreposti.

Mučeničku smrt starca Eleazara veličaju i kršćanski crkveni učitelji u svojim homilijama, kao n.pr. sv. Ambrozije (MPL 14,632) , sv. Grgur Nazijanski (MPG 35,914) i sv. Ivan Hrizostom (MPG 50,627).

G L A V A VII .

MUČENIŠTVO SEDMERO BRAĆE I NJIHOVE MAJKE (7,1-42)

A) Prijevod

7,1 . I dogodi se te su uhvatili sedmero braće zajedno s njihovom majkom, i kralj ih je stao siliti , da uzimaju od zabranjenog svinjskog mesa, bijući ih bičevima i (volovskim) žilama.

2. A jedan od njih, koji je prvi progovorio, reče ovako: "Što želiš da pitaš i da doznaš od nas? Eto, spremni smo umrijeti, negoli prestupiti otačke zakone!"

3. A kralj razgnjevivši se zapovjedi užariti tave i kotlove. A kad su bili užareni,

4. Zapovjedio je da odmah odrežu jezik onomu, koji je prvi od njih progovorio, i skinuvši mu kožu s glave osakate ga naočigled ostale braće i majke.

5. I kad je bio sasvim bespomoćan (osakaćen), zapovjedio je (kralj) da ga jošte živa primaknu k vatri i prže na tavi. I dok se je para već dosta dizala iz tave (Vg i kad se već na njoj dugo mučio) preostali počeli su jedan drugoga hrabriti, da zajedno s majkom junački umru , ovako govoreći:

6. "Gospod Bog gleda s visine i zaista će se smilovati nama, kao što je to kazao Mojsije osobno u pjesmi, kojom daje protusvjedočanstvo govoreći: I svojim će se slugama smilovati"

7. I kad je prvi ovako preminuo , doveli su drugoga na izrugivanje. I ogulivši mu kožu zajedno s kosom s glave pitali su ga: da li će radije jesti, prije negoli će biti kažnjen na pojedinim dijelovima tijela.

9. A kad je bio u posljednjem dahu rekao je: "Ti nam, zlikovče, sada oduzimaš život, ali će nas Kralj svijeta nakon toga što umremo za njegove zakone, uskrisiti na ponovno vječno življenje našega ži-

vota".

10. Poslije ovoga bio je mučen treći, pa kad je na zahtjev brzo isturio jezik i hrabro pružio ruke, te junački rekao:

11. " S neba sam ih primio, ali radi njegovih zakona ne marim za njih, i po njemu ću ih, nadam se, opet natrag zadobiti".

12. Tako da se i sam kralj i oni koji su bili s njime, divio mladićevoj hrabrosti, kao da muke smatra za ništa.

13. A kad je ovaj preminuo, četvrtoga su isto tako mučili i zlostavljali.

14. I kad je već bio blizu smrti, rekao je ovako:"O kako je utješno preminuti od ljudi onima, koji s nadom očekuju od Boga, da će po njemu opet biti uskriseni.Ali ti nećeš imati uskrsnuća na život!"

15.Odmah zatim doveli su i petoga i stali ga mučiti.A on pogledavši ga (kralja) reče:

16."Imajući vlast nad ljudima, premda si smrtan, radiš što hoćeš. Ali nemoj misliti, da je naš narod ostavljen od Boga!

17.Ali ti se samo strpi, pa ćeš vidjeti njegovu silnu snagu,kako će tebe i tvoje potomstvo mučiti!"

18. Poslije toga doveli su šestoga, i kad je imao umrijeti,reče:"Nemojte se ludo varati! Ta mi zbog nas samih to trpimo, jer smo sagriješili protiw svoga Boga, i zato je s pravom nastalo to čudo.

19. Ali ti nemoj misliti, da ćeš biti čist od krivnje, pošto si se latio borbe protiv Boga!"

20. A nada sve je vrijedna udivljenja i najbolje uspomene majka, koja je u vremenu jednog dana zajedno gledala, kako joj pogiba sedam sinova, te se hrabro ponijela radi ufanja u Gospoda.

21.Ona je svakoga od njih poticala očinskim jezikom i puna plemenitog oduševljenja podizala je žensku ćud muškom hrabrošću,

22.Govoreći im:"Ne znam,kako ste nastali u mojoj utrobi, jer vam nisam ja podarila duha ni života, niti sam ja svakomu od vas poredala udove,

23.Nego Stvoritelj svijeta, koji je stvorio čovječji postanak i koji je pronašao postanak svemu, i koji će vama opet dati i duh i život, ako sada prezrete sami sebe radi njegovih zakona.

24. A Antioh misleći da ga prezire i nazrijevajući podrugljiv glas, kad je još najmlađi preostao, počeo je ne samo riječima poticati nego i zakletvom jamčiti, da će ga učiniti bogatim i najsretnijim, ako se odmetne od očinskih zakona, i steći ga za prijatelja, i da će mu povjeriti državne službe.

25. A kad mladić nije ništa mario za to, kralj je dao dozvati majku i nagovarao je, da bude mladiću savjetnicom za spas.

26. Pa kad ju je on mnogo nagovarao, pristala je, da će nagovoriti sina.

27. Tada sagnuvši se k njemu i podsmijevajući se okrutnom silniku, ovako mu je progovorila očinskim jezikom:"Sine, smiluj se meni, koja sam te nosila devet mjeseci u utrobi i dojila te tri godine, zatim te odhranila i dovela te do sadašnje dobi i odgojila te !

28. Molim te, dijete, pogledaj na nebo i zemlju i na sve što vidiš na njima, da znaš, da je sve to načinio Bog iz ništa, i da je tako nastao i ljudski rod.

29. Ne boj se toga krvnika, nego dostojan svoje braće primi smrt, da te s tvojom braćom u milosti opet dobijem!"

30. Dok je ona još govorila, mladić reče:"Što čekate? Ne pokoravam se kraljevoj zapovijedi, nego se pokoravam zapovijedi zakona, koji je dan našim ocima po Mojsiju.

31. A ti, koji si obretnik svake zloće protiv Hebreja, nipošto nećeš izbjeći Božjim rukama.

32. Jer mi trpimo radi svojih grijeha.
33. Pa ako se živi Gospod za čas razgnjevio na nas, da nas kazni i kara, on će se opet pomiriti sa svojim slugama.
34. A ti se, bezbožniče i najpoganiji od sviju ljudi, nemoj isprazno uznositi, nadimajući se ispraznim nadama, kad si na njegove sluge podigao ruku!
35. Jer još nisi izbjegao sudu svemogućega Boga, koji sve vidi.
36. Jer naša su braća, podnijevši sada kratku muku, postigla po Božjem zavjetu vječni život, a ti ćeš po Božjem sudu ispaštati pravedne kazni za oholost.
37. A ja kao i moja braća predajem i tijelo i dušu za otačke zakone, moleći Boga, da se brzo smiluje narodu, a tebe da prinudi mukama i bičevima da priznaš, da je On jedini Bog.
38. A na meni i mojoj braći neka se zaustavi srdžba Svemogućega, koju je on pravedno pustio na sav naš narod".
39. A kralj razgnjevivši se na ovoga većma nego na druge, uzbjesnio je najgroznije, gorko podnoseći, što mu se narugao.
40. Tako je dakle i ovaj čist zamijenio život posvema se pouzdavši u Gospoda.
41. A posljednja od svojih sinova umrla je majka.
42. Toliko dakle neka je za sada dosta priopćeno o žrtvama kao i o prekomjernim mučenjima.

B) Tumačenje.

7,1. Nakon prikaza primjera mučeništva dviju žena i starca Eleazara nadahnuti pisac namjerice nadovezuje konkretne primjere mučeništva za vjernost Mojsijevu zakonu sedmero braće i njihove majke, da na tim primjerima pokaže, kako su mučeničku smrt podnosili priznavaoci Mojsijeva zakona ljudi iz svake dobi: starci, mladići, muževi i žene. Osim toga iz prikaza mučeničke smrti sedmero braće i njihove majke vide se i neizrecivo okrutni načini mučenja, a s druge strane i junaštvo mučenika u postojanoj vjernosti Mojsijevu zakonu. Muke, što su ih trpjeli ovi mučenici, kako se razabire iz opisa, bile su ove: udaranje bičevima i volovskim žilama, prženje na tavi ili u kotlu, čupanje ili odrezanje jezika, oguljivanje kože s glave uobičajeno kod Skita (Herodot 4, 4), osakaćivanje odsjecanjem krajeva udova (prstiju na rukama i nogama), ušiju, nosa, i t.d. Značajno je, da pisac ne spominje imena sedmero braće i njihove majke; zato ih je predaja nazvala: makabejska majka sa sedmero sinova, jer su se ta mučeništva dogodila u vrijeme borbe braće Makabejaca. U samim govorima pojedine braće opaža se literarna gradacija, i to s obzirom na izražavanje nade mučeničke braće u budućnosti, kao što i u prijetnjama kazni okrutnom mučitelju, kralju Antiohu IV. Epifanu.

Prvi od braće izjavljuje pripravnost umrijeti zbog nade u Božje milosrđe prema svojim vjernim slugama.

Drugi izražava čvrstu vjeru i ufanje u uskrsnuće na vječni život. Treći izražava ufanje, da će dobiti natrag udove, koji su mu sakaćenjem oduzeti.

Četvrti izražava ufanje u dobra, koja će zadobiti uskrsnućem od mrtvih, dok se kralju prijeti, da njegovo uskrsnuće neće biti na život.

Peti izražava nadu u bolju budućnost svog naroda, koga neće

Bog sasvim ostaviti, dok progonitelju i njegovu potomstvu, proriče, da će od Boga biti pokarani mukama .
Šesti naviješta mučitelju tim veću kaznu, što se usudio boriti se protiv samoga Boga.
Sedmi izražava još strašniju kaznu protiv progonitelja, i još jače prijetnje, da će biti lišen svake nade, i da će po Božjem sudu ispaštati kazne te mučenjem i šibanjem biti prisiljen da prizna pravoga Boga. A budući da šesti priznaje, da Bog dopušta, da judejski narod trpi kaznu radi svojih grijeha, sedmi izražava nadu, da će njegov narod nakon skorog izmirenja s Bogom doživjeti utjehu.

Postoji nadalje razlika u mjestu mučenja.Starac Eleazar trpio je mučeništvo u Jerusalemu, glavnom gradu Judeje, dok su ova braća pretrpjela mučeništvo u Antiohiji, glavnom gradu sirskoga kraljevstva, gdje iako su živjelı u diaspori, gdje je bila veća pogibao za vjerski indiferentizam, ipak se našlo pravednika nepokolobljivo vjernih Mojsijevu zakonu.

Mučenje se započelo bičevanjem i udaranjem volovskim žilama.Bičevanje bilo prvi stepan mučenja, a kad to nije postiglo željenog uspjeha, prešlo se na udaranje volovskim žilama.To su bili korbači od tvrde volovske ili bivolje kože, kojih su udarci zadavali još teže boli, nego oni od bičeva. Na taj način htjelo se mučene prisiliti na prvi vanjski čin otpada od vjere, a to je jedenje svinjskog mesa, koje je Židovima bilo zabranjeno po Mojsijevom zakonu, kako se vidi kod starca Eleazara.

2. Prvi od braće, koji je u ime ostalih govorio, već je pod udarcima bičeva odrešito zapitao kralja:"Što hoćeš da pitaš i doz - naš od nas? Volimo umrijeti, negoli prestupiti otačke zakone!" Time je htio kralju dati znati, da je uzaludno njegovo nastojanje, da ih mukama prisili na odmetanje od Božjeg zakona .

3. Kralj razjaren odlučnim odgovorom prvoga odredio je u svojoj srdžbi sve strašnija mučenja: zapovjedio je da se užare tave i kotlovi, da ga živa peku na vatri.Ovaj način mučenja bio je običajan kod Babilonaca. Tako spominje Jeremija mučenje dvaju lažnih proroka, Sedecije i Ahaba, da ih je kralj babilonski dao peći na vatri (Jer 29,22), a u knjizi proroka Daniela govori se o bacanju triju mladića u užarenu peć(Dan 3,19-23).

4. Ali prije nego ga stave na užarenu tavu da se živ prži,zapovjedi kralj, da mu odrežu jezik, iz osvete što mu se usudio odlučno protusloviti, zatim da mu ogule s glave kožu, kako su to običavali činiti surovi i okrutni Skite, i napokon da mu poodsijecaju krajeve udova, nogu i ruku, uha i nos. Tim okrutnim mukama trebala su biti zastrašena ostala braća i mati, da se pokolebaju u postojanosti svojih odluka „ dok se sve to događa njima na očigled, a i postojanost samog mučenja, kad će vidjeti, kolika se radi toga bol zadaje njegovoj majci i braći.

5-6. Napokon ovako strašno i okrutno osakaćena, i premda bespomoćna ali još živa, dade kralj pržiti na užarenoj tavi. Muke su bile neizrecive. Od pržene mučeničke žrtve dizala se para i prskala mast iz tave (Vg. prijevod daje oslabljeni smisao, kad kaže:in qua cum diu cruciaretur). Užasan prizor! Ali majka i braća nisu se dala pokolebati u postojanosti u vjeri, nego su se međusobno poticali na junačku smrt govoreći:"Neka Gospod Bog to vidi i neka se uistinu smiluje nama!" Pisac čini aluziju na Mojsijev hvalospjev, i to na one riječi, kojima se Mojsije zaprijetio svome narodu, da će ga suditi radi njegovih opačina, ali će se nakon jegova raskajanja opet

na njega smilovati (Dt 32,36.43). Misli ovog hvalospjeva dolaze na više mjesta prigodom mučeništva ove braće do izražaja, i one im ulijevaju nadu, da ne klonu duhom pred strašnim mukama.

7-8. Kad je prvi preminuo doveli su drugoga "epi tón empaigmón" = na izrugivanje, ali to izrugivanje bilo je ujedno i strašno mučenje, već time, kad su ga nakon što su mu već ogulili kožu s glave, pitali, da li će jesti svinjetinu, prije negoli mu počnu dalje sakatiti udove. Ali u mladiću probudio se sveti ponos, da ostane nepokolebljiv u vjernosti Mojsijevu zakonu, pa zato i ne odgovara krvnicima u grčkom, nego u materinjem sirskom jeziku s odlučnim "NE!" sirski "LO" =

. I on je junački pretrpio muke, kao i prvi.

9. U posljednjem času svoga života, kad su muke postigle najstrašniji intenzitet, smogne još snagu, da očituje svoju vjeru u vječni život, prekoravajući silnika kralja kao zločinca. Ovo je mjesto važno kao potvrda starozavjetne vjere u prekogorobni život duše.

10-12. Kod trećeg mučenika Makabejske braće dolazi do izražaja njegovo junaštvo time, kada sam pruža ne samo jezik da mu ga izrežu, nego i ruke. I kod njega nalazimo divnu ispovijest vjere u uskrsnuće od mrtvih u prekogrobnom životu, s kojim je vezano i povraćenje potpunog integriteta tijela, što je mučeništvom bilo osakaćeno. Zato i naglašuje ovaj mučenik, da ne mari za svoje ruke, ali ih mora dati radi ispovijedanja svoje vjere, jer čvrsto vjeruje, da će ih u vječnom životu dobiti natrag. Ovakvo junaštvo je i samoga okrutnog kralja Antioha zadivilo.

13-14. Kod mučeništva četvrtoga dolazi još jasnije do izražaja vjera u uskrsnuće mrtvih u budućem životu. On smatra vrednijim umrijeti u čvrstom ufanju u uskrsnuće od vremenitog pošteđenja života. Ali je također značajno, što kaže kralju, da kod njega neće biti mjesta za uskrsnuće na vječni život. Odatle izlazi, da će i grešnici doduše uskrsnuti na sudnji dan od mrtvih, ali ne na vječni blaženi život, nego na vječne muke. Ova je nauka međutim jasno izražena već u knjizi proroka Daniela (12,2): "U ono vrijeme spasit će se tvoj narod; svatko, tko se nađe upisan u knjizi; i mnogi od ovih, koji snivaju u zemaljskom prahu, probudit će se, i to jedni na vječni život, a drugi na sramotu, da je uvijek gledaju".

15-16 Kod mučeništva petoga brata značajno je, da je smjelim pogledom omjerivši kralja još mnogo odlučnije prekorio njegovu samovoljnu zloupotrebu vlasti, uzdajući se prekomjerno u nju, ali neka ne misli, da će Bog potpuno ostaviti svoj narod. Podsjeća kralja, da je svaka zemaljska vlast prolazna i propadljiva.

17. Izravno apostrofira krlja: "A ti se samo strpi, pa ćeš vidjeti veličinu vlasti (t.j. onoga Boga, komu se sada ruga); kako će tebe i tvoje potomstvo mučiti!". Ovo su bile upravo proročke riječi, koje su se obistinile pred svršetak zemaljskog života na Antiohu IV. Epifanu i na njegovim potomcima.

18-19. I šesti brat zahvatio je još jače u ideju pravedne retribucije. On vidi u grijesima cijelog svog naroda razlog velikoj nesreći, koja se oborila na narod u okrutnim progonima, koji pobuđuju začuđenje sa strane Božjih protivnika. Ali protiv nasilnoga kralja istupa prijetnjom, neka ne misli, da će proći bez kazne, što se usudio poduzeti borbu protiv Boga.

20-21. Nakon što je prikazao mučeništvo šestorice braće pisac skreće posebnu pažnju na samu majku, koje je postajanost unatoč strašnih muka što su ih pretrpjeli njezini sinovi, bila nada sve u-

divljenja vrijedna. Ta vidjeti, gdje joj u jedan isti dan u najstrašnijim mukama pogiba njezinih sedam sinova, bila je psihološki za majku strašna bol. Ipak je i te najveće boli nisu mogle pokolebati u vjeri. Ona je svakoga od svojih sinova hrabrila, da se ne pokoleba u vjeri, i premda je kao žena i mati bila osjetljivija u bolima, i pak je udružila svoje ženske osjećaje s muškom hrabrošću. Svoje je sinove bodrila u njihovom materinjem jeziku, iz poštovanja prema svetoj baštini vjere, koja je kod hebreja bila u tijesnoj vezi s njihovim jezikom.

22-23. Junačka majka skretala je svojim sinovima misli na Božju svemogućnost u Božju mudrost, u kojoj se pobrinuo, da po nedokučivim zakonima u prirodi osigura postanje ljudi. Značajna je misao, što je ta junačka majka ističe, da je Bog zapravo začetnik svakoga čovjeka, dajući mu prigodu začinjanja, dušu u sposobnost razvoja udova, najprije u materinoj utrobi, a poslije rođenja da raste i razvija se. Ona dakle potiče svoje sinove, neka se nepokolebljivo ufaju u svemogućeg Stvoritelja, da će im progodom uskrnuča na vječni život milosrdno vratiti te udove, kao što ih je stvarao od začeća čovjeka do odrasle dobi. Neka se dakle sinovi ne boje, da za čas ne mare za te svoje udove, kada treba pokazati vjernost prema Božjim zakonima.

24. Kako je majka svojim sinovima govorila aramejskim jezikom, osjetio se kralj Antioh pogođenim, kao da ga ona prezire, te je počeo sumnjati o njoj, da ga grdi. Htijući kralj, da joj se pokaže tobože naklonim i izvojuje nad njom pobjedu, počeo je nagovarati najmlađega sina na otpad i to ne samo laskavim riječima, nego i pod zakletvom mu obećavati, da će ga obasuti bogatstvom, uživanjem i častima najviših služba kraljevskog povjerenja.

25-26. Kad se mladić nikako nije dao sklonuti da privoli na kraljeva obećanja, kralj je sada htio sklonuti majku, neka bi ona dala svomu sinu spasonosni savjet. Kad ju je kralj mnogo nukao da nagovori svoga sina, ona obeća kralju, da će nagovarati svoga sina, ali ne u onom smislu kako je kralj mislio, nego u smislu, kako je ona smatrala spasonosnim.

27. Najpotresniji je momenat u prizoru, kad se majka sagiba na svog najmlađeg sina, da ga obodri na postojanost. To je momenat, u kom dolazi do izražaja najnježnije čuvstvo materinske ljubavi prema svom još jedinom na životu preostalom djetetu. S čuvstvima materinje ljubavi isprepliću se čuvstva zabrinutosti za duševni spas svog djeteta jer za ostale je već sigurna, da su im duše spašene. Sagnuvši se dakle nad svoga najmlađeg sina pogledala je s izrazom ismjehivanja na okrutnoga kralja, dok je djetetu počela govoriti svom toplinom materinske ljubavi u materinjem jeziku. Majka zaklinje svoga sina uspomenama na sve one časove, koji predstavljaju najintimnije veze majke sa svojim djetetom, neka joj se smiluje, da je ne iznevjeri u ovom trenutku, kad se radi o ispovjedi vjere, o kojoj zavisi vječno spasenje njezina djeteta. Zaklinje ga uspomenama 9 mjesečnog nošenja u utrobi i trogodišnjim dojenjem na svojim prsima, i uspomenama na sve brige, koje je uložila, dok ga je othranila i odgojila do sadašnje dobi. Dojenje djece na istoku traje obično po tri godine, i to je za matere ozbiljna dužnost. Ovaj običaj postoji[1] danas kod matere na istoku. To se spominje i za malog Samuela (I Sam 1,24). I Ani Egipćanin spominje u svojim memoarima pod kraj drugog milenija pr.Kr. kako malo dijete drži usta na materinjim grudi-

ma kroz tri godine (Abel-Starcky, Les Livres des Maccabees,Paris 1961,str. 265,nota b).

28-29. Poslije toga majka skreće pažnju svoga sina na Božju svemogućnost, koja se odrazuje u tom, što je sav svijet, nebo i zemlju i sve što je na njima, pa i ljude stvorio iz ništa. Taj dakle svemogući Bog dat će mu jakosti da hrabro podnese muke, što mu prijete od zločinačkog krvnika. Neka se ne boji toga krvnika, nego dostojan svoje braće podnese mučeničku smrt, da ga po Božjem milosrđu može s ostalom braćom spasena primiti kod Boga. U tom dakle odlomku snažno je naglašena dogma Božje svemogućnosti i Božje stvaralačke snage. Taj Bog, koji je sve iz ništa stvorio, može dati čovjeku snage, da se ne boji nikakovih muka.S takvom vjerom u pomoć svemogućega Boga okrijepljeni kršćanski mučenici, čudesnom su snagom išli veselo u smrt i na najokrutnije muke.

30. Zaklinjanje majke nije bilo bez uspjeha. Dok je još majka bila u riječi, mladić je spontano povikao:"Što čekate? Ne pokoravam se kraljevoj zapovjedi, nego se pokoravam zakonu, danom našim ocima po Mojsiju!"

31.Potom se mladić odrešito obara na kralja prijekorom i prijetnjom:"A ti, koji si postao obretnikom svake zloće protiv Hebreja, nećeš izbjeći Božjim rukama!"

32-33. Mladić daje priznanje, da su patnje, što ih trpi njegov narod, radi grijeha toga naroda; ali ove su kazne na pokaranje i na popravljanje, jer se živi Gospod nakratko razgnjevio na svoj narod; kad pak narod zadovolji za svoje grijehe i raskajan se obrati k Bogu, Bog će se opet pomiriti sa svojim slugama. Takvo je gledanje na problem patnja kod onih, koji se pouzdavaju u Božju providnost, pravednost i milosrđe.

34-35. Sasvim je oprečno takvom gledanju vladanje okrutnoga kralja Antioha IV. Epifana. Zato ga mladić oštro prekorava:"Ti bezbožniče i najpoganiji od svih ljudi!" Spočitava mu, kako se uzalud omamljuje isprazním nadama , uprtim na svoju oholost i zato diže svoje nasilničke ruke na Božje sluge. Zato neka ne misli, da će izbjeći sudu onoga svemogućeg Boga, koji sve vidi. Oholost uvijek vodi k propasti, pa ne može drukčije svršiti ni kod Antioha. Osim toga svemogući i sveznajući Bog vidi sva njegova opaka djela, za koja će biti pravedno kažnjen.

36. Mladić dalje naglašuje opreku između svoje braće, koja su časno umrla mučeničkom smrću zaradi zavjeta vječnoga života, i između kralja, koji će po Božjem sudu ispaštati pravednu kaznu za svoju oholost.

37-38.Mladić zaključuje svoj govor odlukom, da spremno daje i svoju dušu i svoje tijelo, t.j. svoj život, za otačke zakone. Ovoj izjavi nadodaje molitvu, da bi Bog što prije bio milostiv svome narodu, a kralja da Bog prisili mukama i bičevima na priznanje, da je On jedini pravi Bog, što se kasnije doista i dogodilo (II.Mak 9,12). Značajno je napokon, kako mladić s čvrstim pouzdanjem u Boga vjeruje, da će njegove muke kao što i muke njegove braće biti tolika naknadna zadovoljština Bogu za učinjene grijehe naroda, da će prestati ta progonstva. Misao dakle naknadne zadovoljštine, koja se kasnije sve bolje očituje u kršćanskoj predaji prigodom podnašanja muka kršćanskih mučenika, već je u vrijeme Makabejsko bila poznata.

39. Čuvši takav smion odgovor i prijekor protiv sebe kralj se veoma raspalio od srdžbe te je protiv ovoga najmlađega još okrutnije pobjesnio, tim većma, što je teško podnosio da ga je izvrgao rug

lu nakon njegovih obećanja, da će ga učinito bogatim i sretnim,ako otpadne od Mojsijeva zakona. Za kralja bio je najstramotniji njegov moralni poraz, što ga je doživio od mučeništva ove sedmero braće.

40. Napokon nadahnuti pisac završuje ukratko njegovo mučeništvo, da je ovaj preminuo čist iz ovoga svijeta imajući savršeno pouzdanje u Gospoda. "čist" znači ovdje, da se nije okaljao ni krivovjerjem ni otpadom, ni prestupanjem Mojsijeva zakona, kad bi jeo što nečisto.

41. Izvještaj o mučeničkoj smrti same matere posve je kratak : da je napokon i ona posljednja nakon svojih sinova umrla.Ta već je time dosta očevidno njezino mučeništvo, kad je gledala groznu mučeničku smrt svojih sedmero sinova.

Lik junačke žene, majke sedmero sinova, jedan je od najznačajnijih i najsnažnijih likova među ženama staroga zavjeta, i to zbog heroizma u podnašanju neizrecivih boli, kad su joj sinovi u najstrašnijim mukama umirali kao mučenici prave vjere. Nadalje zbog svoje nepokolebljive vjere i ufanja u prekogrobni život duše pravednika, i napokon zbog toga, jer je spas duša shvaćala većim dobrom,nego li ikoje vremenito dobro, pa i vrednijim od zemaljskog života. U veličini svojih sedam moralnih boli ona je tip novozavjetnoj Kraljici mučenika ,blaženoj Djevici Mariji pod naslovom <u>Sedam Žalosti</u>.

42. Pisac završuje ovaj odlomak napominjući, neka bude s navedenim primjerima dosta rečeno o prisiljavanju na učestvovanje u poganskim žrtvama i o okrutnostima mučenja. Time je htio reći, da tu nisu izbrojeni svi primjeri takovih mučeništva.

Neosnovano je mišljenje racionalista, koji osporavaju historijsku istinitost izvještaja o mučeništvu starca Eleazara i sedam braće s njihovom majkom. Za historijsku istinitost ovih izvještaja govori i naročiti uvod i završetak ovog odlomka II. Makabejske knjige.-

G L A V A VIII.

1. PRIPRAVA JUDE MAKABEJCA NA USTANAK PROTIV NEPRIJATELJA (8,1-15)

<u>A) Prijevod</u>

8,1. A Juda Makabejac i oni koji su bili s njime, stali su krišom obilaziti sela te sazivati svoje srodnike, pa pridruživši k sebi i Judejce, koji su ostali vjerni judejstvu, skupili su oko šest hiljada ljudi.

2. Potom su stali moliti Gospoda, da pogleda na narod, što ga svi tlače, i da se sažali na hram , što su ga oskvrnuli bezbožni ljudi.

3. Neka bi se smilovao i gradu, kome prijeti propast i opasnost da bude sravnjen sa zemljom, te neka usliši krv, koja vapi k njemu.

4. Neka se spomene i nedužne nejačadi, koja su krivično pogubljena, i onih pogrda učenjenih protiv njegova imena, i da pokaže svoj gnjev na opake.

5. Kad je tako Makabejac skupio čete, odmah je postao neodoljiv neznabošcima, jer se je Gospodnji gnjev okrenuo u milosrđe .

6. On je stao iznenada navaljivati na gradove i na krajeve i spaljivati ih te zauzimajući znatna mjesta razbio je mnoge neprija-

teljske čete.

7. A ponajviše bi se služio noćima, da vrši takove napade, i glas o njegovu junaštvu raznosio se na sve strane.

8. A Filip videći da je taj čovjek postepeno uznapredovao i da postizava uspjehe, pisao je Ptolemeju, vojvodi od Cilicije i Fenicije, neka bi pripomogao kraljevim stvarima .

9. I ovaj je odmah pozvao Patroklova sina Nikanora, jednoga od prvih prijatelja i poslao ga na čelu vojske, skupljene od svakovrsnih plemena, koja nije brojila manje od dvadeset hiljada, da istrijebi sav judejski narod; a pridijelio mu je vojvodu Gorgiju, čovjeka vrlo vješta bojnim poslovima.

10. A Nikanor je namjeravao, da će iz prodaje judejskih zarobljenika isplatiti Rimljanima kraljev danak, koji je iznosio dvije hiljade talenata.

11. Zato je odmah obavijestio primorske gradove pozivajući ih na kupovanje judejskih zarobljenika i obećavajući da će devedeset robova prodavati za jedan talenat, a ne misleći pri tom na kaznu,koja ga je trebala brzo stići od Svemogućega.

12. U to je Juda doznao za Nikanorov dolazak, pa kad je saopćio svojim ljudima, da je došla neprijateljska vojska,

13. Tada su se razbjegli i ostavili svoja mjesta oni koji su bili plašljivice i nisu se uzdali u Božju pomoć.

14. A drugi su opet prodali sve što im je ostalo i ujedno su molili Gospoda, neka bi izbavio one, koje je bezbožni Nikanor još prije boja prodao,

15. Pa ako i ne radi njih samih, a ono zbog svoga zavjeta s njihovim ocima i radi svoga svetoga i veličanstvenog imena, koje prizvano na njih.

B) Tumačenje

8,1. Poslije potresnog izvještaja o mučenicima nadahnuti pisac nastavlja izvještaj o Judi Makabejcu, započet u 5,27,koji je s devetoricom ljudi počeo organizirati otpor protiv neprijatelja.Time počinje novi odlomak ove knjige, u kom se opisuju patnje i borbe za vjersku i bogoštovnu slobodu Izraelskog naroda. Juda Makabejac uspio je obilazeći iz svoga skrovišta sa svojim ljudima po obližnim gradovima i selima da sakupi između još preostalih vjernih oko 6000 ljudi, spremnih za boj za narodnu slobodu i oslobođenje jerusalemskog hrama od obeščašćenja.Tu se ujedno vidi,da žarke molitve svetih mučenika, o kojima je bio govor u pređašnjoj glavi, nisu ostale neuslišane.

2-4 . Prije negoli započne svoje bojeve Juda Makabejac obraća se k Bogu sa svojim ljudima žarkom molitvom za Božju pomoć. U toj molitvi se ističu patnje naroda odasvud pritješnjenog od neprijatelja ,očajno stanje oskvrnutog hrama, bijedno stanje glavnoga grada, koji je gotovo sasvim sravnjen sa zemljom, te nevino prolivena krv mučenika , koja vapi za osvetom .

Naročito se u molitvi naglašuje, neka bi se Bog smilovao, da osveti prolivenu krv nevino poubijane djece, koja još nisu bila kadra da se ogrješuju protiv kraljevskih zakona. Napokon se u molitvi naglašuje, ako Bog ne kazni neprijatelje zbog svih njihovih nasilja protiv hrama, grada i naroda nanesenih i samom Bogu, neprijatelj će smatrati, da je njihov Bog jači od pravoga Boga.

5-7. Žarku molitvu Jude Makabejca i njegovih pristaša Bog je uslišao. Juda Makabejac zadavao je neprijateljskoj vojsci teške pora-

ze. On je iznenada osvajao iz neprijateljskih ruku tvrdave i gradove, ili ih ognjem spaljivao, natjeravajući u bijeg neprijateljsku vojsku.Svoje je navale poduzimao većinom noću, iznenađujući neprijatelja. O junačkim podvizima Jude Makabejca doskora se proširio glas nadaleko.

8-11. O uspjesima Jude Makabejca bio je obaviješten Filip,podrijetlom Frigijac (5,22), poganski upravitelj Jerusalema , koji je o svemu izvijestio Ptolemeja, upravitelja Celesirije i Fenicije,nazvanog Dorimena. Ovaj je bio posebno zadužen da vodi brigu o Judeji poslije Apolonijeve pobune, a bio je povezan i s odmetničkim Menelajem (4,45-47). Ptolemej Dorimen bacio je oko na Nikanora, sina Patroklova, jednoga od najbližih kraljevih prijatelja,opremivši mu vojsku oko 20.000 ljudi raznih narodnosti da s njome potpuno uništi judejski narod. K njemu je pridružio još vojničkog vještaka Gorgiju. Nikanor računajući sa sigurnom pobjedom protiv Jude Makabejca nadao se, da će tom zgodom nakupiti mnoštvo roblja, pa je zato obavijestio trgovce robljem, da će se prodavati po 90 robova za jedan talenat.S tim utrškom računao je dobiti 2000 talenata, što ih je sirski kralj imao naplatiti Rimljanima u ime dužnog danka, uglavljenog za vremena Antioha III. Velikog (223-187.pr.Kr.). Prema približnom računu bila bi po tom cijena 1 roba pol kg srebra (1) Tako je računao Nikanor, ali se u svom računu ljuto prevario, jer nije računao s osvetom Božje providnosti, koja je odlučila osigurati pobjedu Judi Makabejcu.

12-15. Juda Makabejac bio je obaviješten o Nikanorovom vojnom pohodu te je odmah o tom izvijestio svoje ljude. Međutim našlo se strašljivica, koji su posumnjali u to, da li će Bog biti na pomoć u njihovoj borbi protiv sirske vojske, i ti su se povukli i ostavili Judu Makabejca. Oni pak, koji su mu ostali vjerni, pridavali su svoju imovinu, da uzmognu nabaviti sebi potrebno vojno oružje, te su odlučili junački se boriti pod vodstvom Jude Makabejca za svoju vjeru i domovinu, pripravni i život svoj dati za tu svrhu.Ujedno su u molitvi punoj pouzdanja u Božje milosrđe tražili od Boga pomoć, da spriječi sramotno od Nikanora naumljeno zločinstvo prodavanja u roblje njihovih sunarodnjaka, pa da se neznabošci ne izruguju iz imena Božjega, da ih je tobože njihov Bog ostavio na cjedilu.

2.NIKANOROV PORAZ (8,16-29)

A) Prijevod

8,16. Skupovši dakle Makabejac svoje ljude na broj šest hiljada, stao ih je hrabriti, neka se ne plaše od neprijatelja niti da se boje mnoštva poganskog naroda, koje nepravedno ide na njih, nego da se hrabro bore.

17. Neka imadu pred očima onu sramotu, što su je bezakonici počinili sa svetim mjestom , i ono zlostavljanje osramoćenoga grada kao i uništenje pradjedovskog građanskog prava.

18."Oni se uzdaju" - rekao je -" u svoje oružje i u drska junaštva, a mi se uzdamo u Svemogućega Boga, koji može jednim migom oboriti i one, koji idu na nas, i vasioni svijet".

19. Potom im je spomenuo još i pomoći, koje su primili njihovi pradjedovi, kad je za Senaheriba poginulo sto osamdeset i pet hiljada.

---

(1)Normalna cijena roba bila je oko 6.500 Din,a polovica cijena 3.250.

20. Zatim u boju protiv Galaćana u Babiloniji, gdje se borilo osam tisuća ljudi i četiri tisuće Makedonaca, pa kad su se Makedonci našli u nevolji, tada je onih osam tisuća porazilo stodvadeset tisuća uz veliku pomoć koju su primili s neba.

21. Kad ih je tako ohrabrio i učinio spremnima da poginu za svoje zakone i za domovinu, razdijelio je vojsku na četiri dijela:

22. Na čelo pojedinim odredima postavio je svoju braću: Simona i Ivana (Josipa) i Jonatana, i svakomu je podvrgao po tisuću i pet stotina.

23. Potom je rekao Eleazaru, da im pročita svetu knjigu, davši im lozinku: "S Božjom pomoću!" Sam je pak preuzeo vodstvo prve čete i započeo boj s Nikanorom!.

24. Budući da im je Svemogući pomagao u boju, pobili su preko devet hiljada neprijatelja, te izranili i onesposobili veći dio Nikanorove vojske, nagnavši konačno sve u bijeg,

25. Zaplijenili su i novac onih, koji su došli da ih kupuju. Potom goneći ih još dugo povratili su se kad ih je prinudilo vrijeme,

26. Budući da je bio dan pred subotom, pa ih radi toga nisu dalje progonili.

27. Tada su još pokupili njihovo oružje, domogli se njihova plijena, te stali praznovati subotu, veoma hvaleći i slaveći Gospoda, koji ih je toga dna izbavio i opet im počeo iskazivati svoju milost.

28. A kad je prošla subota, dali su dio od plijena onima, koji su bili mučeni, pa udovicama i sirotama, a što je preostalo, podijelili su među sobom i svojom djecom.

29. I kad su to svršili, učinili su zajedničku prošnju moleći Gospoda, da bi se sasvim pomirio sa svojim slugama.

B) Tumačenje

8,16. Prema grčkom tekstu Juda Makabejac okupio je oko sebe 6.000 ljudi; što se slaže s retkom 22. gdje je od te vojske razdijeljene među njih četvoricu vođa svakomu dopalo 1500 ljudi. Netočno je dakle u Vg da je ima 7.000 ljudi. Prije boja Juda Makabejac obodrio je svoju vojsku, neka se ne plaši daleko većeg mnoštva neprijateljske vojske, koja nepravedno navaljuje na judejski narod, koji je pod Božjom zaštitom.

17-18. Juda Makabejac u svom govoru podsjeća svoju vojsku na zlodjela neprijateljske vojske, što ih je ona počinila oskvrnjivanjem svetog mjesta, zlostavljanjem građana, zabranjivanjem vršenja patrijarhalnih zakona, drskim oskvrnjivanjem i pljačkom svetog posuđa, oskvrnućem svetog mjesta podizanjem žrtvenika u čast poganskom idolu Zevsa (I. Mak. 1,57; II. Mak. 5,16; 2,) nasiljima i okrutnišću prema sljedbenicima svetog zakona (5,25-26; 6,6). Tolika grješna djela i nasilja ne mogu ostati bez pravedne Božje kazne. Judejci se uzdaju u pomoć Svemogućega, dok se njihovi neprijatelji uzdaju samo u svoju oružanu snagu i izruguju se vjeri u Božju svemogućnost. To ne može ostati bez Božje kazne. (I. Mak 7,41 i sl.).

19-20. Juda podsjeća u svom govoru na značajne povjesne događaje, iz kojih se vidi, kako je Bog svojom svemogućnošću mnogo puta pritekao svome narodu u pomoć protiv mnogobrojnijeg neprijatelja. U I. Mak (4,9) spominje se, kako je Bog Izraelce izbavio od neprijateljske vojske egipatske kad je pošla u potjeru za Izraelcima prema Crvenom moru i nakon sretnog prelaza Izraelaca bila potopljena u Crvenom moru. Ovdje pak doziva u pamet paničan bijeg asirske Senahe-

heribove vojske od 185.000 ljudi, koja je opsjedala Jerusalem za pobožnoga kralja Ezekije (IV.Kralj 19,35;Is 37-38).Slično se dogodi lo kad je Antioh III. pozvao u pomoć Judejce, njih 8.000 (Vg 6.000) i 4.000 Makednnaca protiv pobunjenih Galaćana u Babiloniji pod vodstvom medijskog satrapa Molona (275 pr. Kr.), kojih je bilo 120.000. Ta je deset puta brojnija vojska bila uz Božju pomoć poražena od Judejaca i Makedonaca. (I.Mak 10,36).

21-23. Nakon pobudnih riječi Juda Makabejac organizirao je svoju vojsku tako, da ju je razdijelio na 4 dijela, svaki po 1500 vojnika, i postavio im za vođe svoju braću: Simona, Josipa (zapravo Ivana, isp.I.Mak 2,2-4) i Jonatana, a sam je preuzeo vodstvo nad četvrtim odjelcm. Prije početka bitke pozvao je Juda Eleazara (Vg Ezdru da pročita iz knjige Mojsijeva zakona o Božjoj pomoći u vojevanju za Božji zakon. Vjerojatno je to stavak iz Deuteronomije 20,1-8 kako napominje i I,Mak 3,56.Potom je Juda odredio kao borbenu lozinku:"S Božjom pomoću!" Nakon toga je Juda Makabejac sa svojom četom nasrnuo na glavnog vođu neprijateljske vojske, Nikanora.

24-27. Božja pomoć u borbi nije izostala. Od neprijateljske vojske palo je 9.000, dakle tri hiljade više negoli je bilo Judine vojske. Osim pobijenih bilo je mnogo ranjenih i onesposobljenih za boj na sirskoj strani, a ostatak dao se u divlji bijeg. Pobjedničkoj vojsci Judinoj dopao je u ruke i novac, koji je od neprijateljske strane bio pripravljen za kupovanje roblja. Vraćajući se iz boja Judina je vojska pokupila i obilan plijen, ostavljen od neprijatelja, a budući da je nakon toga uslijedilo svetkovanje subote, svi su zahvaljivali Bogu za pomoć, kojom su tako uspješno pobijedili neprijateljsku vojsku.Ta je pobjeda napunila velikom radošću judejski narod i obodrila njihov duh za daljnje borbe.

28-29. Dan poslije subote porazdijelili su plijen među postradalo pučanstvo, udovice i sirote, a ostatak među borce i njihove porodice, kako je bilo određeno po Mojsijevom zakonu (Nm 31,27; I. Sam 30,25 i sl). Sav je narod zahvaljivao Božjem milosrđu, što im se smilovalo i time dalo nadu, da će se opet moći obnoviti svetište i normalno vršenje bogoslužja.

3.POBJEDA NAD TIMOTEJEM I BAKHIDOM,NIKANOROV BIJEG (8,30-36).

A) Prijevod

8,30.Potom su se sukobili s Timotejevim i Bakhidinim četama te pobili preko dvadeset hiljada od njih i osvojili vrlo visoke tvrđave, te razdijelili mnogo plijena među sobom i među one, koji su bili zlostavljani, pa sirote i udovice i k tome starce.

31 . Zatim brižno pokupivši njihovo oružje pohranili su sve na prikladnim mjestima, a što je ostalo od plijena odnijeli su u Jerusalem.

32. Ubili su i Filarha (četovođu) od Timotejevih ljudi, najbezbožnijeg čovjeka, koji je Judejcima zadao mnogo jada.

33.A kad su u domovini slavili pobjedu, spalili su one, koji su potpalili sveta vrata, zajedno s Kalistenom, koji je utekao u neku kućicu .Tako je i on primio zasluženu plaću za svoju bezbožnost.

34. A zlikovačka hulja Nikanor, koji je doveo tri hiljade trgovaca da kupuju Judejce,

35. Bio je s Božjom pomoću ponižen od onih, koje je držao za ništa, pa je morao skinuti svoje sjajne haljine, i tako je kao odb-

jegli rob po osamljenim putevima došao u Antiohiju, posvema slomljen zbog poraza svoje vojske.

36. On je namjeravao, da će Od Judejaca, što će ih zarobiti u Jerusalemu, spremiti danak Rimljanima, a sada je morao javiti, da Judejci imadu Boga za braniča i da im se zbog toga ne može nauditi, jer vrše zakone, koje im je On naredio.

B) Tumačenje

8,30.-31. Ovdje nadahnuti pisac kao usput spominje pobjedu nad vojskom Siraca pod vodstvom Timoteja i Bakhide, kojima je ovaj puta bio vrhovni zapovjednik Nikanor. Timotej e već prije doživop više poraza od Jude Makabejca (I.Mak5,1 i sl.), a ovaj puta nalazio se zajedno s Bakhidom kao podređeni vojskovođa Nikanoru kao vrhovnom zapovjedniku. Težak poraz, što ga je Juda Makabejac ovaj puta zadao neprijateljskoj vojsci, sastojao se u tom, što je od neprijateljske vojske bilo pobijeno do 20.000 ljudi, a taj je poraz zapravo pretrpio Nikanor kao vrhovni vojskovođa ove vojne ekspedicije. I ovaj puta je Judina vojska zadobila obilat plijen od neprijatelja, koji je po obićaju razdijelila nemoćnima, siromasima, udovicama i starcima. Oružje pak poraženog neprijatelja bilo je brižno pokupljeno i pohranjeno u spremištu u Jerusalemu.

32-33. Od onih, koji su mnogo zla počinili, spominju se dvojica, koje je nakon neprijateljskog poraza stigla zaslužena kazna. To je bio Filarh, jedan od Timotejevih zapovjednika, kao vojnih kapetana, koji je počinio mnoge zločine protiv Judejaca, koji je nakon ovog neprijateljskog poraza bio radi svojih zločinstva ubijen. Drugi pak po imenu Kalistem, koji je bio jedan od glavnih sudionika kod spaljivanja svetih vrata, sluteći da će se na njega oboriti pravedan gnjev naroda, pokušao se sakriti u neku kućicu, ali je njegova zloća bila kažnjena kaznom jednakom njegovu zločinu , i to tako da su zapalili kućicu u kojoj se bio sakrio i u toj vatri je i on bio spaljen.

34-36. Napokon se ocrtava, kako je stigla zaslužena kazna mnogostrukog zločinca Nikanora. Nakon poraza njegove vojske nije mu preostalo drugo nego sramotan bijeg, a to je bila kazna radi zločina, kad je namjeravao načiniti bezdušnu trgovinu robljem, a sada je bio ponižen od najbijednijeg roba. Lišen svih časti potucao se uz obalu Sredozemnog mora dok nije potpuno osamljen prispio do Antiohije. On koji je obećavao, da će od prodaje judejskog roblja namiriti danak Rimljanima, morao je sada priznati, da je Bog zaštitnik Judejaca, i da se njima ne može ništa zla dogoditi, dok vjerno izvršuju Božji zakon. Ali iz kasnijih događaja, kad je ponovno poveo vojsku protiv Judejaca, vidi se, da nije ostao dosljedan tome uvjerenju, i zato ga je Bog kaznio, da je poginuo u boju protiv judejske vojske, a njegovu glavu i odsječenu mu desnu ruku izvjesili su na jedan stup ispred hrama u Jerusalemu, da svi ljudi vide, kako je Božja kazna stigla toga zločinca i hulitelja na hram Božji (II.Mak 15,6:25-30).

G L A V A IX.

BOŽJA KAZNA NA ANTIOHU IV.EPIFANU
(9,1-29)

A) Prijevod

9,1. U isto vrijeme dogodilo se, da se Antioh osramoćen vraćao
iz perzijskih krajeva.
2. On je provalio u čuveni grad Persepolis, te je pokušao da
opljačka hram i zadobije vlast nad gradom. Tada je mnoštvo u samoob-
rani brzo pograbilo oružje i suzbilo ga, tako da je bio prisiljen
na sramotan uzmak.
3. A kad je bio kod Ekbatane, doznao je, što se je dogodilo s
Nikanorom i s onima koji su bili s Timotejem.
4. Sav bijesan od srdžbe smišljao je, kako bi nepravdu onih, ko-
ji su ga natjerali u bijeg, osvetio na Judejcima. Zato je zapovjedio
upravljaču kola, da bez prestanka tjera i svrši put. Međutim već mu
je prijetila kazna s neba, jer je ovako oholo govorio: "Načinit ću
od Jerusalema judejsko groblje, kada dođem onamo".
5. Ali Gospod Bog Izraelov, koji sve vidi, udario ga je i neob-
jašnjivom i neizlječivom bolešću, jer čim je izgovorio onu riječ,
spopala ga je nesnosna bol u crijevima i strašne muke u utrobi.
6. A to je bilo i sasvim pravedno, jer je on mnogim i nečuve-
nim mukama mučio utrobe drugih, ali se nije okanio svoje goropadnos-
ti.
7. Nego se nadimao još većom ohološću, i rigajući plamen gnje-
va na Judejce zapovjedao je, da se ubrza putovanje. Tada se dogodi-
lo , da je pao s kola, na kojima se vozio najvećom brzinom, i kako
je nesretno pao, iščašio je sva uda na tijelu.
8. I tako su onoga, koji je u svojoj nadčovječjoj oholosti mis-
lio, da može zapovijedati morskim valovima i na mjerila metnuti gor-
ske vrhove, sada morali nositi na nosilima, kad je pao na zemlju, do-
kazujući time svakome Božju silu:
9. Da, i crvi su provrvjeli iz tijela bezbožniku, s njega ži-
vog je otpadalo meso u bolima i mukama, te je sva vojska teško pod-
nosila njegov smrad kad je gnjilio.
10. I tako ga nije mogao nitko više pratiti zbog nepodnosiva
smrada, iako je on malo prije mislio, da može dohvatiti nebeske zvi-
jezde.
11. Zato je sada skršen počeo popuštati od svoje velike oholos-
ti i Božjim bičem dolaziti do spoznaje, jer su ga od časa do časa
stale pritiskati sve veće muke.
12. Pa kad nije mogao više ni sam podnositi svoga smrada, rekao
je ovo: "Pravo je pokoravati se, Bogu, i nitko od smrtnika neka ne
misli da je jednak Bogu".
13. I tad se je zličinac stao moliti Gospodu, koji mu se više ne-
će smilovati, te ovako govoriti:
14. Da će sveti grad, kamo se žurio da ga došavši sravni sa zem-
ljom i načini od njega groblje, - sada proglasiti slobodnim.
15. Judejce, koje prije nije smatrao dostojnima ni ukopa, nego
ih je htio pobacati da ih izjedu ptice i divlje zvijeri, da će sada
učiniti sve jednake s Atenjanima.
16. A sveti hram, koji je prije oplijenio, da će sada uresiti naj-
ljepšim zavjetnim darovima , i da će mu mnogostruko povratiti sve
sveto posuđe, a prinose potrebne za žrtve da će davati iz vlastitih
prihoda.
17. Napokon da će postati i Judejac te poći po svem svijetu
gdje stanuju ljudi i navještati Božju silu.
18. Ali kako boli nisu ništa popuštale, jer se na nj oborio pra-
vedan Božji sud, to je on posve izgubio nadu s obzirom na sebe, pa
je Judejcima pisao slijedeće pismo, koje ima molbeni prizvuk, te gla-
si ovako:

19. "Kralj i vojvoda Antioh mnogo pozdravlja čestite građane Judejce, želeći im zdravlje i dobru sreću!

20. Ako ste zdravi zajedno s djecom, ako su vaše stvari po volji, molim se Bogu s najvećom zahvalom i stavljajući svoje ufanje u nebo.

21. S ljubavlju se spominjem vašeg štovanja i vaše blagonaklonosti. Kad sam se vraćao iz perzijskih krajeva, zapao sam u tešku bolest, pa smatram potrebnim da se pobrinem za zajedničku sigurnost svih vas.

22. Ja još ne očajavam o svom stanju, nego imam veliku nadu, da ću se izvući iz te bolesti.

23. Ipak videći kako je moj otac odredio sebi nasljednika, kad je pošao s vojskom u gornje krajeve,

24. Da oni, koji su u zemlji, znadu, na kome su državni poslovi, i da se ne zbunjuju, ako bi se dogodilo štogod neočekivana, ili bi nadošla kakva nesreća,

25. A s druge strane opažam, kako obližnji vladaoci i susjedi kraljevstva vrebaju zgodnu priliku, jedva čekajući da se što dogodi da bude kraljem moj sin Antioh, koga sam polazeći u gornje krajeve premnogima od vas i često povjerio i preporučio. O tom sam i njemu pisao pismo.

26. Zato vas molim i prosim, da se sjetite, što sam svakome javno ili pojedinačno učinio dobra, i da sačuvate svoju dosadašnju blagonaklonost prema meni i prema mome sinu.

27. A ja sam uvjeren, da će i on znati blago i čovjekoljubivo postupati s vama, slijedeći moj vladarski način".

28. Tako je taj krvnik i hulnik poslije najužasnijih muka, kakove je on znao spremati drugima, završio svoj život najbjednijom smrću u tuđoj zemlji u planinama.

29. Njegovo je tijelo uzeo sa sobom njegov drug od mladosti Filip, ali se je uplašio od njegova sina Antioha i otišao u Egipat k Ptolemeju Filome-toru.

B) Tumačenje

U čitavoj ovoj glavi nadahnuti pisac, prije negoli prijeđe na opis obnove bogoslužja u hramu, ocrtava sudbonosan svršetak Antioha IV. Epifana, da se i na njemu vidi, kako ga je zadesila pravedna Božja kazna za njegovu opakost i bezbožnost. Piščevo izlaganje je dramatski živahno. Ako se sravni s onim izvještajem u I. Mak (6,1-16), u bitnom se s njim slaže, ali ima pojedinosti, što se u I. Makabejskoj ne spominju, a ovim se izvještajem nadopunjuju s posebnom nakanom, da se pokaže, kako je napose Božjom kaznom bila pokarana njegova neopisiva oholost i okrutnost strašnim poniženjem i patnjama.

1-2. U isto vrijeme, dok su Judejci vodili borbe protiv Nasilja vojvode Nikanora i njegovih pomagača: Timoteja, Filarha i Kalistena i pobjeđivali ih (gl.8), kralj Antioh IV. Epifan, zaslijepljen nezasitnom lakomošću za blagom, zaputio se na pustolovne vojne pothvate u Perziji i Mediji, prešavši rijeku Eufrat g. 147, sel. ere, odnosno 166. pr. Kr. O istom pothvatu govori se u I. Mak (6,1-16), gdje se spominje kako je Antioh IV. Epifan kanio opljačkati hram u Elimaidi, a to je pokrajina, u kojoj se nalazi grad Perzepolis. U tom gradu naumio je opljačkati hram i grad silom pokoriti svojoj vlasti. Ali tu je naišao na ogorčen otpor građana te bio od njih poražen tako da se morao okrenuti u sramotan bijeg. To je bio prvi težak udarac njegovih neuspjeha i poniženja njegove oholosti.

3. Drugi težak udarac, koji je na Antioha IV.Epifana još poraz nije djelovao, bile su vijesti o porazima njegovih vojvoda Nikanora i Timoteja od vojske Jude Makabejca. Za taj je poraz saznao Antioh Epifan na svom bijegu prema gradu Ekbatani. Taj je poraz uslijedio već poslije njegova vojnog pohoda u Perziju,t.j.148.g.selewe,odnosno 165.pr.Kr. Malo zatim došla je također vijest o obnovi posvete hrama u Jerusalemu. Uslijed tih vijesti odustao je od namjere da zavojšti na grad Ekbatanu.

4. Antioh IV. Epifan, razjaren neopisivim gnjevom zbog sramotnog poraza u Periji i ogorčen zbog poraza svojih vojvoda u Judeji, odlučio je svoj gnjev iskaliti na Judejcima. Zato je odlučio da se kolima što brže prebaci u Judeju, te je čitavim putem tjerao kočijaša, da što brže vozi.Usput se u svom bijesu prijetio, da će kada dođe u Jerusalem , načiniti od njega judejsku grobnicu.

5-7. Ali pravda Božje providnosti osujetila je zločinačke namjere Antioha IV.Epifana tako, što je on nakon bogohulno izgovorenih riječi iznenada bio spopadnut od strašnih boli utrobe i gorkih muka unutrašnjih organa, protiv kojih nije mogao naći lijeka. Te su muke i boli bile odmazda Božje pravednosti za sve one okrutnosti, što ih Epifan počinjao protiv Judejaca . Zlo se još pogoršalo, kad je Antioh Epifan u svojoj nestrpljivosti stalno tjerao kočijaša, da se sve više s kolima žuri, da što prije stigne u Judeju, da se osveti Judejcima. U to ga je stiglo četvrto nepredviđeno zlo, da je uslijed prebrze jurnjave pao s kola i zadobio teške ozljede udova, i tako je povrh unutrašnjih boli zadobio nove vanjske boli od povrijeđenih udova.

8-10. Nadahnuti pisac primjećuje, kako je ovim udarcima nesreća bila strašno ponižena oholost Antioha IV.Epifana, koji se hvastao, da može zapovijedati morskim valovima i stavljati na vagu gorske vrhunce, a sada je bio toliko ponižen, da su ga morali na nosilima nositi. Tako je bio prisiljen konačno priznati nadmoć Božje svemogućnosti, tim više, što ga je udarilo još jedno zlo, da su mu iz utrobe počeli crvi izlaziti, i da se od njega počeo širiti toliki smrad od raspadanja i truleža, mesa, da je sve bježalo od njega.Čitava armija teško je podnosila taj smrad. Ne zna se kakva je to bolest bila. Neki misle, da je to bila akutna upala slijepog crijeva (appendicitis fulminans), a zbog izlaženja crvi ili glista, da je to bila bolest "helminthiasis" (1) izjedanje od crva. (La Sacra Bibbia III, I libri storici -2,461,nota 5; Echter Bibel II,879,nota 9) Od slične bolesti bolovao je Herod Veliki (Flav.Ant. 17,168 i sl. i njegov sin Herod Agripa Dap 12,23),da su mu iz živa tijela izlazili crvi.

11-12. Antioh IV.Epifan konačno posvema slomljen+/ u svojoj oholosti, i počeo je uviđati, da je ta bolest pravedna Božja kazna. U I.Mak (6,12) navodi se , kako se sada uslijed grižnje savjesti , sjetio zala, što je počinio na Jerusalemu, gdje je opljačkao sve hramsko blago. Na Antiohu IV. Epifanu ispunila se sada i proročka riječ molitve najmlađega od sedam mučenika da se Bog što skorije smiluje Judejskom narodu, " a tebe da prinudi mukama i bičevima da priznaš da je On jedini Bog". (II Mak 7,37). I sam Antioh, kad nije više mogao podnositi svoga vlastitog smrada od bolesti, bio je prisiljen da svečano ispovijedi:"Pravo je pokoravati se Bogu, i nitko od smrtnika neka ne misli, da je jednak Bogu!" Tim priznanjem Anti-

+/ od strašnih boli, koje su od časa do časa bile nepodnošljive,postao je slomljen

oh IV. Epifan uvidio je svoju oholost, kad se nazivao ". bog Epifan" -theos Epifanés. Prigodom svojih arheoloških istraživanja naišao je i francuski učenjak Champolion na novce iz doba helenističkih kralјeva Ptolemeja s natpisima u tri jezika "Theós Epiphanés". (1) prorok Daniel je unaprijed navijestio:"da će doći vrijeme, kad će kralj koji će raditi po svojoj volji i uzvisivat će se protiv svakog boga, i u svojoj obijesti govorit protiv Boga bogova, i uspijevat će dok se ne napuni mjera srdžbe, jer ono što je određeno ispunit će se" Dan 11,36).

13-14. Nadahnuti pisac konstatira, da je ovaj zločinac, t. j. kralj Antioh Epifan, potpuno slomljen svojom strašnom bolešću,"počeo činiti zavjete Gospodaru, koji mu se više neće smilovati". To znači , da molitva Antioha nije proizlazila iz osjećaja svrhunaravnog kajanja, što je uvrijedio Boga, nego radi vremenitog razloga , što je tako teško kažnjen radi svojih zločina.Takova duševna dispozicija nije bila dovoljna, da svojom molitvom postigne od Boga smilovanje, da mu oprosti grijehe, pa zato mu se Bog nije smilovao. Zaludu je Antioh Epifan sada obečavao, da će sveti grad (Jerusalem) proglasiti slobodnim, za koji je prije govorio žureći se da što prije stigne u njega, da će ga sravniti sa zemljom i da će ga čitava učiniti grobljem. Tu se ispunilo i proroštvo četvrtog sina makabejskih mučenika, koji je idući u mučeničku smrt rekao:"O kako je utješno preminuti od ljudi onima, koji s nadom očekuju od Boga, da će po njemu opet biti uskriseni; ali ti nećeš imati uskrsnuća na život! " (II.Mak 7,14)

15-17. Antioh Epifan, pritisnuti strašnom bolešću, razmetao se dalje obećanjima, da će Judejce izjednačiti s Atenjanima. Tumačitelj Calmetus čita mjesto "Atenjanima " "Antiohijcima", ali je vjerojatnije čitanje "Atenjanima", jer su oni živjeli slobodni prema svojim zakonima birajući sami svoju upravu i ne pokoravajući se tuđincima. To je dakle sada obećavao onaj Antioh Epifan, koji do nedavna nije smatrao Judejce vrijednima ni ukopa, nego ih je htio prepustiti za hranu pticama i divljim zvijerima. Nadalje obećavao je, da će onaj hram, što ga je prije oplijenio, dati uresiti najljepšim darovima , mnogostruko mu povratiti sve sveto posuđe, i da će davati iz svojih sredstava prinose za žrtve. Napokon obečaje Antioh Epifan, da će sam prijeći na židovstvo i po čitavom svijetu navještati Božju veličini, drugim riječima to znači, da će postati misionar prave vjere.No kako se malo moglo vjerovati u ta obećanja i zavjete Antioha Epifana, očevidno je iz pređašnjih primjera vjerolomstva njegovih vojvoda, kao i iz vjerolomstva njegovih nasljednika.

18. Izgubivši svaku nadu u ozdravljenje jer su njegove patnje bile pravedna Božja kazna, Antioh Epifan odlučio je da uredi pitanje njegova nasljedstva na kraljevskom prijestolju, t.j. da osigura svome sinu Antiohu V. Eupatoru kraljevski prijesto. Zato upravlja pismo Židovima u Antiohiji, u kom se snizuje do neobične uljudnosti , sasvim oprečne inače njegovu nasilnom, oholom i okrutnom karakteru, upotrebljavajući ton uljudnosti, što ga je naučio dok je bio talac u Rimu. Povod pismu bio je taj, što je doznao, da na kraljevsko prijestolje pretendira Demetrije, sin njegova brata Seleuka IV.

19. Sam naslov ovog pisma odaje neobičnu ljubežljivost, do koje se Antioh IV.Epifan znao snizaziti, kad ga je pritisnula nužda .

(1)Abel-Starcky,La sainte Bible,Les Livres des Macabées ,Paris, ed Cerf 1961. str .64.

Inače to nije stil sirske kancelarije. Ali ovdje osjeća se Antioh IV. Epifan prisiljenim, da se posluži ovakim stilom, jer je naslućivao da bi prigodom njegove smrti moglo u državi doći do trvenja zbog borbe za kraljevski prijestol.Da predobije za sebe blagonaklonost Židova, naziva ih najboljim građanima, Kolike li opreke prema inače toliko ispoljivanoj mržnji i bijesu protiv tih istih Židova, što se naročito razabire iz njegova postupka prigodom mučeništva starca Eleazara i sedmero braće (6,18-31; 7,1-42). U uvodu lista želi im zdravlje i dobru sreću. Kolike li opreke prema njegovom okrutnom vladanju, dok je nastojao Židove uopće uništiti kao narod, da im ne stane traga!(I Mak 1,16-64).Kraj svega toga ne propušta Antioh IV. Epifan isticati svoju oholost nazivajući se kraljem i knezom (princeps) grčki "strategós", što znači vojnički stepen odlikovanja,nešto slično kao danas general.

20. Zanimljivo je, da Antioh IV .Epifan,koji je tolika zla učinio Židovima, sada u svom pismu tim istim Židovima i njihovoj djeci,ako im je dobro, izjavljuje, da s najvećom zahvalnošću moli Boga stavljajući svoje ufanje u nebo. No čini se, da su te želje upravljene onim Židovima, koji su se nastojali prilagođivati njegovoj vlasti, a to su bili odmetnici od Mojsijeva zakona (4,7-15).

21-25. Dalje navodi razloge, zašto im piše.Ponajprije javlja im, da se na povratku iz Perzije teško se razbolio, pa zato smatra potrebnim, da se za slučaj smrti osigura kraljevstvo njegovu sinu Antiohu V.Eupatoru. Slično je postupio Antioh III, dok je vojevao u istočnim krajevima, namjeravajući se dočepati blaga iz hrama božice Nane, da bi mogao namiriti danak Rimljanima, ali je tom prigodom bio iz zasjede ubijen. I on je označio sebi za nasljednika na kraljevskom prijestolju Seleuka IV.Filopatora (187-175).Antioh IV,Epifan predvidio je, da bi poslije njegove smrti mogle nastati borbe za prijestolje, jer je bio obaviješten, da i Demetrije, sin njegova brata Seleuka IV.pretendira na sirsko prijestolje. Zato neka se zna, koga je Antioh IV. Epifan odredio za svoga nasljednika, unatoč toga što se nada, da će preboljeti svoju bolest. Ta je nada međutim bila sasvim bez temelja, jer je narav bolesti Antioha IV.Epifana bila takva, da tu nije bilo izgleda za ozdravljenje. Ujedno izvješćuje, da je o tom obavijestio i svoga sina Antioha V. kao i mogućnike (dynástas).

26-27. Svoje pismo zaključuje Antioh IV.Epifan s molbom na sjećanje dobročinstava, što ih je učinio bilo javno, bilo pojedinačno Židovima u Antiohiji, a to su sigurno oni odmetnici, koji su mu se ulagivali, pa zato očekuje, da će oni biti vjerni njegovu sinu. Na kraju preporučuje svoga sina da je uvjeren, da će on odgovarati očekivanjima naroda svojom čednošću i čovjekoljubljem i da će ravnati po njegovim direktivama i brinuti se za njihovo dobro.Zanimljivo je, da u pismu nije označen datum, kada je pisano.

28-29.Nadahnuti pisac završuje ovaj svoj izvještaj o zadnjim časovima života kralja Antioha IV.Epifana s kritičkom primjedbom:"Tako je taj krvnik i hulitelj poslije najužasnijih muka, kakove je zadavao drugima, završio svoj život najbijednijom smrću u tuđoj zemlji u planinama". Antioh IV.Epifan umro je u Tabi (164.pr.Kr.-148sel. ere) u pokrajini Paretaceni, danas Ispahan, na medijsko-perzijskoj granici.Svoje posljednje poruke dao je svome prijatelju Filipu koji je njegovo tijelo dopremio da se sahrani u Antiohiji. Međutim nije mogao voditi brigu o preuzimanju kraljevskog prijestolja za Antioha V.jer je to sebi prisvojio njegov suparnik vojvoda Lizija, koji je

s vojskom preoteo vlast nad Antiohijom, a Filipu ne preostade drugo nego da pobjegne u Egipat k Ptolemeju Filometoru da spasi glavu. Budući da je Antioh V. bio jeoš nedorastao, preuzeo je tutorstvo nad njim Lizija (I. Mak 6,14 i sl.).

GLAVA X.

1.OBNOVA BOGOŠTOVLJA U HRAMU JERUSALEMSKOM (10,1-9)

A) Prijevod

10,1. Međutim je Makabejac sa svojima, jer ih je Gospod vodio, opet zauzeo hram i grad.

2. Srušili su žrtvenike, što su ih po trgu sagradili tuđinci i uništili gajeve.

3. Potom su očistili hram i podigli drugi žrtvenik; zatim su iskresali vatru iz kamena i tom vatrom prinjeli žrtvu poslije dvije godine; ujedno su obnovili kađenje, tamjanom, zapalili svjetiljke i postavljanje hljebova.

4. A kad su sve to izvršili, pali su ničice i stali se moliti Gospodu, da ne bi više nikada pali u takove nevolje; pa ako bi kada i sagriješili, da ih On sam kara s blagošću, ali da ih ne predaje bogohulnim i divljim poganima.

5. A dogodilo se, da je čišćenje hrama bilo proslavljeno na isti dan i mjesec, na koji je bio oskvrnut od pogana, a to je dan dvadeset i petog Kisleva.

6. Svetkovali su kroz osam dana, onako kao blagdan Sjenica, sjećajući se kako su prije malo vremena na blagdan Sjenica boravili u planinama i špiljama kao divlje zvijeri.

7. Zato su nosili štapove obavite bršljanom, vinovom lozom i paomama zahvaljujući hvalospjevima Onomu, koji ih je tako sretno vidio, da je došlo do očišćenja hrama.

8. Ujedno su zaključili jednodušno odlukom i naredbom, da sav Judejski narod treba svake godine slaviti te dane.

9. Takove su dakle bile prilike u vrijeme preminuća Antioha nazvanog Epifana (Slavnoga).

B) Tumačenje

10,1. Svršivši izvještaj o Antiohu IV,Epifanu i njegovom žalosnom svršetku nadahnuti pisac, prije negoli prijeđe na izvještaj o vladanju njegova sina Antioha V.Eupatora, izvješćuje o očišćenju hrama od oskvrnuća počinjenih od strane Antioha IV.Epifana i njegovih vojvoda Nikakanora, Timoteja i Lizija a naročito Kalistena (I. Mak 4,38; II.Mak 8.33).Ovaj se izvještaj stvarno uglavnom pokriva s onim u I.Makabejskoj (4,36-59). No pored toga nadahnuti pisac skreće posebnu pažnju na bogoštovne predmete, i tu spominje neke pojedinosti, koje nisu spomenute u I.Makabejskoj.

2-3. Najprije je trebalo ukloniti iz dvorišta ispred hrama idolatrijski žrtvenik Zevsa Olimpijskog (I.Mak.1,54),a potom poganskih idola podignute po gradskim ulicama, a napose uništiti bludničke gajeve. Zatim su Judejci sagradili novi žrtvenik za žrtve paljenice (I.Mak 4,42.47) Budući da se već preko 2 godine nisu prinosile žrtve uslijed oskvrnuća predašnjeg žrtvenika, trebalo je ponovno doći do žrtvene vatre, a to se učinilo tako, da su kresanjem iz kremena dobile iskre, iz kojih su raspirili vatri za potpaljivanje žrta-

va. Odsele se ta vatra opet stalno podržavala. Načelo je bilo to da se za potpaljivanje žrtvene vatre ne smije upotrebljavati vatra, koja je bila već i profanoj upotrebi. Osim dobivanja takove vatre pomoću kresanjem iz kremena služili su se i konkavnim zrcalom, kojim su hvatali sunčane zrake i iz njihova loma u žarištu zapaljivali predmet; slično i pomoću mjedenog posuđa. Za datiranje vremena između oskvrnuća hrama i žrtvenika služe nam podaci iz I.Mak (1,57), gdje se označuje kao godina toga oskvrnuća 145.sel.ere, a to je 168 pr.Kr., dok je obnova vatre bila nakon minule 2 godine, a to znači u 148. sel.ere, ili 165.pr.Kr. (II.Mak 9,28). Nakon podizanja novog žrtvenika postavljen je ponovno i kadioni žrtvenik u svetinji hrama, te svijećnjak i stol za postavljanje hljebova.

4-5. Kad je sve to bilo izvršeno, narod je padnuvši ničice molio Boga, da ga ubuduće čuva od ovako velikog zla, kao što je bilo oskvrnuće hrama te huljenje i pogrđivanje svetišta od strane neznabožaca. Uspomena na ponovno posvećenje hrama slavila se 25.dana mjeseca Kisleva (oko 10.prosinca 165.pr.Kr. i dalje kroz 8 dana, kao i blagdan Sjenica. Datum je padao na isti dan, u koji je prije 2.godine bio hram oskvrnut.

6-9. Blagdan obnove posvete hrama slavio se s velikim veseljem, slično kao blagdan Sjenica. Na spomen, kako su za vrijeme neprijateljskih progona morali se skrivati po gorskim pećinama, a kao vanjski znak te proslave nosili su na štapovima privezane zelene grančice, bršljan, vinovu lozu i paomino lišće, zahvaljujući hvalospjevima Bogu, što im je dao dočekati taj čas radosti. Odsele se taj blagdan slavio svake godine .Na kraju ovog odlomka spominje se žalostan svršetak Antioha IV. koji se u svojoj oholosti nazivao Epifan, što znači slavan, a svršio je svoj život u najvećem poniženju i nečasnosti.

+ + +

II. DIO

II.MAKABEJSKE KNJIGE (10,10-15,40)

DOGAĐAJI ZA VLADE ANTIOHA V. EUPATORA

1.RAD PROTIV IDUMEJACA (10,10-23).

A) Prijevod

10,10. A sada ćemo izvijestiti o događajima Antioha Eupatora, sina onoga bezbožnika, saževši ukratko o ratnim nevoljama.

11. Kad je dakle taj preuzeo kraljevstvo, postavio je nad državnim poslovima nekoga Liziju, prvoga vojvodu u Celesiriji i Feniciji:

12. Jer je Ptolomej, nazvan Makron, pokušao da s Judejcima postupa miroljubivo, nastojeći prvi da sačuva pravednost prema njima, jer im se prije činila nepravda.

13. Zato su ga prijatelji optužili kod Eupatora, pa je odasvud stao slušati, da je izdajica, jer je ostavio Cipar, koji mu je bio povjerio Filometor, i prešao k Antiohu Epifanu; jer svoje odlične vlasti nije znao odlično vršiti, on se otrovao i svršio život.

14. Kad je potom Gorgija postao vojvodom tih krajeva, počeo je skupljati najamničku vojsku i odasvud vojevati protiv Judejada.

15. U isto vrijeme domogli su se Idumejci prikladnih tvrđava i stali dosađivati Judejcima i primajući izbjeglice iz Jerusalema kušali su podržavati rat.

16. Tada su oni oko Makabejaca, moleći se prizivali Božju pomoć u boju navalili na idumejske tvrđave.

17. I udarivši junački na njih osvojili su ta mjesta, suzbili sve, koji su se borili na zidovima i pobili sve na koje su naišli tako, da je palo ne manje od dvadeset tisuća (ljudi).

18. Budući pak da je najmanje oko devet hiljada pobjeglo u dvije dobro utvrđene kule, koje su imale sve što je potrebno za opsjedanje,

19. Makabejac je ostavio Simona i Josipa i k tome Zakeja s njegovima kojih je bilo dovoljno za opsadu, a sam je otišao u druga mjesta, gdje je bila veća potreba.

20. Ali Simonovi ljudi pohlepni za novcem dali su se podmititi novcima od nekih u kulama, te su primili 70.000 drahma i pustili neke da uteknu.

21. A kad su javili Makabejcu što se dogodili, skupio je narodne vođe i optužio one što su prodali za novce svoju braću, jer su otpustili njihove neprijatelje.

22.Potom je dao izdajice pogubiti i odmah je zauzeo obje kule.

23. Budući pak da mu je s oružjem u ruci išlo sve po sreći,pobio je u obadvije tvrđave preko dvadeset tisuća.

B) Tumačenje

10,10.Pisac nagoviješta, da prelaui na prikaz ratnih nevolja u vrijeme Antioha V. Eupatora, sina Epifana. Premda je Antioh Epifan još neko vrijeme bio na životu, dok su se neki od tih događaja zbi-

vali, jer je Lizija još za života Antioha IV. Epifana prisvojio se bi tutorstvo nad malodobnim kraljem Antiohom V. komu je bilo tek 9 godina, i nazvao ga Eupator, čime je htio istaknuti, da je imao dobrog oca, premda je otac Antioh Epifan bio imenovao vojvodu Filipa skrbnikom njegova malodobnog sina Antioha V., ali Filip pobijeđen od Lizije potražio je utočište u Egiptu kod Ptolemeja Filometora(II Mak 9,29). Antioh IV. Epifan je međutim umro 164. pr.Kr. odnosno 148. sel.ere. na bijegu iz Perzije (10,9).

11-13. Razumljivo je da je malodobni kralj Antioh V. Eupator bio pod uplivom vojvode Lizija, koji je već u vrijeme Antioha IV. Epifana bio imenovan voditeljem poslova za krajeve od rijeke Eufrata pa sve do Egipta (I.Mak 3,32).Nadahnuti pisac spominje ga kao s prezirom "neki," jer je organizirao već prije nekoliko vojna protiv Judejaca (I.Mak 3,38;4,27). On je bio vrhovni vojskovođa (strategós prótarhos) Celesirije i Fenicija, radi kojih pokrajina je dolazilo do sporova između egipatskih i sirskih kraljeva. Kako je došlo do toga, da se dočepao tolikog ugleda i vlasti, objašnjuje se u r.12.U tim je pokrajinama bio neko vrijeme upraviteljem Ptolemej Makron.On je nastojao biti pravedan prema Židovima, ali se time zamjerio onima, koji su se ulagivali kralju, pa su o njemu počeli širiti klevetničke glasine, da je izdajica, jer je ostavio čast glavara Cipra,koju mu je bio povjerio Ptolemej Filometor, te je prešao na stranu Antioha IV.Epifana. Povrijeđen zbog naziva izdajnika i sluteći da mu je daljnji položaj nemoguć, od očaja se otrovao, jer je uvidio da mu nije moguće miroljubivo posredovati između sirskih vladara i Židova.

14.-17. Zadržavši Lizija sebi vrhovno vojno zapovjedništvo,postavio je mjesto Ptolemeja Makrona kao podređenog vojvodu Gorgiju,te mu povjerio vojevanje protiv Judejaca. On je skupio najamničku vojsku i sa svih strana počeo ugrožavati Judejce.On je već prije s Nikanorom sudjelovao u ratu protiv Judejaca. (II.Mak 8,9-10.) Njemu je dobro došlo, što su također Idumejci uznemirivali Judejce i primali k sebi u zaštitu odbjegle judejske odmetnike (I.Mak 3,5.8;5,65).Ali Judejci su pod vodstvom Jude Makabejca uz Božju pomoć uspješno vojevali i osvojili njihove utvrde. U tim je bojevima palo najmanje oko 20.000 protivnika.

18-19. Međutim se na neprijateljskoj strani ipak uspjelo spasiti oko 9.000 izbjeglica (Vg ne kazuje , broj, nego "neki"),koji su se zaklonili u dvije jake tvrđave, dobro opskrbljene svim, što je za obranu potrebno. Juda Makabejac ostavio je za opsjedanje ovih dviju tvrđava Simona, Josipa i Zakeja , s dovoljnim brojem vojske , da ih opsjedaju, a sam Juda Makabejac zaputio se u borbe,gdje je bila potrebnija njegova prisutnost.

20-23. Za otsustva Jude Makabejca dali su se neki od Simonovih ljudi podmititi te iz pohlepe za novcem pustili su da su iz tvrđava neki pobjegli, primivši od tih izbjeglica 70.000 drahma (oko 434 kg srebra) = oko 2,000.000-Din). Kad je to dočuo Juda Makabejac,optužio je krivce pred ratnim sudom radi krivnje , što su prodali svoju braću, te su bili osuđeni na smrt. Time naime, kad su potkupljeni mitom pustili da pobjegnu neprijatelji, omogućili su, da se ti neprijatelji na drugom mjestu bore protiv Judejaca. Juda Makabejac je i dalje uspijevao u borbama i uspješno vodio sve, što mu je bilo povjereno. U dvjema tvrđavama bilo je pobijeno preko 20.000 ljudi .

2.POBJEDA NAD TIMOTEJEM (10,24-38)

A) Prijevod

10,24. U to je Timotej, koji je prije bio poražen od Judejaca, skupio mnogo stranih četa i sabrao još i znatan broj konjanika iz Azije došao da kopljem zauzme Judeju.

25. I kad se je stao približavati, oni koji su bili uz Makabejca obratili su se molitvom k Bogu posuvši glave prahom i pripasavši kostrijet oko bokova,

26. I padnuvši na podnožje pred žrtvenikom mislili su, da im bude milostiv, da postane neprijatelj njihovim neprijateljima i da se usprotivi njihovim protivnicima, kako objašnjava zakon.

27. A kad su svršili molitvu, pograbili su oružje, otišli su podalje od grada i zaustavili se, kad su se približili neprijateljima.

28. Kad je zora zarudjela, nastao je sukob obiju. Jedni su imali kao zalog svoj sretan uspjeh i za slobodu s hrabrošću svoje pouzdanje u Boga, a drugi su sebi odabrali za vođu u boju svoje junaštvo.

29. Za vrijeme žestoke bitke ukazalo se protivnicima s neba pet krasnih ljudi na konjima sa zlatnim uzdama, koji su se stavili na čelo Judejcima.

30. Dvojica su uzeli međuse Makabejca i štitili ga svojim oružjem čuvajući ga od rana, a na protivnike bacali su strelice i munje. Tako su oni smeteni sljepoćom puni straha bili ubijani.

31. I bilo je pobijeno dvadeset hiljada i pet stotina, te šest stotina konjanika.

32. A sam Timotej pobjegao je u tvrđavu po imenu Gazaru, vrlo utvrđenu kulu, gdje je bio zapovjednikom Hajrej.

33. A oni oko Makabejca oduševljeno su opsjedali tvrđavu četiri dana.

34. A oni koji su bili unutra, uzdajući se u čvrstoću tvrđave, užasno su psovali i govorili bestidne riječi.

35. A kad je peti dan počelo svitati, dvadeset mladića od onih koji su bili uz Makabejca, raspaljeni gnjevom zbog onih huljenja učinili su juriš na zid i u bijesnoj srdžbi pobili su svakoga na koga su naišli.

36. Jednako su i drugi s protivne strane navalili na one, koji su bili unutra, i zapalivši kule i raspirivši lomače pekli su žive one bogohulnike; opet drugi razbili su vrata te pustili unutra ostalu vojsku i zauzeli grad.

37. A Timoteja, koji se bio sakrio u neku jamu, zaklali su, a tako i njegova brata Hereja, i Apolofona.

38. A kad je to bilo svršeno, počeli su hvalospjevima i zahvalnim pjesmama slaviti Gospoda, koji je iskazao tako veliku dobrotu Izraelu i dao im pobjedu.

B) Tumačenje

10,24. Nadahnuti pisac upozorava na sirskog vojvodu Timoteja, koji je već bio spomenut zajedno s vojvodom Bakhidesom (8,30), a u I.Makabejskoj (4,26-35) također se spominje, da je bio od Jude Makabejca pobijeđen u bitci kod Betsure. Ovoga Timoteja valja razlikovati od drugog vojskovođe Timoteja, koji je bio na čelu Amonitskih ratnih četa, s kojim je također Juda Makabejac vodio borbe i više puta

ga pobijedio (I Mak 5,6-8.24-54;II.Mak 12,10-31). Taj dakle prvi Timotej, koji je već više puta bio pobijeđen od Jude Makabejca, skupio je kao sirski vojvoda opet silnu plaćeničku vojsku i s njom krenuo protiv Judeje. Vojska je bila sastavljena od pripadnika raznih narodnosti, a konjaništovo iz azijskih krajeva gornje Medije, koja je bila na glasu zbog timarenja konja. Timotejeva je nakana bila da oružjem pokori Judeju sirskoj vlasti.

25-27. Judejci okupljeni oko Jude Makabejca, uzbuđeni tom viješću, počeli su činiti pokoru posipavajući glavu pepelom i opasujući oko bokova kostrijet i ujedno padajući ničice na zemlju molili su Boga za pomoć. Tu su molitvu vršili pokraj žrtvenika za žrtve paljenice. U molitvi su vapili neka bi Bog njima bio milostiv,a neprijateljima neka bude neprijatelj i protivnicima protivnik. Tim paralelizmom hoće se jače istaknuti intenzitet Božje pravde prema starozavjetnom načelu "jus talionis" (Ex 23,22). Okrijepljeni molitvom brzo su se naoružali i pošli izvan grada da se približe neprijatelju, ali još nisu isti dan započimali bitke.

28. Peti dan u ranu zoru započeo je ratni sukob. Judejce je vodio kao motiv pouzdanje u Boga, od koga su očekivali pomoć za pobjedu, dok se neprijateljska vojska pouzdavala samo u svoju fizičku jakost .

29-31. U boju pomoglo je Judejcima do pobjede čudesno viđenje: Iznad Jude Makabejca neprijateljska vojska vidjela je 5 konjanika , opremljenih zlatnim uzdama koji su zaštićivali i vodili Judu Makabejca, slično kao kod provale sirskoga vojvode Heliodora, kad je htio silom opljačkati jerusalemski hram (3,25-26). Dvojica su svojim oružjem zaštićivali Judu Makabejca, da ga nitko nije mogao raniti, a trojica su upravljali vodstvom bitke i bacali na protivnike strelice i munje. Od sijevanja munja protivnici su bili tako zabliješteni, kao da su oslijepili.Uslijed toga nastao je u neprijateljskoj vojsci strašan metež. Pod takovim okolnostima Judina je vojska izvojevala sjajnu pobjedu, jer je na neprijateljskoj strani palo 20.500 pješaka i 600 konjanika.

32-34. Teško poraženi Timotej, da sačuva živu glavu, utekao se u tvrđavu Gazaru, kojom je zapovijedao Herej.Tu je tvrđavu svojedobno pojačao sirski vojvoda Bakhides (I.Mak 9,52). U toj tvrđavi bila je još napose kula, u koju se zaklonio Timotej. Ali vojska Jude Makabejca . ohrabrena pređašnjom pobjedom, krenula je junački da opsjedne Gazaru. Opsada je trajala četiri dana. U tvrđavi opsjednuti koji su se preuzetno uzdali samo u svoju snagu,izgubivši ustrpljivost počeli su huliti i sramotno pogrđivati bezbožnim riječima Boga.

35-36 Peti dan u osvit zore Makabejevi mladići, rasplamćeni gnjevom protiv hula, načinili su juriš na zidove tvrđave, a za njima su pojurili drugi i navalili na kule te ih zapalili. Ujedno su provalili vrata tvrđave, zapalili lomaču i na njoj spalili bezbožne hulitelje.

37-38. Nakon osvojenja tvrđave kroz dva dana su plijenili grad. Timotej, pak, koji se bio sakrio u neku cisternu, kad je bio pronađen, bio je ubijen zajedno sa svojim bratom Herejem i vojskovođom Apolofanom. Time je opet bila izvojevana potpuna pobjeda, za koju su Judejci pjesmama i hvalospjevima zahvaljivali Bogu za pobjedu nad bezbožnicima (g.165.pr.Kr. -148.sel.e.).

G L A V A XI.

I.PORAZ NAD LIZIJOM (11,1-12)

11,1. A poslije sasvim malo vremena kraljev skrbnik i rođak te upravnik državnih poslova Lizija, vrlo teško podnoseći ono, što se dogodili,

2. Skupio je oko osamdeset hiljada i sve konjaništvo, te je navalio na Judejce, namjeravajući kako bi grad načinio helenskim naselјem.

3. A hram poput drugih gajeva kod neznabožačkih naroda načinio novčanim rudnikom, svećeničku pak čast prodajnom svake godine:

4. Pri tom nije ništa mislio na Božju silu, nego se preuzetno ufao u desetak hiljada pješaka i hiljade konjanika te osamdeset slonova.

5. Ušavši tako u Judeju približio se Betsuri, utvrđenom mjestu, od Jerusalema udaljenom pet shojna (nikako:pet stadija),počeo je pritješnjavati.

6. A kad su oni oko Makabejca doznali , da su tvrđave opsjedane, počeli su se uz plač i suze moliti Gospodu, da bi poslao dobroga anđela na spašenje Izraelu .

7. Na to je sam Makabejac pograbio oružje i ohrabrio druge, da zajedno s njime srnu u pogibao te pomognu svojoj braći. Tako su zajedno i hrabro pohitali.

8. Još su bili blizu Jerusalema, kad im se ukaže jedan konjanik u bijeloj haljini, koji im se vitlajući zlatnim oružjem stavio na čelo.

9. Tada su se svi zajedno zahvalili milosrdnom Bogu i ohrabrili se u dušama, tako da su bili spremni navaliti ne samo na ljude nego i na najdivlje zvijeri i na željezom okovane zidove.

10. Tako su išli naprijed u bojnom redu imajući uza se suborioca, koga im je s neba poslao milosrdni Gospod.

11. Potom udarivši kao lavovi na svoje neprijatelje pobili su ih jedanaest hiljada, a konjanika hiljadu šest stotina, dok su sve ostale nagnali u bijeg .

12. Najveći dio ovih bio je izranjen, spasavajući goli život , bez oružja, a sam Lizija spasio se sramotnim bijegom.

B) Tumačenje.

11.1-3. Kratko je vrijeme prošlo poslije pobjede Jude Makabejca nad Timotejem, kad je Judejcima zaprijetila nova vojna od Siraca pod vodstvom Lizije, štitnika malodobnoga kralja Antioha. V. Eupatora,a inače kraljevog rođaka i vrhovnog voditelja državnih poslova, u neku ruku regenta. O tom Liziji govori se na više mjesta u I.Makabejskoj knjizi (3,32;3,38;4,28,35;6,14-17). Taj Lizija bio je organizator sirske vojne, kojoj je postavio na čelo Ptolemeja, Nikanora i Gorgiju g.165.pr.Kr., koja je bila pobijeđena od Jude Makabejca (I. Mak 3,38-4,27). Potom je Lizija osobno poveo drugu vojnu protiv Judejaca g. 164.pr.Kr. od 60.000 pješaka i 5000 konjanika, koja je bila pobijeđena kod Betsure (I.Mak 4,28-35). Te je godine umro Antioh IV.Epifan, dobivši prije smrti obavijest o tom porazu. Potom je Lizija poveo treću vojnu protiv Judejaca sa 80.000 i sve konjaništvo, a to je vojna koja se opisuje u ovom odlomku. II.Mak (11,1-12). U ovoj vojni nadao se Lizija, da će osvojiti glavni grad Judeje Jerusa-

lem i nastaniti ga tuđinsima, pretežnim dijelom Helenima ili Grcima. To je bila uglavnom taktika helenističkih vladara, da svojim pučanstvom nastane osvojene gradove i tako ih heleniziraju.(I.Mak 3,36). Tom prigodom oporezovali bi i hram, kao što su bila oporezovana i poganska svetišta; isto tako je i za velike svećenike bio propisan godišnji porez kralju (II.Mak 4,24).

4-5. Lizija se prekomjerno pouzdavao u snagu svoje vojske pješaka i hiljade konjanika, i k tomu još 80 slonova.Ovoliki broj slonova drži se pogrešnim uslijed nepažnje prepisivača, jer kasnije (13,2) navodi se samo 20 slonova. Pa i kod vojske Antioha Velikoga od 72.000 ljudi spominje se , da je imao samo 22 slona (App.Syr.32.) Ušavši u Judeju Lizija se približio tvrđavi Betsuri. Za tvrđavu kaže grčki tekst, da je bila na erymńo horío = nepristupačnom mjestu, dok Vg kaže "angusto loco" = na tijesnom mjestu. Dakle nešto slobodnije prevedeno. Po smislu znači da je već po prirodi bila ta tvrđava teško osvojiva. Pogrešno je u Vg, da je bila od Jerusalema udaljena samo "pet stadija", a tako i u grčkom tekstu mjesto "stadio - usspente" treba da stoji "shōinous pénte", što bi iznosilo oko 25 klm. Toliko otprilike je stvarno Betsura udaljena južno od Jerusalema.

6. Čim je Juda Makabejac sa svojim ljudima dočuo, da Lizija opsjeda tvrđave, počeo je on i sve mnoštvo naroda s plačem i suzama moliti Božju pomoć, da im pošalje svoga anđela zaštitnika Izraelskog naroda, kako se spominje u Mojsijevoj knjizi Izlaska (23,23), gdje Bog obećava Izraelskom narodu , ako bude vjerno vršio Božje zapovijedi, da će anđeo Božji ići pred njima i uvesti ih u zemlju Amoreje, Heteja, Ferezeja i.t.d. Takva se molitva u više navrata spominje i u ovoj knjizi (3,25;10,29-30;15,23).

7-10. Sa čvrstim pouzdanjem u Božju pomoć brzo je Juda Makabejac sa svojim ljudima pograbio oružje, ne bojeći se ratne pogibli , da pomogne svojoj braći. Dok su tako hrabro koracali, najednom im se već u blizini Jerusalema ukaže sjajna pojava konjanika (ispor.3,23;10,29), gdje ide pred njima u krasnom odijelu sa zlatnim oružjem i vitlajući kopljem. To im je dalo odmah još jači poticaj da se ohrabre te su blagoslivali milosrdnog Boga i toliko se napunili junaštvom, da su bili pripravni da navale ne samo na ljude nego i na najdivlje zvijeri, dapače i na prodiranje željeznih zidova.

11-12. Navalivši dakle s lavljom srčanošću pobili su 11.000 pješaka i 1.600 konjanika, a što je preostalo, nagnali su u ogoljeni bijeg. I samog Lizije nestalo je u sramotnom bijegu. Tako je i taj oholica bio ponižen u svom samopouzdanju.

2.PISMENI MIROVNI PREGOVORI (II.Mak 11,13-38)

A) Prijevod

11,13. Ali kako nije bio bezuman stao je u sebi razmišljati o porazu što ga je pretrpio, te najposlije uvidio da su Hebreji nepobjedivi, jer im u boju pomaže silni Bog; zato im poruči:

14. Da bi sklopili mir po svim pravednim uvjetima, a on da će kralja nagovoriti i prinuditi da im bude prijatelj.

15. I Makabejac je pristao na sve, što je Lizija tražio,brinući se za dobro; a kralj je odobrio, što je Makabejac preko Lizije za Judejce pismeno tražio.

16. A pismo, što ga je Lizija pisao Judejcima, sadržavalo je

što slijedi:"Lizija, Judejskom narodu, pozdrav!

17. Vaši poslanici Ivan i Absalom predali su napisanu ispravu moleći odluku o njezinom sadržaju.

18. Ja sam dakle izvijestio i kralja, o čemu ga je trebalo izvijestiti, i on je odobrio, što je bilo prihvatljivo.

19. Ako dakle održite svoju blagonaklonost prema državi, ja ću nastojati da i ubuduće poradim za vaše dobro.

20. Ujedno sam naložio, da o tom potanko rasprave s vama vaši i moji izaslanici.

21. Da ste zdravo! Stočetrdeset i osme godine, dvadeset i četvrtoga dana Diostra (Zevsa korintskoga) (Dioskorintskoga).

22. A kraljevo je pismo glasilo ovako:"Kralj Antioh pozdravlja brata Liziju.

23. Budući da se naš otac preselio k bogovima, želim da svatko u mome kraljevstvu živi u miru i brine se o svojim poslovima,

24. Jer smo čuli da Judejci nisu htjeli prijeći na helenske običaje po volji očevoj, nego su voljeli ostati kod svoga načina života moleći da im se dopuste njihovi zakonski običaji.

25. Želeći dakle, da taj narod bude bez uznemirivanja, odlučili smo, da im se povrati njihov hram i da slobodno živu po običajima svojih pređa.

26. Zato bi bilo dobro, da ih obavijestiš da im pružaš desnicu, da znadu za našu odluku, pa da budu dobre volje i radosno se late svojih poslova".

27. A kraljevo pismo narodu glasilo je ovako:"Kralj Antioh pozdravlja judejsko starješinstvo i ostale Judejce.

28. Zdravi bili, i bilo vam kako mi želimo; a i mi sami smo zdravi.

29. Menelaj nam je saopćio, da se želite vratiti i primiti se svojih poslova.

30. Koji se dakle vrate do tridesetog Ksantika, imat će mir bez straha.

31. Judejci će se služiti svojom hranom i zakonima, kao i nekada, i nikomu od njih neće više nitko dosađivati ni na koji način za ono, što je nehotice pogriješio.

32. Ujedno sam vam poslao i Menelaja , da vas utješi.

33. Da ste zdravo! Godine sto četrdeset i osme, petnaestoga Ksantika".

34. A i Rimljani su im poslali pismo, koje glasi ovako:"Kvinto Memije i Tito Manije, rimski poslanici, pozdravljaju judejski narod.

35. Mi pristajemo na ono, što vam je dopustio kraljev rođak Lizija.

36. O onom pak, što je odredio da se predloži kralju na potvrdu, odmah razmislite i pošaljite nekoga da mi uzmognemo biti za vas, kako nam je dužnost, jer putujemo u Antiohiju .

37. Zato se požurite i pošaljite nekoga, da i mi doznamo što mislite.

38. Da ste zdravo! Sto četrdeset i osme godine, petnaestoga mjeseca Ksantika.

B) Tumačenje

11,13-14. Lizija razmišljajući o svom porazu, nije bio toliko nerazborit, a da ne uvidi, da su Hebreji zato nepobjedivi, jer imadu za ratnog saveznika svemogućega Boga. Zato im je uvjerljivo poručio, da je pripravan sklopiti s njima mir pod kojimgod prihvatlji-

vim uvjetima; što više, nagovoriti i kralja, da im bude prijatelj.

15-16. Juda Makabejac bio je sklon prihvatiti Lizijinu ponudu, jer mu je bilo mnogo stalo do toga, da njegovu narodu bude dobro, tim više, što je kralj odobrio Lizijin pismeni prijedlog, da se Judejcima zajamči mir i održavanje njihova zakona. O tom nam govori tekst Lizijina pisma

17-21. Iz toga lista saznajemo, da su izaslanici Jude Makabejca, Ivan, a to je bio Judin brat, i Absalom, predali Liziji pismo Jude Makabejca, u kom su bili izloženi zahtjevi Jude Makabejca. Lizija prešućuje, da je on najprije poslao svoje izaslanike k Judi Makabejcu, jer inače ne bi Juda Makabejac slao svoje izaslanike k Liziji. U pismu je naime Lizija htio prikriti svoj stid, što je bio pobijeđen od Jude Makabejca. Lizija izjavljuje u svom listu, da su Judini poslanici zaželjeli odgovor na Judino pismo. Lizija dalje izjavljuje, da je Judino pismo trebalo predložiti kralju na uvid i odobrenje, a sam Lizija da je kralju objasnio što je bilo potrebno, i da je kralj odobrio ono što je bilo moguće. Ukoliko će pak ubuduće judejski narod pokazati svoju odanost sirskoj vladi, Lizija obećava, da će se brinuti za njihovo dobro. Kao datum pisma označen je dan 24. Dioskura, a to je krećansko ime za mjesec Ksantik, a pada između mjeseca veljače i ožujka, po prilici 9. ožujka 148.g.sel.ere, ili 164.pr.Kr.U hebrejskom zove se taj mjesec Adar.

22-26. Ovdje se navodi tekst kraljeva pisma Liziji, povodom lista što su ga Judejci upravili na Liziju. Kralj govori u majestetičkom pluralu, ističući tako svoje dostojanstvo. Liziju naziva svojim bratom jer mu je bio rođak. List je sigurno sastavljen prema uputi Lizije.Ni u ovom listu ništa se ne spominje Lizijin poraz, kao ni to, da je Lizija prvi pisao Judejcima. U listu se naglašuje briga kralja za dobro naroda njegova kraljevstva, koje je preuzeo poslije smrti svoga oca Antioha IV.Epifana, za kojega kaže, da se preselio k bogovima, što znači apoteozu kraljeva nakon smrti. To je uveo već Antioh I, nazivajući tako svoga pokojnog oca Seleuka I. Na pritužbu Judejaca, neka se od njih ne traži prelaz na helenske zakone, kao što je to tražio njegov otac Antioh IV. Epifan, odgovara kralj Antioh V., da se udovoljava njihovoj molbi,da im se dopušta živjeti po njihovim zakonima, odgovara Antioh V., da im se to načelo dopušta za volju mira i zadovoljstva. Jednako neka im se obnovi hram da se uzmogne uspostaviti redovno bogoštovlje. Napokon preporučuje, da Lizija pošalje k Judejcima posebno izaslanstvo s ponudom pomirenja na njihovo zadovoljstvo i njihovu korist. Datum ovog pisma nije označen, ali je vjerojatno, da je poslano istoga dana, kao i slijedeće pismo Židovima, t.j. 15 .Ksantika 148.g.sel.ere,t.j.početkom židovskog mjeseca Nisana (oko 15.ožujka)g.163.pr.Kr.

27-33. Treće pismo upravljeno je od kralja Antioha V.židovskim starješinama i ostalom židovskom narodu. Poslije pozdrava priopćuje se da je Menelaj saopćio kralju, da se Židovi žele povratiti i primiti se svojih poslova. To je onaj isti Menelaj, o kom se govori u 4,23.50. Radilo se o Židovima, koji su se borili protiv Siraca, te bili zatočeni u sirskim gradovima, da im se dozvoli, da se povrate svojim kućama. Kralj je odredio rok od 15 dana, otkad je prestao rat, da se mogu svi koji hoće povratiti svojim kućama. Osim toga ovdje se razumijevaju i oni Židovi, koji su se zbog ratova sa Sirćima morali sakrivati po skrovitim mjestima. Neka se više nikomu ne uzrokuje kakovih neugodnosti, nego neka živu u miru i bave se svojim poslovima.Na kraju kralj dodaje, da šalje k Židovima Menelaja, da s njim

urede svoje stvari . Menelaj je aspirirao na čast velikog svećenika, ali u tom zbog svoga izdajničkog karaktera nije uspio. O njegovoj sudbini govori se kasnije (II.Mak 13,3-8), da je bio od samog Lizija zbog svoje beskarakternosti pogubljen.

34-38. Ovaj odlomak sadržava poslanicu Rimljana Judejcima.Poslanicu su donijeli rimski legati Kvinto Memije i Tito Manije (Vg.Manilius).U toj poslanici Rimljani svjetuju Judejcima da dobro promisle o Lizijinim prijedlozima, pa neka saopće svoje mišljenje Rimljanima, da i oni odobre Lizijine prijedloge. O prijedlozima pak upravljenim kralju Antiohu V. neka što prije obavijeste, dobro prije razmislivši, da mogu poslije Rimljani dati svoje odobrenje, povoljno za Židove. To traže zato, jer se približavaju Antiohiji.Odatle se vidi, da su Rimljani bili pripravni intervenirati kod sirskoga kralja u korist Judejaca. List je datiran g.148.sel.ere 15.mjeseca Ksanticus-a, a to je oko 15.ožujka 163.g.pr.Kr. , dakle istoga dana, kad je Antioh V. poslao svoje pismo Judejcima.

G L A V A XII.

1. JUDA MAKABEJAC KAŽNJAVA JOPU I JAMNIJU (12,1-9)

A) Prijevod.

12,1. Kad su se dovršili ti ugovori, otišao je Lizija ka kralju, a Judejci su počeli obrađivati zemlju.

2. Ali krajinski vojvode: Timotej i Genejev sin Apolonije, pa Jeronim i Demofon, a osobito ciparski poglavica Nikanor, nisu im dali da mirno i spokojno žive.

3. U to su jafanski građani izvršili ovo bezbožno nedjelo:pozvali su svoje sugrađane Judejce sa ženama i s djecom, da se ukrcaju na lađe, koje su pripravili kao da ništa zla ne spremaju.

4. A kako je to bilo po javnom gradskom zaključku, Judejci su se odazvali, jer su htjeli mir, a u drugu ruku nisu naslućivali ništa zla. Tako su ih izveli na morsku dobinu i potopili ih ne manje dvije stotine.

5. Kad je Juda doznao za tu okrutnost izvršenu na njegovim suplemenicima, javio je to svojim ljudima,

6. I prizvavši u pomoć pravednoga suca Boga, navalio je na krvnike svoje braće te noću zapalio pristanište i spalio lađe te isprobadao one koji su se sklonili onamo.

7. A kako je grad bio zatvoren otišao je s namjerom da će se povratiti i istrijebiti svu Jafansku općinu.

8.Kad je pak doznao, da i građani u Jamniji namjeravaju jednako postupiti prema svojim sugrađanima Judejcima,

9. Navalio je noću i na Jamnijce i zapalio im pristanište s lađama, tako da se bljesak vatre vidio do Jerusalema, udaljena dvjestačetrdeset stadija.

B) Tumačenje

12,1-2. Na temelju sklopljenih ugovora vratio se Lizija ka kralju kao da je sve u najboljem redu što se tiče odnosa između Sirije i Judejaca. Judejci pak pod dojmom da je nastao mir, prihvatili su se obrađivanja zemlje. Međutim mnogi vojni zapovjednici sirske vojske po raznim krajevima nisu prestali uznemirivati Judejce.To su bili: Timotej, različit od onoga, što se spominje da je bio ubijen u

Gazari (II.Mak 10,32-38). Timotej, što se ovdje spominje, bio je vo-
đa amonitskih četa, koje su vojevale protiv Judejaca. Uz njega je
bio Genejev sin Apolonij (I.Mak 10 ,69), zatim Jeronim i Demofon, i
još Nikanor upravitelj Cipra.Rimski historik Polibije spominje (29,
11,2) , da je rimski vojskovođa Popilije poveo protiv Cipra vojsku,
da izbaci iz njega Antiohovu vojsku. Taj je Nikanor istovjetan s
onim , o kom je govor u 8,9, dok je drugi Nikanor, o kom se kasnije
(14,12) govori kao zapovjedniku slonova.

3-4. Kakva je mržnja pod uplivom spomenutih sirskih vojvoda bi-
la raspirivana od Siraca protiv Judejaca, vidi se iz brutalne šale,
što su je sebi priuštili stanovnici grada Jope protiv Judejaca.Pod
lažnim plaštem mira zamolili su Judejce, da se ukrcaju u čamce i
provezu morem judejske žene i djeca, a kad su bili na dubini, poto-
pili su ih oko 200.

5-7. Kad je to dočuo Juda Makabejac, planuo je pravednim gnje-
vom osvete, te je pozvao svoje ljude zaklinjući ih pravednim Božjim
sudom, i noću navalio na brodovlje u luci Jafe i sve ih spalio, a
one koji su se htjeli spasiti od vatre, pogubio je mačem,i još im
se zaprijetio, da će učiniti ponovnu navalu na Jopu, da sve njezine
stanovnike istrijebi sa zemlje.

8-9. Kad su i stanovnici Jamnije počeli prijetiti , da će uči-
niti nešto slično, kao oni u Jopi, učinio je Juda Makabejac noćni
juriš na Jamniju i spalio njihovo brodovlje, tako da se plamen te
vatre mogao vidjeti čak u Jerusalemu, koji je od Jamnije udaljen
240 stadija (oko 43 km).

2. NAVALA NA GALAAD I GORGIJU (12,10-37)

A) Prijevod

12,10. A kad su odmakli odanle devet stadija i stali kretati
protiv Timoteja, navalili su na nj Arapi ne manje od pet hiljada i
pet stotina konjanika,

11. Zametnula se žestoka bitka, u kojoj su imali sreću Judini
ljudi jer im je pomogao Bog; pobijeđeni nomadi zamolili, su da im
Juda pruži desnicu , obećavajući da će dati stoku, a i inače da će
im biti na pomoći.

12. Juda držeći da će mu zaista u mnogom biti od pomoći,pris -
tao je na mir s njima, i tako su pruživši si desnice otišli pod svo-
je šatore.

13. Potom je navalio na neki grad s nasipima, po imenu Kaspin,
utvrđen i okružen bedemima, napučen svakojakim narodima.

14. Njegovi su se građani pouzdali u čvrstoću zidova i u zali-
hu hrane,, pa su stali drsko postupati s Judinim ljudima rugajući
se i k tomu psujući, te govoriti što nije dopušteno.

15. Tada su Judini ljudi prizvali velikoga Gospodara svijeta ,
koji je bez ovnova (ratnih) i strojeva oborio Jerihon u Josuino vri-
jeme, te su nasrnuli poput divljih zvijeri na zid.

16. I zauzevši s Božjom voljom grad počinili su neopisiv po -
kolj tako, da je izgledalo kao da je jezero u blizini, široko dva
stadija, puno krvi, što se u nj stjecala.

17. Potom odmaknuvši se odanle sedamstotina pedeset stadija
došli su u Haraku i k Judejcima po imenu Tubijancima.

18. U tim krajevima nisu doduše zatekli Timoteja, jer je oti -

šao ne svršivši posla, ali je ostavio na jednom mjestu stražu, i to vrlo jaku.

19. Tada su Makabejevi vojvode, Dositej i Sosipater, izašli te pobili one, što ih je Timotej ostavio u tvrđavi više od deset hiljada ljudi.

20. Na to je Makabejac rasporedio svoju vojsku na čete i postavio njih nad tim četama , te su hitno krenuli na Timoteja, koji je imao oko sebe sto dvadeset hiljada pješaka i dvije hiljade pet stotina konjanika.

21. Timotej doznavši da dolazi Juda poslao je žene i djecu i ostalu prtljagu u mjesto nazvano Karnion. To mjesto bilo je teško opkoliti i teško pristupačno zbog tijesnih klanaca.

22. Kad se je pojavila prva Judina četa, spopao je neprijatelje strah, kome se pridružio užas od utvare nastale od Onoga koji sve vidi, nagnuli su u bijeg kud je koji mogao, tako te su mnogi bili izranjeni od svojih vlastitih ljudi nabadajući se na oštrice njihovih mačeva.

23. A Juda ih je još žešće progonio i probadajući zlikovce pobio je do trideset hiljada ljudi.

24. Sam pak Timotej dopao je u ruke Dositejevim i Sisipatrovim četama, ali se stao moliti s velikim pretvaranjem, da ga otpuste zdrava, jer da on ima u vlasti od mnogih roditelje a od nekih braću pa bi njih moglo zadesiti zlo.

25. Kad se potom svečano i mnogim uvjeravanjima obvezao, da će ih povratiti nepovrijeđene, pustili su ga radi spasenja svoje braće.

26. Tada je (Juda) krenuo na Karnion i Atergatij te pobio dvadeset i pet hiljada ljudi.

27. Kad je ove pobijedio i uništio, pošao je s vojskom i na Efron, utvrđen grad, u kom je stanovao Lizija i mnoštvo naroda pomiješana od svih plemena. Tu su pred zidovima stali jaki mladići, koji su se hrabro branili. Tamo su bile i velike zalihe bojnih sprava i strelica.

28. Ali oni (Judejci) su prizvali u pomoć Svemogućega, koji snažno satire neprijatelje u bojevima, te su osvojili grad i pobili u njemu dvadeset i pet hiljada stanovnika.

29. Podigavši se odanle požurili su se do Skitskog grada (Scitopolis), koji je od Jerusalema udaljen šest stotina stadija.

30. Ali su tamo naseljeni Judejci posvjedočili, da su Skitski građani prema njima vrlo prijazni i da su ih u teškim vremenima blago susretali.

31. Tada su im oni zahvalili i potakli ih, da i unapredak budu blagonakloni prema njihovu narodu, te se vratili u Jerusalem u osvit blagdana Sjenica.

32. A poslije blagdana nazvanog Pedesetnica udarili su s vojskom na idumejskoga vojvodu Gorgiju .

33. On je navalio sa tri hiljade pješaka i četiri sto konjanika.

34. U sukobu dogodilo se da je palo i nekoliko Judejaca.

35. U to je neki Dositej od Bakenorovih, junački konjanik, uhvatio Gorgiju i držeći ga za njegov plašt silom ga vukao htijući da toga prokletnika živa zarobi, ali je naletio na nj neki konjanik Tračanin i odsjekao mu ruku. Tako je Gorgija pobjegao u Marisu.

36. A budući da su se Ezdrinovi ljudi od premnogog vojevanja izmorili, Juda je prizvao Gospoda, da im se pokaže pomoćnikom u boju i provodičem u ratu;

37. Potom je započeo očinskim (materinjim) jezikom bojni poklič s pjesmama i nasrnuo iznenada na Gorgijine te ih natjerao u bijeg.

B) Tumačenje

12,10-12. Nakon uspješne pobjede nad Jopom i Jamnijom Juda je sa svojom vojskom krenuo protiv sirskog vojvode Timoteja, kad li su najednom nakon 9 stadija putovanja (oko 1,5 klm) navalili na njih arapski nomadi sa 5000 pješaka i 500 konjanika. Kad ih je Juda uz Božju pomoć pobijedio, sami su zatražili mir i obvezali se da će Judejcima davati pašu i činiti im druge usluge. Juda je pristao na uvjete mira, da uzmogne dalje proslijediti s vojnom protiv sirske vojske pod vodstvom Timoteja i njegovih pomoćnika (12,2).

13-16. Na vojnom pohodu prema sjeveru Judina se vojska najprije je zaustavila kod grada Kaspina , vrlo dobro utvrđena zidom i dobro opskrbljena hranom, u kom je bilo pomiješano žiteljstvo raznih narodnosti. Stanovnici grada suviše su se preuzetno uzdali u čvrstoću gradskih utvrda i u obilje hrane, pa su se počeli izrugivati Judejcima huleći i govoreći pogrdne riječi protiv njih. To je bio izazov „ koji je Judejce razgnjevio, te su se molitvom obratili k Bogu da im bude u pomoć protiv takovih bezbožnika„ kao što je to bilo u vrijeme zauzimanja grada Jerihona, kad ga je osvajao Josua(Jos 6,1-20). I premda Judejci nisu imali bojnih sprava za bacanje kamenja i strelica, nvalili su junački na grad, osvojili ga i pobili toliko mnoštvo stanovnika, da se obližnja bara napunila krvlju. To mjesto zove se danas Kisfin.

17-18. Nakon pobjede kod Kaspina krenuo je Juda Makabejac s vojskom prema sjeveru do grada Haraka, udaljenom 750 stadija (oko 140 klm) u pokrajini Gallad, nastanjen judejskim stanovnicima Tubijancima (I.Mak 5,13),po imenu pokrajine Tob. Danas je ime toga mjesta Kerak. Za taj put trebalo je najmanje 3 dana brzog hoda. To je bila potjera za sirskim vojvodom Timotejem, koji je uzmicanjem nastojao izbjeći sukobu s vojskom Jude Makabejca, ali je uzmičući svagdje ostavljao svoje ljude u tvrđavama i opskrbljivao ih hranom, da se opiru Judi Makabejcu.

19. Za osvajanje tvrđava, u kojima je Timotej ostavio svoje posade, da zaustavljaju Judinu vojsku, postavio je Juda Makabejac vojskovođe Dositeja i Sosipatra, koji su pobili oko 10.000- Timotejeve vojske.

20-21. Međutim je Juda Makabejac sa svojim četama koje su brojile oko 6.000 ljudi, nastavio progon Timotejeve vojske, koja je brojila 120.000 pješaka i 2.500 konjanika. Pored svega toga nije se Timotej usudio upustiti u otvoren boj s vojskom Jude Makabejca,iako je ona bila brojem daleko manja od Timotejeve, nego je svoju vojsku zajedno sa ženama i djecom i ratnom prtljagom poslao da se zakloni u tvrđavu Karnion, koja je po svom položaju, smještena u uskom klancu , prema Timotejevom mišljenju neosvojiva.(I.Mak 5,26).

22-23. Ali kad se je Judina vojska pojavila pred tvrđavom Karnion, obuzeo je neprijateljsku vojsku paničan strah, jer je bila pomiješana od raznih arapskih plemena, a čuli su, da Judi Makabejcu ne može nitko odoljeti, jer ga prati očita Božja pomoć. Zato je među neprijateljskom vojskom odmah nastao strašan metež i počela je bježati na sve strane. U tom metežu izgibali su koljući jedan drugoga. Vojska Jude Makabejca pobila je u tom metežu oko 30.000 neprijateljske vojske i osvojila grad.

24-25. Dok je Juda Makabejac osvajao Karnion, Timotej je bio

uhvaćen od vojnika Dositeja i Sosipatra. Timotej se međutim lukavim molbama, prijeteći se, ako ga ne puste na slobodu , da će nastradati mnogi Judejci, njihove žene i djeca, koji se nalaze pod njegovom vlašću, izbavio , da su ga otpustili živa, obećavši da će zarobljene Judejce pustiti na slobodu .

26-28 . Juda Makabejac osvojivši Karnion spalio je također poganski hram Atargate, koju je predstavljao kip ženskog tijela s ribljim repom, i pobio 25.000 stanovnika toga grada. Zatim je krenuo s vojskom na utvrđeni grad Efron, koji su branili jaki mladići, imao je mnogo obrambenih sprava za bacanje strelica. Ali Judina vojska prizvavši Božju pomoć, slomila je neprijateljsku vojsku oborivši 25.000 ljudi.

29-31. Potom je Judina vojska krenula do Skitskog grada (Scytopolis), nazvanog također Bethšan, gdje je stanovništvo bilo pomiješano s Judejskim. Budući da su stanovnici skitske narodnosti u tom gradu bili u dobrim odnosima sa Judejcima u vrijeme sirskih progona za kralja Antioha Epifana, i zaštićivali Judejce , oni su miroljubivo primili Judu Makabejca. Taj se grad nalazio u ravnici, koja se prostire južno od Galileje i Genezaretskog jezera,nazvanoj Jezrahel. oko 100 klm. sjeverno od Jerusalema. Ovdje je Juda Makabejac krenuo sa svojom vojskom u Jerusalem, da nakon izvojevanih pobjeda proslavi u miru blagdan Pedesetnica. To je bilo između 14-20 juna g. 163.pr.Kr. (148.sel.ere).

32-35. Poslije blagdana Pedesetnice Juda Makabejac poveo je vojni pohod protiv Gorgije, zapovjednika Idumeje.U r.33. nije označen subjekt, tko je izišao sa 3000 pješaka i 400 konjanika, ali budući da u vojsci Jude Makabejca nije bilo konjaničke vojske, onda je razumljivo, da je to bila Gorgijina vojska. Kod sukoba poginulo je i nekoliko Judejaca. Neki Dositije iz vojske Jude Makabejca, sin Bakenorov, dakle ne onaj, što se spominje u r.19. i 24., dobar junak,uhvatio je jašući na konju Gorgiju i vukao ga za plašt htijući toga prokletnika živoga zarobiti.Ali u to je navalio neki trački konjanik iz Gorgijine vojske odostrag i odsjekao ruku Dositeju, te tako oslobodio Gorgiju, da je pobjegao i zaklonio se u Maresu (grčki tekst ima "Marisu") u judejskoj ravnici nedaleko današnjeg mjesta Bet-Džibrin.

36-37. Poslije Gorgijina bijega nastavila se borba. Juda Makabejac opazio je međutim, da je jedna od njegovih četa, koju je vodio neki Ezdrin , počela malaksati u borbi, jer je bila već zamorena od dugotrajne borbe, zato je priskočio, da tu četu obodri prizivajući Božje ime u pomoć, te junačkim poklicima i hvalospjevom pomogao suzbiti Gorgijinu neprijateljsku vojsku i natjerali su je u bijeg. Tako je i ova vojna Jude Makabejca završila pobjedom nad neprijateljskom vojskom Gorgijinom.

3.PRINOŠENJE ŽRTAVA ZA POGINULE U BOJU (12,38-45)

A) Prijevod

12,38. Potom je Juda sabravši svoju vojsku došao u grad Odolam; budući pak da se navršio sedmi dan, to su se ondje očistili i proveli subotu.

39. A slijedeći dan došli su Judini ljudi, jer je već bilo skrajnje vrijeme, da pokupe tjelesa onih, što su pali u boju, i da ih pokopaju kod njihovih srodnika u otačkim grobovima.

40. Tu su našli pod košuljom svakoga likove idola u Jamniji , koje zakon zabranjuje Judejcima; tako je svima postalo jasno da su oni samo zbog toga pali.

41. Zato su svi stali slaviti Gospoda, pravednoga suca, koji je iznio na vidjelo sakrivene stvari.

42. Potom su se obratili k prošnji, moleći da bi se sasvim oprostio učinjen grijeh. A plemeniti Juda opomenuo je narod, da se čuva svakoga grijeha, jer je bilo očito da se onima, koji su pali,to dogodilo radi grijeha.

43. Na to je među mnoštvom sabrao do dvije tisuće drahama srebra i poslao ih u Jerusalem, da se prinese žrtva za grijehe (Vg + pokojnika) učinivši vrlo lijepo i plemenito djelo, jer je mislio na uskrsnuće.

44. Jer da nije iščekivao,da će oni koji su pali u boju uskrsnuti,bilo bi suvišno i isprazno moliti se za mrtve.

45. On je naime smatrao,da najljepši zahvalni dar čeka one,koji su pobožno preminuli. Zato je za pokojne dao prinesti pomirbenu žrtvu,da im se oproste grijesi.

B) Tumačenje

12,38. Poslije bitke u Idumeji Juda Makabejac pošao je sa svojom vojskom u mjesto Odolam, a budući da je upravo svršavao tjedan, sva je vojska obavila obredno čišćenje i pranje, da uzmognu svetkovati subotu. Mjesto Odolam nalazilo se nedaleko Idumeje i Filistejske zemlje.

39-42. Budući da uoči subote nije bilo vremena, da se ukopaju mrtvi, koji su pali u boju, Judini su ljudi odmah slijedeći dan poslije subote pošli da ukopaju mrtve, koji su u boju pali. Ukop su izvršili u grobnicama njihovih pređa. Pregledavajući tjelesa mrtvih našli su pod njihovim košuljama likove poganskih božanstava.Vjerojatno da su te likove, koji su bili načinjeni od zlata ili srebra kao zavjetni darovi u poganskom hramu u Jamniji, Judini vojnici prisvojili smatrajući ih praznovjerno kao zaštitne amajlije (amulete). Po Mojsijevom zakonu (Dt 7,27) Izraelcima nije bilo dopušteno držati kod sebe ovakve predmete, jer je to bilo praznovjerje. Radi toga bilo je Judinim ljudima razumljivo, da su ti ljudi, koji su pali u boju, bili kažnjeni radi toga grijeha, bilo lakomosti za zlatom, bilo radi praznovjerja. To je bila opomena drugima, kako je Bog pravedan, pa zato su pobožno slavili Boga kao pravednog suca.

42. Nakon toga svi su se počeli moliti, neka bi se Bog smilovao tim pokojnicima i oprostio im njihove grijehe. Juda pak Makabejac upotrijebio je tu prigodu da opomene ljude, kako treba da se čuvaju grijeha, jer je bilo očevidno, da su uzrokom smrti poginulih bili njihovi grijesi, radi kojih ih je stigla Božja kazna.

43-45 (Vg + 46.) Da se dušama poginulih u boju pomogne, Juda Makabejac odredio je sabirnu akciju, u kojoj je bilo sabrano oko 2.000-drahma srebra (Vg 12.000 drahma). Taj novac bio je odaslan u Jerusalem, da se za nj nabave žrtve, koje će se prinositi za poginule u ratu. Nadahnuti pisac hvali Judu Makabejca, kako je od njega bilo dobro i plemenito, kad je vodio brigu o uskrsnuću od mrtvih , jer kad ne bi bilo nade u uskrsnuće, bilo bi suvišno i isprazno moliti se za pokojnike. Ovo mjesto u II.Makabejskoj knjizi ima važnu dogmatsku vrijednost za potvrdu vjere u neumrlost duša i njihovo uskrsnuće na sudnji dan. Zato se u obrascu sv. mise na godišnjicu smrti čita na mjestu epistole ova perikopa iz II.knjige Makabejske .Na kraju se pohvaljuje mišljenje Jude Makabejca, da oni koji su pobožno preminuli s ovoga svijeta, imadu najbolji zalog milosto . Povrh

toga ističe se da je sveta i spasonosna misao moliti se za pokojne, da budu razriješeni od grijeha. I to je također važno dogmatsko mjesto kao osnov nauke, da je korisno moliti se za pokojne, a neizravno je tu dokaz, da postoji u prekogrobnom životu mjesto vremenitih muka za čišćenje od lakih grijeha, iako u Starom zavjetu ne postoji za to posebno ime, a to je čistilište.

G L A V A XIII.

1.SMRT ODMETNIKA MENELAJA (13,1-8)

A) Prijevod

13,1. Godine sto četrdeset i devete dočuli su Judini ljudi, da Antioh Eupator dolazi s mnoštvom vojske na Judeju,

2. I da je s njime njegov staratelj Lizije, glavni upravnik. Svaki od njih da ima helensku vojsku od 110.000 pješaka,5.300 konjanika, 22 slona i 3 00 srpastih bojnih kola.

3. Njima se pridružio i Menelaj potičući Antioha s velikim udvaranjem, ne zato „ što bi želio sreću svojoj domovini, nego kako bi se domogao vlasti.

4. Ali Kralj nad kraljevima raspirio je Antiohov gnjev na zlikovca, pa kad je Lizije napomenuo, da je taj krivac svemu zlu, zapovjedio je da ga odvedu u Beroju i pogube ga prema mjesnom običaju.

5. A u tom se mjestu nalazila kula, visoka pedest lakata, puna pepela, a na njoj je bila naprava koja se okretala i odasvud bacala strmoglavce u pepeo .

6. Tu su strovaljivali u propast oskvrnitelja svetišta, ili inače krivce drugih velikih zločina.

7. Takova je dakle sudbina zadesila prestupnika zakona Menelaja, koji je umro ne dobivši ni zemlje za ukop.

8. A to je i sasvim pravedno, jer je počinio mnogo grijeha gledom na žrtvenik, čiji je oganj bio svet, kao pepeo, zato ga je stigla smrt u pepelu.

B) Tumačenje

13,1-2. O ovom vojnom pohodu govori se u I.Mak 6,28-63. Razlog vojnog pohoda bili su porazi vojvode Timoteja od strane Jude Makabejca. Na novu vojnu sirskoga kralja Antioha Eupatora poticali su otpadnici od Judejskog zakona, naročito Menelaj, koji se pod svaku cijenu htio dočepati velikosvećeničke časti. Ovu je vojnu organizirao sirski vojvoda Lizije, koji je ujedno bio skrbnik nedoraslog kralja Antioha Eupatora. Vojna je bila pokrenuta g.149.sel.ere, ili 163.pr.Kr. u jesen. O broju vojske, što se pročuo kod Judejaca,čini se da je pretjeran. Navodi se, da je Lizije imao oko 110.000 pješaka, 5.300 konjanika, 22 slona i 300 srpastih kola. Srpasta bojna kola bila su opremljena srpovima sprijeda, sa strane i odostrag tako su u navali obarali neprijatelja sa svih strana. Takvim se kolima služio kralj Antioh III. u bitki kod Magnesije u Maloj Aziji.

3-4. U organizaciji ove vojne igrao je znatnu ulogu podli spletkar i odmetnik od judejskog zakona Menelaj, koji je pod svaku cijenu htio da se dočepa velikosvećeničke časti, ali mu je u tom bila najveća zapreka Juda Makabejac, koji je poslije oslobođenja Jerusalema od neprijateljske posade dao očistiti hramsko svetište i uspostavio redovno bogoštovlje, pa nije dopuštao da ovakav beznačajnik i

zločinac dođe na mjesto velikog svećenika. Menelaj se međutim laska vo dodvoravao Antiohu Eupatoru tražeći da ga imenuje velikim svećenikom, te je lažno optuživao Judu Makabejca, da je on krivac svijuzala u Judeji, jer svojim ratovima uznemiruje čitavu judejsku zemlju. Zato da nema drugog načina, kako da se sve to dokrajči, nego da se uništi Judu Makabejca, jer da će inače on ugrožavati opstanak sirskoga kraljevstva. Međutim, kako ovdje nadahnuti pisac dobro opaža; Kralj kraljeva, a to znači Bog, koji svojom providnošću ravna sudbinom zemaljskih kraljevstava uzdižući se nad ljudske spletke, pobrinuo se, da je i sam Lizije uvidio, da Menelajevi savjeti ne vode k dobru, jer je prozreo beskarakternost toga odmetnika, i nagovorio kralja neka ne nasjeda Menelajevim sugestijama, tim više što je Lizija doživio već nekoliko poraza od Jude Makabejca, a sve to zbog rovarenja Menelajeva protiv svog vlastitog naroda. Zato je Lizije nagovorio kralja Antioha Eupatora, neka dade uhapsiti Menelaja i pogubiti ga. Kako je to bilo izvršeno, izvješćuje nadahnuti pisac u slijedećem odlomku.

5-8. U tekstu Vg nespominje se, da su ga odveli u grad Beroju, koji se nalazio u Siriji između Hierapolisa i Antiohije,danas Aleppo. U tom gradu nalazila se kula 50 lakata visoka. U toj kuli nalazila se neka vrteća sprava za bacanje kažnjenika u usijani pepeo, kojim je ta kula bila ispunjena. Na takovu kaznu osuđivali su naročito krivce svetogrđa, a takav je u punom smislu riječi bio upravo Menelaj, koji premda nije bio iz svećeničkog plemena, u više navrata je pokušao za novce kupiti tu čast i opljačkao hramske dragocjenosti, tako da ga sam pisac ove knjige karakterizira kao stravstvenog nasilnika i okrutnika slična grabežljivoj zvijeri (4,25)Na Menelaju se ispunila kazna prema načelu jus talionis; kako tko griješi, tako biva i kažnjen; Menelaj je griješio kao svetogrdnik, pa je i kažnjen kao svetogrdnik .

2.USPJESI JUDE MAKABEJCA PROTIV SIRSKE VOJSKE (13,9-26).

A) Prijevod

13,9 . U to se primicao kralj, obuzet zlokobnim namjerama, kako bi Judejcima zadao još mnogo teže jade, negoli ih je zadavao njegov otac.

10. Kad je Juda to saznao odredio je da narod danju i noću prizivlje u pomoć Gospoda, neka bi mu kao nekoć tako i sada pomogao, kad mu prijeti pogibao da bude lišen zakona, domovine i svetog hrama;

11. I da ne dopusti, da narod, koji je netom malo odahnuo,opet padne po vlast zloglasnih naroda.

12. A kad su oni svi zajedno to učinili, moleći se milosrdnom Gospodu plačući, posteći i klečeći korz tri dana bez prestanka, Juda ih je ohrabrio i pozvao da se spreme.

13. Potom je sam sa starješinama odlučio, da izađu i s Božjom pomoći urede stvari prije nego navali kraljeva vojska na Judeju i zauzme grad.

14. Predavši se dakle odluci Gospodara svemira, potaknuo je svoje ljude, da se hrabro do smrti bore za zakone, hram, grad , domovinu i državu, te se utaborio kod Modina.

15. Potom davši svojima lozinku: Božja pobjeda! - navalio je no-

ću s izabranim najboljim momcima na kraljev šator i pobio u taboru, do dvije hiljade ljudi, te je oborio i najboljega slona zajedno s upravljačem u njegovoj kućici.

16. Napokon prouzročivši u taboru strah i metež pobjedonosno su se povratili.

17. To se dogodilo upravo kad je već svitala zora, jer ih je Gospod pomogao i štitio ih.

18. A kad je kralj iskustvom doživio judejsku hrabrost, pokušao je da se ratnom lukavošću dočepa judejskih mjesta;

19. Pa je navalio , na jaku judejsku tvrđavu Betsur, ali je bio odbijen; kad je ponovno navalio, i opet je bio odbijen.

20. A onima koji su bili u tvrđavi „ Juda je slao, što im je bilo potrebno.

21. Ali je neki Rodok iz judejske vojske odao neprijateljima te tajne. No on je bio pronađen, uhvaćen i zatvoren (pogubljen).

22. Kralj je po drugi puta poveo pregovore s onima u Betsuri i ponudio mir, koji je bio prihvaćen, ali otišavši odanle navalio je na Judine ljude i bio poražen.

23. A kad je doznao„ da je Filip, koga je bio postavio državnim upraviteljem u Antiohiji, podigao bunu, uplašio se, te je ponizno nagovorio Judejce i pod zakletvom pristao na sve pravedne zahtjeve; on je sklopio s njima mir, prinio je žrtvu, počastio je čovjekoljubivo hram i sveto mjesto.

24. Povrh toga primio je Makabejca i postavio ga vojnim namjesnikom od Ptolemaide do Gerena.

25. Potom je stigao u Ptolemaidu. Ali građani Ptolemaide nisu bili zadovoljni s ugovorom i ljutili su se na mirovne pogodbe te su tražili da se ponište.

26. Tada se popeo na govornicu Lizije, održao obrambeni govor kako je bolje zano, nastojao ih uvjeriti i umiriti te ih predobiti za sebe. Potom se vratio u Antiohiju. Tako se svršio kraljev vojni pohod i njegov uzmak.

B) Tumačenje

13,9. Što ovdje nadahnuti pisac kaže o kralju, da je bio obuzet zlokobnim namjerama, zapravo prema grčkom: obuzet barbarskom ili divljom ohološću, to se zapravo tiče ne samoga kralja , koji je bio još nedorastao dječak, nego se odnosi na njegova štitnika vojvodu Liziju. Njega je obuzeo divljački ili barbarski bijes, kad je čuo, da Juda Makabejac kani osvojiti tvrđavu Bereju.Taj je bijes bio strašniji od onoga, što je znao obuzimati Antioha IV. Epifana. O tom događaju govori se i u I.Mak 6,19 i sl. U tom dakle bijesu Lizije je odlučio opet zavojštiti na Judejce.

1012. Čim je Juda Makabejac bio obaviješten o dolasku tako mnogobrojne neprijateljske vojske, sve je svojo pouzdanje stavio u Božju pomoć. Zato je odmah odredio, da se danjù i noću sav narod moli Bogu za pomoć. Kao što je već u više navrata Bog pritekao judejskom narodu u pomoć, u obrani narodnih svetinja, tako neka bi sada pomogao narodu u obrani zakona, domovine i svetišta. Pokorničke molitve trajale su kroz tri dana danju i noću, uz post i prostraciju,te žarke vapaje, neka bi im se Bog smilovao, i da ne bi dopustio, da nakon kratkog mirovanja njihove svetinje dopadnu pod vlast poganskih hulitelja na ime Božje. Tako se narod najprije molitvom i pokorom pripravljao za obranu zakona, domovine i hrama.

13.-14. Nakon zaziva Božje pomoći Juda Makabejac posavjetovao

se najprije s narodnim starješinama predočivši im važnost borbe za očuvanje slobode Božjeg zakona, domovine i hrama, te ih potaknuo na pouzdanje u Božju pomoć, da pobijede. Potom je okupio u Modinu narodnu vojsku, pred kojom je također održao pobudni govor, da se junački bori za svoje svetinje. U tom je mjestu nekoć Matatija oduševio Judejce za borbu protiv tuđinskih tlačitelja (I.Mak 2,1;9,19).

15-17. Budući da je grad Modin bio na zgodnom mjestu, odakle je Juda Makabejac mogao imati pregled nadgibanjem neprijateljske vojske, mogao je poduzimati odanle noćne neočikivane napade na neprijateljsku vojsku. Pod ratnim geslom:"Božja je pobjeda!" učinio je najprije noćni juriš s odabrnim junacima na kraljevski tabor. Tom prigodom palo je od neprijateljske vojske 2000 ljudi (prema Vg 4000) i bio je ubijen jedan slon zajedno sa svojim upravljačem u kućici na hrptu slona. Ovaj je juriš ujedno uzrokovao strašan metež u neprijateljskoj vojsci. Pobjeda je izvojevana do osvita zore, a judejska se vojska pobjedonosno vraćajući zahvaljivala Bogu za pomoć u ovoj pobjedi.

18-20. Vodstvo sirske vojske bilo je neugodno iznenađeno hrabrošću navale judejske vojske, pa zato se odlučilo, ne bi li lukavom vojnom taktikom uspjeli pobijediti Judejce. U tu svrhu pokušala je sirska vojska u više navrata zaposjesti tvrđavu Betsuru.Ali Juda Makabejac pritjecao je stanovnicima Betsure u pomoć pribavljajući im potrebnu hranu, da ne bi bili prisiljeni glađu predati se. Tako je Betsura junački oddlijevala opsjedanju sirske vojske.

21-22. Međutim našao se u judejskoj vojsci u Betsuri jedan izdajnik po imenu Rodok, koji je dojavio neprijatelju ratne tajne.Prem da je bio radi toga uhvaćen i lišen slobode i vjerojatno ubijen,ipak je uspjelo neprijateljskoj vojsci zauzeti Betsuru. Ali jer je vojsci sirskog kralja pomela planove urota, što ju je podigao u Antiohiji vojvoda Filip, bio je vojvoda Lizije, koji je vodio vojne operacije kod Betsure, prisiljen, da sklopi mir s Judejcima, da se uzmogne vratiti u Antiohiju i obračunati s urotnikom Filipom.

23-24. Na uzmaku od Betsure pokušao je Lizija navalu na Judu Makabejca, ali je bio suzbijen, i prisiljen da prihvati mirovne uvjete, kojima je Judejcima zajamčio pod zakletvom da će poštivati njihova prava. Što više, dao je svoj doprinos za žrtve i obdario hram darovima, te se sa zagrljajem oprostio od Jude Makabejca. Na rastanku imenovao je Judu Makabejca vojnim zapovjednikom od Ptolemaide do Gerena, a to znači nad čitavim područjem palestinske obale od sirske granice prema Tiru pa sve do egipatske granice na jugu. Na taj je način vojvoda Lizije htio osigurati sebi mir s Judejcima,dok ugu ši Filipovu pobunu u Antiohiji.

25-26. . Budući da su građani Ptolemaide bili vrlo ozlovoljeni time, što su potpali pod vlast Jude Makabejca i bunili se protiv toga, što su Judejcima ovim mirom odobrene njihove povlastice, nastupio je u Ptolemaidi na govornici sam vojvoda Lizije obrazloživši zašto je trebalo sklopiti mir s Judejcima i tako umirio građane Ptolemaide, te se iz Ptolemaide povratio u Antiohiju.

G L A V A XIV.

1. SPLETKE ODMETNIKA ALKIMA (14,1-14).

A) Prijevod

14,1. A poslije tri godine dočuli su Judini ljudi, da je Seleu

kov sin Demetrije doplovio kroz luku u Tripolisu s jakom vojskom i brodovljem,

2. Te je zavladao zemljom i pogubio Antioha i njegova skrbnika Liziju.

3. A neki Alkim, koji je prije bio veliki svećenik, a poslije se u vrijeme nesloge svojevoljno okaljao, videći da se nikako ne može održati i da mu je posve onemogućen pristup k žrtveniku,

4. Došao je godine sto pedeset i prve ka kralju Demetriju i donio mu zlatan vijenac, paomu i maslinove grančice hrama, kako je to bio običaj, a inače se toga dana mirno vladao.

5. Ali kad ga je potom Demetrije pozvao u savjetodavno vijeće i upitao ga, kakovo je raspoloženje i mišljenje među Judejcima, on je iskoristio priliku, povoljnu za njegovu ludost, i odgovorio na to:

6."Judejci, koji se zovu Asideji, a kojima je na čelu Juda Makabejac, vode neprestano ratove i dižu bune, te ne dadu da kraljevstvo dođe do blagostanja.

7. Zato sam ja, lišen pradjedovske časti, to jest svećeničkog poglavarstva, došao sada amo vodeći iskrenu brigu u prvom redu:

8. o kraljevskim pravima, a u drugom s obzirom na svoje sugrađane,, jer zbog nepromišljenosti spomenutih ljudi sav naš narod trpi ne malu štetu.

9. Kada sve to potanje doznaš, o kralju, zauzmi se i za zemlju i za naš ugrožen narod po svojoj blagoj čovjekoljubivosti, koji imaš prema svima.

10. Jer dok je živ Juda, ne može država doći do mira.

11. Kad je on to izgovorio, odmah su ostali kraljevi prijatelji, neprijateljski raspoloženi prema Judi, još većma razdraživali Demetrija.

12. I on je odmah dozvao Nikanora, bivšeg nadstojnika nad slonovima, te ga imenovao judejskim vojvodom, i poslao ga,

13. Davši mu pismeni nalog, da samoga Judu pogubi a njegove ljude da rastjera; Alkima pak da postavi vrhovnim svećenikom najvećeg svetišta.

14. Oni pak pogani, koji su pred Judom morali bježati iz Judeje, pridružili su se hrpimice k Nikanoru, jer su mislili, da će nezgode i nesreće Judejaca biti njihova vlastiti sreća.

B) Tumačenje

14,1-2. Vrijeme od 3 godine ima se ovdje uzeti po istočnjačkom brojenju, gdje se dio prve i treće godine uzima kao čitava godina. Kao početna godina ima se računati 149.g., a kao završna 151.g.sel. ere. ili 162. od 30.rujna do 16. oktobra 161. pr. Kr. Događaj, o kom je ovdje govor, identičan je s izvještajem I.Mak 7,1. U to vrijeme bio je Juda Makabejac obaviješten o dolasku Demetrija I, sina Seleukova, iz Rima, gdje se nalazio kao talac. Povjesničar Polibije izvješćuje (XXXI,14,11), da se Demetrije ukrcao u Ostiji sa 16 osoba pratnje, te je prispio u Tripolis, danas Tarabulos, gdje je okupio oko sebe jaku vojsku. Tripolis bio je grad u Feniciji između Biblosa i Arada, sjeverno od Sidona, oko 100 klm, sjeverno od današnjega grada Beyrouth-a. Ime Tripolis potječe odatle, što je taj grad bio osnovan naseljavanjem stanovnika iz triju gradova: Sidona, Tira i Arada. Iz Tripolisa krenuo je Demetrije u Seleuciju, luku nedaleko od prijestolnog grada Antiohije, a odanle došao je u An-

tiohiju i sjeo je na kraljevsko prijestolje kao Demetrije, I. na mjesto Antioha V. Eupatora kojemu je bio štitnikom vojvoda Lizije. Demetrije je predobivši za sebe vojsku dao pogubiti Antioha V.Eupatora i njegova vojvodu Lizija (I.Mak. 7,1-4), i tako se oslobodio suparnika, te je vladao od 162-150.g.pr.Kr. kao Demetrije I.Soter.

3-4. Ovu prigodu iskoristio je odmetnički veliki svećenik Alkim. On je podrijetlom potjecao iz velikosvećeničke porodice Aronove, ali ne iz izravne linije. Ime Alkim izvodi Josip Flavije (Ant. XII,9,7;20,10) od Jakim ili Joakim ili Eliakim. On je bio otpadnik od Mojsijeva zakona. Alkim je helenizirao ime, pa i to odaje, kako se priklonio stranci odmetnika od Judejskog naroda, a cilj mu je bio pošto po to dočepati se velikosvećeničke časti. On je već za Antioha V.Eupatora nakon što je bio pogubljen veliki svećenik Menelaj, bio imenovan velikim svećenikom, ali nije mogao nastupiti tu službu, jer ga radi njegova odmetništva nije htio priznati Juda Makabejac ni narod, koji je bio ostao vjeran Mojsijevom zakonu . Zato se opet počeo ulagivati Demetriju, I. nudajući mu darove: zlatan vijenac u znak svoga priznanja Demetrijeve kraljevske vlasti,paomu u znak odanosti naroda kralju, i maslinovu grančicu u znak odanosti hramskih svećenika kralju . Drugim riječima s ova tri dara htio je simbolički iskazati Demetriju I. priznanje kao vladaru, pobjedniku i nosiocu mira. To je bio prvi posjet Alkimov kralju Demetriju I u proljeće g. 151.sel.ere, odnosno 162.g.pr.Kr). Vg ima 150.g.sel.ere).Paralelno mjesto o tom posjetu nalazimo u I.Mak 7,5,a o ponovnom posjetu Alkima Demetriju I. govori se u I.Mak 7,25.

5-10. Alkim nije odmah kod svog prvog posjeta kralju Demetriju očitovao svojih nakana, nego je lukavo vrebao zgodu da kod ponovnog posjeta kralju prikaže tendenciozno svoje osobne teškoće, sakrivajući pod njima svoju opakost, i tražeći tobože od kralja savjet. Time je iznudio od kralja upit pred kraljevskim vijećem:kakovo je među Judejcima raspoloženje i mišljenje. Jedva dočekavši tu priliku Alkim je počeo lažno optuživati Judejce,da njihova stranka asideja pod vodstvom Jude Makabejca raspiruje ratove i pobune, koje su uzrok nemirima u čitavom kraljevstvu. Treba napomenuti, da se stranka asideja kao revnitelja za Božji zakon formirala još prije makabejskih ratova, a za vrijeme Matatijina ustanka priključila se Judi Makabejcu (I.Mak 2,42). Ali kad je Alkim prvi puta bio postigao velikosvećeničku čast, asideji su se priklonili njemu, jer ih je obmanuo lažnim obećanjima;međutim kad je doskora iza toga njih 60 dao podlo poubijati, priklonili su se Judi Makabejcu, i nisu više htjeli priznati Alkima za velikog svećenika. Alkim licemjerno prikazuje kralju stvar, kao da je prevarom lišen svoje časti, i zato da se utječe kralju starajući se kao kralju vjeran podanik za dobro svoga naroda, neka bi poduzeo što je potrebno, da se dokrajči veliko zlo, što pritište njegov narod. Nakon što je upoznao kralja o stvari,zaklinje kralja Demetrija pozivajući se na njegovu čovjekoljubivost da onemogući Judu Makabejca, jer dok on postoji, neće biti mira u kraljevstvu.

11-14. Lukavo i zlobno smišljenim klevetama Alkimovim povlađivali su savjetnici kralja Demetrija i raspirili su u njega mržnju protiv Judejaca tako, da je odmah naredio Nikanoru, nadstojniku nad slonovima, da povede vojsku protiv Judeja, a Judu Makabejca da uapsi i njegovu vojsku da rasprši, i potom da uspostavi Alkima na mjesto velikog svećenika. Na to su se oko Nikanora okupili svi, koji su pobjegli ispred Jude Makabejca radi svoga odmetništva i ujedno pos-

tali izdajice svog naroda.

2.NIKANOROV VOJNI POHOD I SKLAPANJE MIRA (14,15-25)

A) Prijevod

14,15. A kad su (Judejci) čuli, da dolazi Nikanor, i što poduzimlju pogani, posuli su se prahom i stali se moliti Onome, koji je dovijeka odabrao svoj narod, i koji se uvijek brinuo za svoju baštinu.

16. Potom su na vojvodinu zapovijed odmah krenuli odanle i zametnuli boj s njima kod sela Desau.

17. A Judin brat Simon sukobio se s Nikanorom, ali je zbog straha od neočekivanog neprijateljskog napada bio suzbit.

18. Ipak se je Nikanor ustručavao da stvar odluči s prolijevanjem krvi, jer je čuo za junačka djela Judinih ljudi i kako su hrabri u bojevima za svoju domovinu.

19. Zato je poslao Posidonija, Teodota i Matatiju, da pruže i prihvate desnicu (da ponude mir).

20. A kad se o tom dulje pregovaralo , i kad je vojvoda svim četama saopćio stvar, pokazalo se da su jednodušni i složni, pristali su na pogodbu.

21. Ujedno su odredili dan, kada će se osobno zastati na istom mjestu. Tada su sa svake strane došla po jedna bojna kola i postavili su stolice.

22.Juda je razmjestio naoružane na zgodnim mjestima, da budu spremni, ako bi neprijatelji iznenada pokušali prevariti; ipak je razgovor prošao u redu.

23. Nikanor se zadržao u Jerusalemu ne čineći ništa neugodno; otpustio je po grupama i čete, što ih je bio skupio.

24. A Judu je držao u časti kroz cijelo vrijeme i bio je od srca sklon čovjeku.

25. Nagovorio ga da se oženi i da rađa djecu. On se oženio,dobro je živio i uživao život.

B) Tumačenje

14,15. Vijest o dolasku Nikanorove vojske veoma je uznemirila Judejski narod, tako da se molitvom i pokorničkim djelima, posipavajući se prahom i bacajući se ničice na zemlju, utjecao Bogu za pomoć, kojom je On vazda pratio svoj narod, i čuvao ga kao svoju baštinu. Posipavajući se prahom narod je priznavao svoju ništavost pred Bogom, a bacajući se ničice na zemlju molio je da mu se Bog smiluje.

16-17. Judejci obodreni molitvom i pouzdanjem u Božju pomoć krenuli su u boj protiv neprijatelja do sela Desau, za koje se danas ne zna, ali nije bilo daleko od Jerusalema. Neki drže da je to bila Adasa (I.Mak 7,40). Kod prvog sukoba, što ga je započeo Judin brat Simon, bilo je i gubitaka radi neočekivanog protunapada neprijateljske vojske, Ipak se Judina vojska nije radi toga pokolebala u hrabrosti, tako da je i samog Nikanora začudila hrabrost Judine vojske.

18-19. Kad je Nikanor dočuo, kako se Judini ljudi s velikodušnom hrabrošću bore za domovinu, počeo se kolebati i ustručavati od proljevanja krvi, gubeći nadu u pobjedu svoje vojske, koja sigurno nije u borbi bila oduševljena takvim idealima, kakvima je bila vođena judejska vojska. Zato se odlučio na to, ne bi li mirovnim prego-

vorima uspio nagoditi se s protivnicima. U tu svrhu poslao je k Judi Makabejcu trojicu izaslanika Posidonija, Teodota i Matatiju, da mu ponude mir.

20-23. Nakon pregovora koji su trajali dulje vremena ipak je došlo do međusobnog sporazuma, i kad je sam vojskovođa objasnio narodu korist mira, određen bi dan sastanka vrhovnih vojskovođa Nikanora i Jude Makabejca. Bile us postavljene dvije otmjene stolice, da se dade sastanku svečani karakter. Juda je bio vrlo oprezan, pa je za svaki slučaj postavio oružanu posadu, da ne bi nasjeo kakvoj zasjedi. Razgovor je prošao u miroljubivom raspoloženju, i došlo je do mirovnog sporazuma. Nikanor je ostao u Jerusalemu i nije činio nikakovih ispada. Što više, otpustio je po grupama čete vojske, koja je bila skupljena.

24-25. Između Nikanora nastalo je povjerljivo prijateljstvo. Nikanor je nagovorio Judu Makabejca, da se oženi i osnuje obitelj, pa da živi u zadovoljstvu i uživa radosti mora. Sve bi bilo dobro, da se međutim nije svojim spletkama umiješao opaki odmetnik Alkim.

3. ALKIMOVE SPLETKE I NIKANOROV PREOKRET (14,26-36)

A) Prijevod

14,26. A kad je Alkim primijetio njihovu međusobnu naklonost i saznao da su sklopili ugovor, otišao je k Demetriju i rekao mu, da Nikanor ima protudržavne namjere, jer je Judu, koji zasjeda njegovu kraljevstvu, imenovao nasljednikom.

27. Na to se kralj razgnjevio te je razdražen klevetama toga nitkova pisao Nikanoru i poručio mu, da je veoma nezlovoljen radi pogodbe i zapovijeda mu, da mu odmah pošalje Makabejca okovana u Antiohiju.

28. Kad je Nikanor to saznao, prestrašio se i bilo mu je teško da pogazi učinjene pogodbe, kad mu čovjek nije ništa skrivio.

29. Ali jer se nije usudio usprotiviti se kralju, vrebao je zgodnu prigodu, da to izvrši lukavštinom.

30. Makabejac je zamijetio, da se Nikanor neuljudnije vlada prema njemu i da ga susreće grublje nego je običavao, te naslutio da ta oporost ne znači najbolje; zato je skupio dosta svojih ljudi i stao se skrivati od Nikanora.

31. A ovaj videći kako ga je čovjek vješto nadmudrio, pošao je u najveći i sveti hram upravo kad su svećenici prinosili određene žrtve i zahtijevao je da mu predadu čovjeka.

32. I premda su mu oni pod zakletvom izjavili, da ne znadu, gdje bi mogao biti onaj, koga traži, .

33. On je podigao desnicu protiv hrama i zakleo se ovako: " Ako mi ne predate svezana Judu, sravnit ću taj Božji stan sa zemljom i raskopat ću žrtvenik, te ću podići ovdje slavan hram Dionisu".

34. I rekavši to otišao je. Tada su svećenici podigli svoje ruke prema nebu te stali prizivati Onoga, koji je uvijek branio naš narod, ovako govoreći:

35. Tebi, o Gospodaru svih stvari, koji od svega ništa ne potrebuješ, bilo je drago da imaš hram, u kom ćeš stanovati među nama.

36. Zato sada. o sveti Gospode svetosti, sačuvaj dovijeka neoskvrnjen taj dom, koji je nedavno očišćen".

B) Tumačenje

14,26. Mirovni ugovor između Jude Makabejca i Nikanora bio je sasvim oprečan spletkarskim osnovama odmetničkog zločinca Alkima, što ih je htio postići Nikanorovim vojnim pohodom protiv Jude Makabejca. Zato je opet došao ka kralju Demetriju i zlobno optužio Nikanora da ima protudržavne namjere, drugim riječima da je veleizdajnik, kad su usudio sklopiti mirovni ugovor s Judom Makabejcem, za koga je Alkim klevetnički ustvrdio, da zasjeda sirskom kraljevstvu, i takova čovjeka da se Nikanor usudio još imenovati nasljednikom u velikom svećeništvu, na koju je čast svakako reflektirao Alkim. On je jasno uviđai, da dok je Juda Makabejac na vlasti, nema za Alkima izgleda da bi mogao postati vrhovnim svećenikom, nego bi tu čast mogao postići Juda Makabejac.

27-30. Kralj Demetrije nasjeo je Alkimovim klevetama i planuvši gnjevom poslao je Nikanoru pismeni nalog da odmah uapsi Judu Makabejca i u okovima da ga pošalje u Antiohiju. Razumljivo je, da je Nikanor primivši tu kraljevu poruku bio zaprepašten. On se u prvi čas našao u velikoj neprilici i dvojbi, što da učini. S jedne strane bilo mu je žao prekinuti prijateljstvo s Judom Makabejcem, a s druge strane pobojao se za svoj položaj pred kraljem Demetrijem sluteći da ako se usprotivi kraljevu nalogu pasti će u nemilost kralju, a to bi ga moglo stajati i glave. Zato se odlučio pokoriti se kralju i Judu uapsiti, ali tako lukavo, da to Juda Makabejac ne primijeti. Od toga vremena primijetio je Juda Makabejac, da su prema njemu ohladnili prijateljski odnosi Nikanora i da Nikanor izbjegava susret s Judom Makabejcem. Kako je Juda bio oprezan , mogao je odmah naslutiti, da mu je od Nikanora život ugrožen, okupio je oko sebe svoje ljude i potražio skrovište da se sakrije od Nikanora.

31-33. Kad je Nikanor vidio, da je Juda Makabejac naslutio njegove lukave zasjede, razgnjevio se i odlučio pod teškim ucjenama dočepati se Jude Makabejca. U tu svrhu došao je najprije na sveto hramsko mjesto , gdje su svećenici prinosili žrtve, te je od njih zatražio, da mu odmah izruče Judu Makabejca. Ali svećenici su mu pod zakletvom odgovorili, da ne znaju, gdje se krije Juda. Razjaren tim odgovorom podigao je Nikanor desnicu protiv hramskog svetišta i zakleo se, ako mu ne predadu Judu Makabejca svezana, da će do temelja razvaliti svetište i raskopati žrtvenik i hram, a na njihovu mjestu da će podići hram slavnom Dionizu. Dioniz identičan je s idolom Bakhom , božanstvom pijanstva. Time je upravo namjeravao za srce ujesti pravovjerne Judejce, ne bi li mu tom prijetnjom prestrašeni izdali Judu Makabejca.

34-36. Kad su svećenici čuli bogohulnu Nikanorovu prijetnju, latili su se najuspješnijeg oružja; podignuvši ruke prema nebu prizivali su pomoć Onoga, koji je uvijek bio zaštitnik i branitelj njihova naroda. I premda . On kao svemogući Gospodar svega ničega ne potrebuje, ipak se udostojao odabrati mjesto svoga boravka među njima, a to je hramsko svetište.

4. RAZISOVO SAMOUBISTVO (14,37-46)

A) Prijevod

14,37 . U to su optužili kod Nikanora nekog Razisa između jerusalemskih starješuna, čovjeka koji je ljubio svoje sugrađane i bio na vrlo dobrom glasu, pa su ga zbog njegove dobrote nazivali ocem

Judejaca.
38. On je već u prijašnjim vremenima, kad je vladala nesloga ,
odlučno nastupao za Judejstvo, te se najvećom postojanošću zauzimao
tijelom i dušom za Judejstvo.
39. Stoga Nikanor htijući da otvoreno dokaže svoju mržnju,koju
je imao protiv Judejaca, poslao je preko pet stotina vojnika, da ga
uhvate;
40. Jer je mislio, ako uhvati ovoga, da će im zadati težak uda
rac.
41. Kad je dakle rulja htjela da zauzme kulu te silom jurišala
na vanjska vrata i tražila da se podmetne vatra i zapale vrata, on
videći da je odasvud opkoljen bacio se na svoj mač,
42. Jer je volio časno poginuti,negoli dopasti u ruke bezbožni
cima da ga zlostave, nedostojno njegove plemenitosti.
43. Ali jer se u bojnoj žurbi nije pravo pogodio, a rulja je
stala provaljivati vrata, on je odvažno potrčao natrag na zid te
se junački bacio strmoglavce na rulju.
44. Ali ona je brzo uzmakla te je nastala čistina, i on je pao
nasred prazna prostora.
45.Tada je jošte živ u silnom uzbuđenju ustao, premda mu je
krv šikljala iz teških rana, i potrčao kroz rulju te stao na neku
strmu pećinu.
46. I već sav iskrvavljen istrgnuo je svoju utrobu uhvativši
je objema rukama te je bacio među rulju;potom je, prizvavši Gospoda
ra nad životom i duhom, da mu to opet povrati, preminuo.

B)Tumačenje

14,37-38.Nikanor ne mogavši zatomiti svoga bijesa, kad mu je
izmakao Juda Makabejac, nakon što se zakleo da će jerusalemski hram
sravniti sa zemljom, tražio je prigodu, kako bi se na koji drugi na
čin što osjetljivije osvetio Judejcima. Zato su se pobrinuli bezna
čajni odmetnici, koji su dojavili Nikanoru, kako kod Judejaca uživa
veliki ugled neki Razis, starješina među jerusalemskim građanima.To
je bio čovjek, o komu se čulo sve što je najbolje, i svi su ga na -
zivali ocem Judejaca. Samo ime Razis, prema hebrejskom korijenu רזי
= Razi = moja mršavost, značilo bi da je bio mršava izgleda,
vjerojatno zbog strogosti u održavanju propisa Mojsijeva zakona, ali
inače je bio veliki revnitelj Mojsijeva zakona , od svih mnogo poš-
tivan, tako da su ga zvali ocem Judejaca, jer se mnogo brinuo za
dobro svog naroda. On je kroz dugo vremena bio poznat radi svoje ne
pokolebljive postojanosti u Zakonu , kao uzor svima, pripravan i ži-
vot svoj žrtvovati da ostane vjeran Mojsijevom zakonu, pa je u tom
pogledu djelovao i na svoje sugrađane, odvraćajući ih od otpadni-
ka od Mojsijeva zakona.

39-40. Nikanor dakle, kad je bio obaviješten o tim okolnostima,
uzavrio je osvetničkom mržnjom i smislio u svojoj zlobi, kako bi Ju
dejce najosjetljivije ujeo za srce, te je odlučio, da uapsi toga Ra
zisa. Time je ujedno htio natjerati u strah Judejce, da mu se ne u-
sude oprijeti.Nije isključeno , da je Nikanor naslućivao, da ovaj
čovjek svojim savjetima i hrabrenjem građana nadomješta otsustvo Ju
de Makabejca. Kada dakle Nikanor nije mogao uhapšenjem Jude Makabej
ca zadovoljiti kraljevu zahtjevu, mislio je da će mu barem na ovaj
način zadovoljiti.

41-43. Nadahnuti pisac ocrtava uzbudljiv prizor, kako je rulja
Nikanorove vojske navalila da zauzme utvrđenu kulu u kojoj je stano

vao Razis. Rulja je silom provalila vrata i htjela da se podmetne vatra i zapale vrata, Razis se već nalazio u neposrednoj pogibli da bude uhvaćen. U tom kritičnom času pomislio je na sramotu kojoj bi bio izvrgnut od neprijatelja, ako ga živa uhvate, smatrao je da bi bilo bolje da sam sebi oduzme život, nego da doživi takovu sramotu, te se bacio na svoj mač. Ali budući da se u hitnji nije tako ubodom mača pogodio, da bi odmah umro, nego se teško ranio. Kad je u to neprijateljska rulja navalila kroz vrata, Razis je upotrijebio svu snagu, da potrči na zid kule, odakle se strmoglavio među rulju. Ali se rulja brzo odmaknula tako da je Razis pao nasred praznog prostora.

44-46. Budući da je Razis još nakon ovog pada ostao živ, u silnom uzbuđenju pribrao je još svu snagu, premda mu je krv iz rane šikljala, potrčao je te se uspeo na neku pećinu i objema rukama istrgao je svoju utrobu i bacio je među rulju. Pri tom je prizvao Gospodara života i duha, t.j. Boga, da mu to opet povrati, i preminuo je.

Nadahnuti pisac ovdje opisuje ovaj uzbudljivi prizor, kako se stvarno dogodio, dakle sasvim historijski, ne upuštajući se u moralnu ocjenu ovog čina. Ocjenjujući ovaj čin s moralnoga gledišta valja reći, da samoubojstvo nije ni u jednom slučaju dopušteno. No ako se uzme u obzir subjektivno uvjerenje Razisa u ovom momentu neopisive uzbuđenosti, kad je pomislio na sramotno izrugivanje sa strane svojih bezbožničkih neprijatelja, kojom bi se izvrgao osramoćenju vjere i domovine, formirao je svoju savjest da to čini u dobroj vjeri. To se vidi potom, što je još prije negoli je izdahnuo, prizvao ime Gospodara života i daha, t.j. Boga, da mu to, to jest istrgnutu utrobu opet vrati.

O ovom činu Razisa dosta opširno raspravljaju eksegeti Serarius, Cornelius a Lapide i Calmetus.

G L A V A XV.

1. JUDINA PRIPRAVA NA BORBU S NIKANOROM (15,1-16)

A) Prijevod

15,1. U to je Nikanor doznao, da se Judini ljudi nalaze po Samarijskim mjestima, pa je odlučio da ih bez svake opasnosti napadne u dan počinka (subote).

2. Ali su mu Judejci koji su prisiljeni išli s njime u rat rekli: "Nemoj da ih tako divljački i barbarski uništavaš, nego podaj slavu danu, kome je dao čast sa svetošću Onaj, koji sve vidi".

3. Tada ih je veliki zlikovac upitao: "Opstoji li na nebu vladalac, koji je zapovjedio, da se svetkuje subotni dan?"

4. A kad su mu oni izjavili: "Opstoji živ Gospod; On je na nebu vladalac, koji je zapovjedio, da se svetkuje sedmi dan".

5. On je odgovorio: " A ja sam vladalac na zemlji, koji zapovijedam, da se pograbi oružje i da se izvrše kraljevski poslovi". Ipak mu nije uspjelo, da izvrši svoju zločinačku odluku.

6. Uto je Nikanor, pun hvastanja i visoko dižući glavu odlučio, da podigne sebi pobjednički spomenik nad Judinim ljudima.

7. A Makabejac se opet bez prestanka uzdao i bio pun nade, da će dobiti pomoć od Gospoda.

8. Ujedno je hrabrio svoje ljude da se ne plaše kad navale čete pogana, nego da se sjete one pomoći, što su je primili s neba, pa da

i sada čekaju, kako će im Svemogući dati pobjedu i pomoć.

9. Potom utješivši ih riječima iz Zakona i proroka podsjetio ih je i na bojeve, što su ih već izvršili, i tako ih učvrstio u hrabrosti.

10. Obodrivši tako njihova srca izdao je zapovijedi i upozorio na to kako su pogani prekršili ugovor i iznevjerili se zakletvi.

11. Tako je svakoga od njih naoružao ne samo pouzdanjem u štitove i koplja, nego još većma lijepim i pobudnim riječima, i napokon kad im je ispripovjedio vjerodostojan san, istinito viđenje, sve je razveselio.

12. A ovo je bilo viđenje u njem: bivši vrhovni svećenik Onija, čovjek čestit i častan, skroman u saobraćaju, blage ćudi, otmjen u razgovoru, od djetinjstva izvježban u svakoj krepsti, podigao je svoje ruke i molio se za svu judejsku zajednicu.

13. Potom se jednakim načinom ukazao sijed, dostojanstvene pojave čovjek, obasjan nekim čudesnim i veličanstvenim sjajem.

14. Tada je Onija progovorio i rekao: "Ovo je ljubitelj braće, koji se mnogo moli za narod i za sveti grad. Božji prorok Jeremija".

15. Tada je Jeremija pružio desnicu i predao Judi zlatan mač, i davši ga rekao ovo:

16 "Primi sveti mač kao dar od Boga, kojim ćeš satrti protivnike!"

B) Tumačenje

15,1-2. Nikanor je dočuo, da se Judejci zadržavaju u samarijskim krajevima, te je odlučio, da ih napadne u subotni dan, sa sigurnošću predmnjevajući da Judejci neće biti pripravni na boj niti slutiti o navali. Međutim Nikanoru sigurno nije bilo nepoznato, da su Judejci od vremena Matatijina ustanka bili poučeni, da se i u subotu smiju braniti, ako ih napadne neprijatelj (I.Mak 2,41). Htio ih je dakle nepripravne iznenaditi neočekivanim napadom. Nikanorov naum bio je ne samo okrutan i barbarski, nego i drska preuzetnost protiv Božjeg zakona, kojim je zapovijeđeno svetkovati sedmi dan. Svojim bezbožnim naumom Nikanor htio se narugati samom Bogu.

3-5 Nadahnuti pisac naziva ovdje Nikanora grčkim jezimom "trisalitérios = trostruki uzročnik nesreće; Vg. prijevod nije tako snažan, kao grčki tekst, jer kaže samo "ille infelix" - onaj nesretnik. U svojoj drskoj oholosti Nikanor pita : ima li moćući na nebu, koji je zapovjedio, da se svetkuje subotnji dan? Kad je na to dobio pozitivan odgovor od Judejaca, a Nikanor se tom odgovoru cinički narugao: "Ja sam vladalac na zemlji, koji zapovijedam da se pograbi oružje i da se izvrše kraljevski poslovi". Judejci upozoravaju Nikanora, da postoji živi Bog na nebu, koji nalaže svetkovanje subote, a Nikanor drsko suprotstavlja Božjoj opstojnosti sebe kao svjetovnog vladaoca, a ne vidi lude logike, kad priznaje da je u službi pokoran kralju, dakle smrtnom čovjeku, komu služi iz straha da ne izgubi svoj službeni položaj. Za ovakvu hulu protiv Boga stići će ga zaslužena kazna najsramotnijeg poniženja, kada doživi poraz svoje vojske i sam padne u boju (15,28-30).

6-8. Nikanor opojen ohološću namjeravao je podići spomenik svoje pobjede nad Judom Makabejcem i njegovim ljudima. Naprotiv Juda Makabejac stavljao je sve svoje pouzdanje u Božju pomoć, te je ujedno bodrio svoje ljude, neka se ne boje navale pogana, nego neka sebi dozovu u pamet, kako je Bog u raznim zgodama pritjecao svome narodu u pomoć, pa tako se neka i sada uzdaju u pomoć Svemogućega.-

(I. Mak 7,41).

9-11. Juda Makabejac je dalje upozorio svoje ljude na niz pobjeda što im ih je Bog dao doživjeti nad vjerolomnim poganima i krivim zakletvama njihovih vojskovođa (vjerolomstvo Apolonija 5,25;pobjeda nad Jopom 12,5; Jamnijom 12,8;vjerolomstvo Antioha Eupatora I. Mak 6,22;Lizijino vjerdomstvo nakon sklopljena mira (II.Mak 11,13 i sl). Sva ova vjerolomstva Bog će osvetiti.Potom je Juda Makabejac naoružao svoje ljude, a da ih još većma obodri, ispripovijedio im je čudesno svoje viđenje, koje ga je napunilo pouzdanjem u Božju pomoć, da će pobijediti neprijatelje svog naroda.

12-16. Juda Makabejac doživio je u snu ovo viđenje: Bivši veliki svećenik Onija (to je bio Onija III, čuven sa svoje pobožnosti, koji je bio iz zasjede ubijen od Andronika: II.Mak 3,1-4,38) molio se uzdignutih i raširenih ruku za svoj narod. Na to se ukazao prorok Jeremija u čudesnom sjaju i posvjedočio je za Oniju, da je on ljubitelj svoje braće, koji se mnogo i neprestano moli za svoj narod,te je Judi Makabejcu pružio zlatan mač kao dar od Boga, kojim će satrti svoje neprijatelje.

Iz ovog se odlomka vidi, kako je već u St. Zavjetu postojala vjera u pomoć Božju po zagovoru svetaca.

2. NIKANOROV PORAZ I SMRT (15,17-37).

A) Prijevod

15,17. Tako su bili utješeni tim vrlo ljubaznim Judinim riječima koje su bile kadre da potaknu na junaštvo srca mladih ljudi na hrabrost, te su odlučili da se ne namještaju u tabor, nego da odmah navale te zametnuvši boj sa svom hrabrošću da odlučno riješe stvar, budući da je i grad i svetinja i hram bio u opasnosti.

18. Nisu se naime toliko zabrinjavali za žene i djecu te za braću i srodnike, koliko ih je morio najveći i u prvom redu strah za posvećeni hram.

19. Ali i one, koji su ostali u gradu, obuzimao je ne manji strah i nemir, jer su bili prestrašeni zbog bitke na otvorenom polju.

20. I kad su svi već očekivali skoru bojnu odluku, a neprijatelj se već približavao i vojske su bile postavljene u bojne redove, a tako i slonovi razmješteni na zgodno mjesto i konjanici razvrstani po bojnim krilima,

21.Tada Makabejac, videći kako je mnogo četa došlo s raznovrsnim bojnim oružjem i kako su divlje zvijeri (slonovi), podigao je ruke prema nebu i prizvao u pomoć čudotvorca Gospoda, koji vidi,jer je znao da ne stoji pobjeda u oružju, nego da On daje pobjedu onima, koji su je po njegovu sudu dostojni.

22. A prizivajući govorio je ovako:"Ti si, o Gospode, za vrijeme Judejskoga kralja Ezekije poslao svoga anđela, koji je pobio u Senaheribovu taboru do sto osamdeset i pet hiljada.

23. Zato, o nebeski Vladaoče, pošalji i sada blagoga anđela pred nama na strah i trepet!

24. Neka se uplaše od silne tvoje mišice oni, koji s huljenjem dolaze na tvoj sveti narod!" I time je svršio besjedu.

25. U to se Nikanorove čete stale primicati uz trublje i bojne pjesme.

26. A Judini su se ljudi sukobili s neprijateljem prizivajući i

moleći se.

27. I dok su se rukama borili, u svojim su se srcima molili Bogu, te oborili ni više ni manje od trideset i pet hiljada, jer ih je Bog vrlo razveselio svojom očevidnom brigom.

28. A kad su se nakon svršene bitke veselo vraćali, opazili su Nikanora gdje leži u punoj bojnoj opremi.

29. Tada je nastala vika i metež, i oni su stali slaviti Svemogućega (Vg + Gospoda) otačkim jezikom.

30. Na to je onaj, koji se tijelom i dušom u svakom pogledu u prvim redovima borio za svoje sugrađane, i koji je sačuvao svoju mladenačku blagonaklonost prema svojim sunarodnjacima, zapovjedio da odsijeku glavu i ruku u ramenu Nikanoru te je odnesu u Jerusalem.

31. A kad je došao onamo, sazvao je svoje suplemenike, i postavivši svećenike pred žrtvenik poslao je po one u tvrđavi.

32. Tu je pokazao glavu poganoga Nikanora i huliteljevu ruku, koju je podigao protiv svetog hrama Svemogućega silno se oholeći.

33. I odrezavši jezik bezbožnog Nikanora rekao je, da se komad po komad dade pticama, a ruka, koja je primila plaću za bezbožnost, da se objesi pred hramom.

34. Tada su svi stali prema nebu slaviti Gospoda koji se objavio, i klicali su:"Blagoslovljen bio Onaj, koji je sačuvao svoje mjesto neoskvrnjeno!"

35. Potom je dao gornji dio Nikanorova tijela objesiti na kuli, da bude svima na pogledu kao očevidan znak Božje pomoći.

36. Na to su svi javnim zaključkom odredili, da se taj dan nipošto ne smije pustiti bez spomena,

37. Nego da se svečano slavi trinaestoga (dana) dvanaestoga mjeseca koji se sirskim jezikom zove Adar, a to je prije Mardohejeva dana.

B) Tumačenje

15,17-18. Juda Makabejac bio je ne samo vrstan vojskovađa, nego čovjek dubokog razumijevanja narodne duše. Zato je svoje sunarodnjake znao iskreno utješiti i potaknuti na nepokolebljivo pouzdanje u Božju pomoć. Prije ponovne borbe protiv bezbožnog neprijatelja ohrabrio je naročito mlade ljude u svojoj vojsci podsjetivši ih da se u toj borbi radi u prvom redu o tom, da se sačuva najveća narodna svetinja, sveti grad i hram, jer je to u većoj opasnosti, negoli su njihove žene i djeca i ostala braća građani. Budući da je situacija bila takova, da nije bilo vremena za formiranje vojnog tabora, nego je trebalo što prije započeti junačku borbu na bojnom polju, da se što prije riješi kritičko stanje opasnosti od neprijatelja.

19-20. Strah pred ratnim sukobom obuzeo je i građane Jerusalema zbog neizvjesnosti, kako će uspjeti ratni sukob. S jedne i druge strane pripravljala se vojska na sukob. Neprijateljska vojska bila je već u pokretu za navalu i opremljena slonovima razmještala se na svoje položaje, a na krilima neprijateljske vojske bili su raspoređeni konjanici. S jedne i druge strane s napetošću se očekivao sukob i njegov ishod.

21-24. Kad je Juda Makabejac promatrao dolazak mnoštva neprijateljske vojske, opremljene raznim oružjem i slonovima, kojoj je mogao suprotstaviti daleko manji broj svoje vojske, sve je svoje pouzdanje stavio u žarku molitvu za Božju pomoć, znajući da pobjeda ne zavisi o mnoštvu vojske, nego o tom, koga će Bog čudesnim načinom pomoći, da mu udijeli pobjedu. U svojoj molitvi Juda Makabejac sje-

tio se povijesnog događaja opsade Jerusalema u vrijeme kralja Ezekije, kad je asirski kralj Senaherib sa 185.000 vojske opsjedao Jerusalem, a Božjim čudom nastao je odjednom toliki metež u neprijateljskoj vojsci, da se dala u divlji bijeg, i tako je Jerusalem bio spašen od propasti. Neka bi stoga i sada Nebeski Gospodar poslao svoga anđela, da se neprijatelji prestraše, a to su zavrijedili radi svojih hula protiv pravoga Boga, s kojima navaljuju protiv naroda koji je Bogu posvećen. Tom vrućom i punom pouzdanja molitvom za Božju pomoć Juda je nastavio sve do časa, kad je trebalo pograbiti vojno oružje .

25-27. Dotle se primicao Nikanor sa svojom vojskom uz zvukove bojnih trubalja i ratnih pjesama. Juda pak sa svojim ljudima navalio je prizivajući molitvom Božju pomoć . Dok su se Judini ljudi mačem borili ujedno su žarkom molitvom molili Boga za pomoć. I Bog im je doista pomogao da su oborili 35.000 neprijateljske vojske.

28-30. Kad je svršila bitka sjajnom pobjedom Judejaca, nastalo je veliko veselje ,tim više, što su saznali, da je i Nikanor pao u boju. Uz oduševljene poklike Judina je vojska zahvaljivala Bogu za pobjedu. U borbi pokazao je najveću srčanost, pripravan umrijeti za domovinu, Juda Makabejac. Na povratku u Jerusalem zapovjedio je, da se mrtvom Nikanoru odrubi glava i desna ruka u ramenu, i da se ponese u Jerusalem, kao pobjednički trofej.

31-35. Došavši u grad Juda Makabejac sazvao je svoje suplemenike i svećenike pred žrtvenik, a dao je dozvati i one iz tvrđave.Svima je pokazao glavu i odsječenu ruku poganoga Nikanora, kao dokaz kazne poniženja bahatog oholice, koji je svoju ruku podigao prijeteći se razorenjem hrama Božjega, a ta ruka mu je sada eto odsječena. Oboje dao je Juda Makabejac objesiti na tvrđavu nasuprot hrama, ali izvan hramskog prostora. Osim toga dao je izrezati Nikanorov jezik na sitne komade i dao ga pojesti pticama.To je bila kazna za bogohulne riječi okrutnika Nikanora, kojima se rugao Božjoj svemogućnosti (15,4) Odsijecanje glave neprijatelju u svrhu donošenja pobjedničkog trofeja spominje se više puta u St.Z. (Sud 7,25; I.Sam 17,51-54;31,9;II. Sam 4,7-8;Jdt 13,8-10).

36-37. Da se čuva trajna uspomena na ovu pobjedu, zaključeno bi saglasnošću naroda, da se ta pobjeda slavi na 13.dan mjeseca Adara, što pada po prilici svršetkom mjeseca veljače, dok se sam događaj zbio g. pod kraj g.151. sel.ere, odnosno 162.pr.Kr. Taj spomen slavio se uoči građanskog blagdana Purima, koji je podsjećao na pobjedu Mardoheja nad Amanom (Est 9,.20-32; I. Mak 7,43-49).

3.EPILOG PISCA II.MAKABEJSKE (15,38-40).

A) Prijevod

15,38. Budući da su se stvari s Nikanorom tako dovršile i Hebreji su od toga vremena zavladali gradom, to ću ja ovime završiti svoju povijest .

39. Pa ako sam je lijepo i vješto sastavio, ispunila se moja želja. Ako li je slabo i skromno, učinio sam što sam mogao.

40. Jer kao što nije prijatno piti samo vino, tako nije prijatno piti ni samo vodu; ali kao što vino pomiješano s vodom ugodno prigotavlja prijatan užitak, tako i način povijesnog pisanja zabavlja uši onih, koji čitaju knjigu . S time svršavam.

B) Tumačenje

15,38. Nadahnuti pisac nakon izvještaja o pobjedi nad Nikanorom i njegovim padom u boju završuje II. Makabejsku knjigu, koja obuhvata povijest 15 godišnje borbe (od 176-161.pr.Kr). Jude Makabejca za obranu Mojsijeva zakona i domovine Judejaca. U tom se razlikuje II. Makabejska knjiga od I. Makabejske, koja obuhvata 40 - godišnju borbu Judejaca protiv sirske vlasti i helenizma(od 175-135.pr,Kr.). U II. Makabejskoj ne spominje se smrt Jude Makabejca, koja je uslijedila kasnije (g.161.pr.Kr. u bitki kod Azota protiv sirskoga vojskovođe Bakhida.(I.Mak 9,18) Poslije njegove smrti nastavila su njegova braća borbu do potpunog oslobođenja od sirske vlasti.Ipak je period borbe, koji se opisuje u II. Makabejskoj zaokružen utoliko , što od vremena pobjede Jude Makabejca nad Nikanorom nije više grad Jerusalem bio toliko ugrožen od uništenja, koje mu je naročito prijetilo od vremena Antioha IV. Epifana.Bilo je doduše i kasnije teških borba, naročito protiv opakih odmetnika, među kojima je bio najgori Alkim, ali su im braća Jude Makabejca uspješno odolijevali (I. Mak 9,16-18;23.29.54).

39.-40. U zaglavku II.Makabejske knjige nadahnuti pisac ističe motive, koji su ga vodili u pisanju ove knjige. On je nastojao lijepo prikazati historijske događaje, kako kaže grčki καλῶς καὶ εὐθίκτως = lijepo i vješto, a to znači nepristrano, onako kako su se doista zbili, a opet literarno dotjeranim stilom, barem koliko se prema subjektivnom nastojanju trudio. Da slikovito prikaže svoje nastojanje, upotrebljava sliku: kao što nije prijatno piti samo vino, tako nije prijatno piti ni samu vodu. Ali kao što vino pomiješano s vodom pripravlja prijatan užitak, tako i način povijesnog pisanja zabavlja uši, onih, koji knjigu čitaju. Time je htio naglasiti svoje nastojanje, da se čuvac suviše suhoparnog izbrajanja povijesnih činjenica, nego ih je nastojao prikazati lijepim književnim stilom. Kod pisanja služio se kao povjesnim vrelima djelom Jasona Cirenejca: Pet knjiga povijesti. Ali budući da je to djelo veoma opsežno, nadahnuti pisac izabrao je iz njega ono, što je najvažnije, i to obradio laganim stilom, pristupačnim za širu javnost. Tom dakle napomenom završava svoju knjigu. Vrijeme njezina postanka, računajući da je Jasonova povijest bila napisana oko 150 g.pr. Kr., određuju biblijski stručnjaci oko 124.g. pr. Kr., dakle oko 20 godina prije I. Makabejske knjige.

\+ \+ \+

O.A.M.D.G.et D.V.M.
27.XII.1964.

UPOTRIJEBLJENA LITERATURA

F.VIGOUROUX: La Sainte Bible Polyglotte,Paris t.I-VI.1906.
A.ARNDT S.J.: Di heilige Schrift des Alten und Neuen Testamentes , I-III Bd., Regensburg-Rom 1914.
M.SLAVIČ : Sveto Pismo Stare Zaveze, I-III zvezek, Maribor 1958.
LA SACRA BIBBIA tradotta dai testi originali con note a cura del Pontificio Istituto Biblico,Roma-Firenze 1950.
J.KNABENBAUER S.J.: Commentarius in duos libros Machabaeorum,Parisiis 1907.
E.M.Abel Op et Jean Starcky, Les livres des Macchabées,ed. Cerf,Paris 1961.
Echter-Bibel: Die heilige Schrift des Alten Testamentes, Echter Verlag Würzburg 1956, II Bd.
E.Kalt, Biblishes Reallexikon, Schöningh-Paderborn 1938,I-II Bd.
M. Hagen, Lexicon Biblicum, vol. I-III,Parisiis, Lethielleux 1907 .
Henne-Rösch,Die Heilige Schrift des Alten und Neuen Testamentes, I-III Bd. Verlag Schöning, Paderborn 1939.
A.Robert et A. Feuillet, Introduction à la Bible, I - II,Desclée et Cie, 1959.

\+ + +

S A D R Ž A J

G L A V A XIV.

G L A V A XV.

\+ + +